

ວັນຕາສະນຸປະມາກ

໭໐ ພຶສົງທາດນ ແມ່ນ້ອງ

วันศาสสน์ปถมภ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

กรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม

ผู้จัดพิมพ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา

นายมานัส หารัตนใจ	อธิบดีกรมการศาสนา
นายเกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์	รองอธิบดีกรมการศาสนา
นายชาลิต ศิริภิรมย์	ที่ปรึกษางานการศาสนา
นางสาวพีไล จิรไกรศิริ	ที่ปรึกษางานการศาสนา
นางศรีนวล ลักษิตโร	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
นายสำราญ นักการเรียน	ผู้อำนวยการกองศาสนาปั้นก็
นายอนุชา หะระนี	ผู้อำนวยการสำนักงานขับเคลื่อนแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
นางสาวฐิตima สุภกัค	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรม

ผู้จัดทำ

นายพูลศักดิ์ สุขทรัพย์ทวีผล	เลขานุการกรมการศาสนา
นางฉวีวรรณ วงศ์ศรี	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ
นางสาวพัชราพร ช่วยทอง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
นางอมรศรี ห้อมาลัยกุล	เจ้าหน้าที่ธุรการชำนาญงาน
นางสาวอัญญาณี เทศประสิทธิ์	นักประชาสัมพันธ์ปฏิบัติการ
นางสาวจิรภานา กีดันมิตร	นักวิชาการศาสนา
นายพิสุทธิพร ชาญสว่าง	นักวิชาการโสตทศนศึกษา

พิมพ์ที่

บริษัท รำไทยเพรส จำกัด

เลขที่ ๑๑๑/๙๓-๙๕ แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทร. ๐๒-๖๖๙-๐๓๐๐-๔ โทรสาร ๐๒-๒๔๓-๕๔๗๐

คำนำ

กรรมการศึกษาเป็นหน่วยงานราชการระดับกรม สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม มีภารกิจด้านศึกษา โดยข้าราชการและบุคลากรของกรมการศึกษา ตลอดจนองค์การทางศาสนา และเครือข่ายต่าง ๆ ได้ร่วมแรง ร่วมใจกันทำนุบำรุง สนับสนุน ส่งเสริมและขับเคลื่อนงานด้านศึกษาให้เกิดเป็นสังคมคุณธรรม ส่งผลให้สังคมไทยเกิดความสงบสุข มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

โดยใน พ.ศ. ๒๕๖๑ นับเป็นโอกาสอันสำคัญแห่งการครบรอบปีที่ ๗๗ ของการเปลี่ยนชื่อ “กรมธรรมการ” เป็น “กรมการศึกษา” ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม พุทธศักราช ๒๔๘๔ และกรมการศึกษาได้ดำเนินการจัดงานวันศึกษาปัจัมภ์ ในครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๕๕ และได้จัดพิมพ์หนังสือวันศึกษาปัจัมภ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยเนื้อหาภายในเล่มได้มีการรวบรวมเกี่ยวกับวันสำคัญและเทศกาลทางศาสนาของศาสนพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-อินดู และศาสนาซิกข์ ความเป็นมาแห่งวันศึกษาปัจัมภ์เพื่อเป็นการรำลึกถึงประวัติของกรมการศึกษาในการสนองงานด้านการพระศาสนามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน นับตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาและได้มีการพัฒนามาถึงยุคปัจจุบัน รวมทั้งเป็นการรายงานผลการดำเนินงานที่สำคัญในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

กรมการศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และเป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้รับทราบ เกิดความเข้าใจในบทบาทภารกิจในการสนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา และประเทศชาติสืบไป

มนัส ทารัตน์

(นายมนัส ทารัตน์ใจ)

อธิบดีกรมการศึกษา

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนาต่างๆ

๑

ความเป็นมาแห่งศาสนาพุทธมหานิกาย

๔๗

ประวัติกรรมการศาสนา

๔๙

สรุปผลการดำเนินงานที่สำคัญในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

๘๑

ผู้บริหารกรรมการศาสนา

นายมานัส ทารัตน์ใจ
รองอธิบดีกรมการศาสนา

นายเกรียงศักดิ์ บุญประลิทธิ์
รองอธิบดีกรมการศาสนา

นางศรีนวล ลักษิตโร^{น.}
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

นายสำราญ นักการเรียน
ผู้อำนวยการกองศาสนาปัลม์ก์

นายพูลศักดิ์ สุขทรัพย์ทวีผล
เลขานุการกรมการศาสนา

นายอนุชา หะระหนี
ผู้อำนวยการสำนักงานขับเคลื่อน
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

นางสาวฐิตima สุภภัค^{น.}
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม
ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรม

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

เลขที่ ๑๐ ถนนเทียนร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๑๐
เว็บไซต์กรมการศาสนา : www.dra.go.th จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ : dra@dra.mail.go.th
ไอดีไลน์ : @dra.go.th เฟสบุ๊ค กรมการศาสนา : fb.com/drathai.gov

หน่วยงานภายใน	โทรศัพท์	โทรสาร
นายมานัส ทารัตนใจ อธิบดีกรมการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๑	
นายเกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์ รองอธิบดีกรมการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๓	
นายชวิต ศิริภิรมย์ ที่ปรึกษาราชการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๖	
นางสาวพิไ จิรไกรศิริ ที่ปรึกษาราชการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๕	
นางสาวฐิติมา สุภกัต ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรม	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๒๙	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๓๔
นางสาวชนพร หันกิตติกุล เลขานุการอธิบดีกรมการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๐ ๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๑	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๒๒
นางสาวดวงเด่น เต็นหลี เลขานุการรองอธิบดีกรมการศาสนา	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๓	
หน่วยงานรายงานตรงอธิบดี		
นางสุมารี นุ่มละอ ผู้อำนวยการกลุ่มตรวจสอบภายใน	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๘	
นายพจนาก ปัญญาศิลป์ ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๐๙	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๐
สำนักงานเลขานุการกรม		
นายพูลศักดิ์ สุขทรัพย์ทวีผล เลขานุการกรมการศาสนา	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๒๔	
นายพจนาก ปัญญาศิลป์ ผู้อำนวยการกลุ่มนิติการ	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๐	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๐
นางฉวีวรรณ วงศ์ศรี ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทั่วไป	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๑	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๒๙
นางสาวกัญญา แก้วคำพุ่น ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคล	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๓	
นางสาวพัชราพร ช่วยทอง ผู้อำนวยการกลุ่มแผนงานและยุทธศาสตร์	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๔	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๓๑
นางสาววิภาวดล สายอุบล ผู้อำนวยการกลุ่มการคลัง	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๕ - ๖	๐ ๒๒๐๒ ๙๖๓๐
นางสุรีย์ เก้าศล นักวิชาการพัสดุชำนาญการพิเศษ	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๖	
นายบุญยเกียรติ เกียรติบรรจง ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนาสัมพันธ์ต่างประเทศ	๐ ๒๒๐๙ ๓๗๑๗	

หน่วยงานภายใน	โทรศัพท์	โทรสาร
นายสุริยา วิวัฒน์กิจเจลีค ผู้อำนวยการกลุ่มประชาสัมพันธ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	๐ ๒๖๐๙ ๓๖๙๙	
กองศานูปถัมภ์		
นายสำราญ นักการเรียน ผู้อำนวยการกองศานูปถัมภ์	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๒๗	
นายบันพิตร ศีริเมธี ฝ่ายบริหารทั่วไป	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๒๗	
นายสุพรหม สวัสดิเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มพิธี	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๑	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๒
นายโอลิฟ ราชภารต์เรือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมวิชาการด้านศาสนาพิธี	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๒	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๔
นายตักษิร เพชร ยานะแก้ว ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนาสังเคราะห์และส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๓	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๕
นายวิเชียร อนันตศิริรัตน์ ผู้อำนวยการกลุ่มศาสนาสัมพันธ์	๐ ๒๖๐๙ ๙๖๓๓	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๔
นางสุพัตรา อะยีอับดุลโรمان ผู้อำนวยการกลุ่มอุปถัมภ์และส่งเสริมองค์กรทางศาสนา	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๖ ๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๓	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๔
สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม		
นางศรีนวล ลักษณ์โรจน์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม		๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๗
นางสาวธัญรัตน์ พึงศรีไวย ฝ่ายบริหารทั่วไป	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๗	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๔
นายธนพล พรมสุวงษ์ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมเครือข่ายคุณธรรมจริยธรรม	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๘	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๔
นายประภาส แก้วสวัրค์ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมงานคุณธรรมจริยธรรมส่วนภูมิภาคและห้องคืน	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๓๐	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๔
นางสาวเรณู รัตนชัยเดชา ผู้อำนวยการกลุ่มงานกองทุนส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๒๗	๐ ๒๖๐๒ ๙๖๓๔
สำนักงานขึ้นเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ		
นายอนุชา หะระหนี ผู้อำนวยการสำนักงานขึ้นเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๓๑	
นายดนัย อุสามานี ฝ่ายบริหารทั่วไป	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๓๑	๐ ๒๖๐๙ ๙๖๒๘
นายชนะกิจ คงชี ผู้อำนวยการกลุ่มงานเลขานุการคณะกรรมการคุณธรรมแห่งชาติ	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๓๒	๐ ๒๖๐๙ ๙๖๒๘
นางสาววาราสา娜 เพียงสะและ ผู้อำนวยการกลุ่มงานขึ้นเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ	๐ ๒๖๐๙ ๓๗๓๓	๐ ๒๖๐๙ ๙๖๒๘

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนา

วันธรรมสวนะหรือวันพระ

วันธรรมสวนะ หมายถึง วันประชุมของพุทธศาสนาเพื่อปฏิบัติ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาประจำสัปดาห์ หรือที่เรียกวันที่ไว้ออกคำหนึ่งว่า “วันพระ” ได้แก่ วันถือศีลฟังธรรม (ธรรมสวนะ หมายถึง การฟังธรรม) โดยกำหนดตามปฏิทินจันทรคติ โดยมีเดือนละ ๔ วัน ได้แก่ วันขึ้น ๘ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ (วันเพ็ญ) วันแรม ๘ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ค่ำ (หากเดือน ๔ เป็นเดือนขาด ถือเอาวันแรม ๑๕ ค่ำ) พุทธศาสนาจึงถือว่า วันพระเป็นวันสำคัญที่จะถือโอกาสไปวัดเพื่อทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ฟังพระธรรมเทศนา สวดมนต์ และเจริญกรรมฐาน

สำหรับผู้ที่เคร่งครัดอาจถือศีล ๙ หรือศีลอุโบสถในวันพระด้วย นอกจากนี้ ชาวพุทธยังถือว่าวันพระไม่ควรทำงานใดๆ โดยเชื่อกันว่าการทำบุญ ในวันพระถือว่าเป็นบุญมากกว่าในวันอื่น

วันวิสาขบูชา

วิสาขบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นชื่อของ พิธีบูชาและการทำบุญในพระพุทธศาสนา ที่ประภากับวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เหตุการณ์ทั้ง ๓ ร่วมกันในวันนี้เป็นมหัศจรรย์ แม้แต่ละเหตุการณ์จะห่างกันหลายสิบปี ในบรรดาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเภทรำลึกถึงเหตุการณ์และบุคคลสำคัญในอดีต วันวิสาขบูชานับว่า เป็นวันสำคัญที่สุด ทั้งในแง่ที่เป็นวันเก่าแก่มีมาแต่โบราณกาล และในแง่ ที่เป็นสากล คือเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง มีการจัดงานฉลองกันทั่วไป ในประเทศทั้งหลายที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติได้กำหนดให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล ของโลก เหตุการณ์ทั้ง ๓ ในวันวิสาขบูชา มีความหมายและคติที่เราจะปฏิบัติตามได้ ดังนี้

สถานที่ประสูติ

สถานที่ตรัสรู้

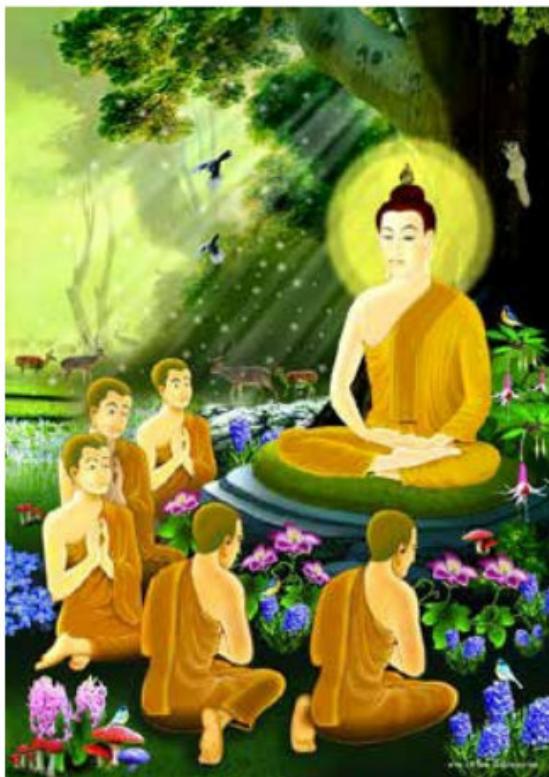

สถานที่ปรินิพพาน

การประสูติ มีความหมายเดือนให้เราเรลีกว่า พระพุทธเจ้าอาศัยความเพียร และสติปัญญา ฝึกฝนตนให้บรรลุความเป็นมุนุชย์ผู้เยี่ยมยอดได้ กล้ายเป็นศาสดา ที่ควรพบุชาของปวงเทพและหมู่มนุษย์ นำประโยชน์สุขมาให้ ไม่เฉพาะแต่ตนเอง ผู้เดียว แต่เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดด้วย ทุกคนจึงควรมีกำลังใจ เพียรพยายาม ใช้สติปัญญาพิจารณา บำเพ็ญความดีงาม ฝึกฝนปรับปรุงตนให้เป็นมุนุชย์ที่ประเสริฐ ยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

การตรัสรู้ มีความหมายเดือนให้เราเรลีกว่า การเข้าถึงความดีงาม ที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะผู้เป็นมุนุชย์เป็นพระพุทธเจ้า ความดีงามที่ว่าวนี้ คือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” หรือ “พระธรรม” เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้อิริยสัจ ๔ คือ ทุกๆ สมัย นิโรค มรรค นอกจากนี้ การตรัสรู้ยังสอนเราว่าด้วยว่า การบรรลุผลสำเร็จที่ดีงามนั้น มิใช่จะกระทำได้ง่าย พระพุทธเจ้ากว่าจะตรัสรู้ได้ ต้องทรงบำเพ็ญเพียรพยายาม และใช้สติปัญญาอย่างยอดยิ่ง จนบางครั้ง แทบจะสิ้นพระชนม์ อีกทั้งเมื่อไปสั่งสอนผู้อื่น ก็ต้องทรงเสียสละลำบากพระภัย เสต็จเที่ยวไปทุกถิ่น ดังนั้น บุคคลที่จะทำความดีงาม บำเพ็ญประโยชน์สุข แก่หมู่ชน ก็ควรดำเนินการพุทธปฏิปทา โดยการเพียรพยายามด้วยความเสียสละอดทน ไม่ยอมห้อถอย

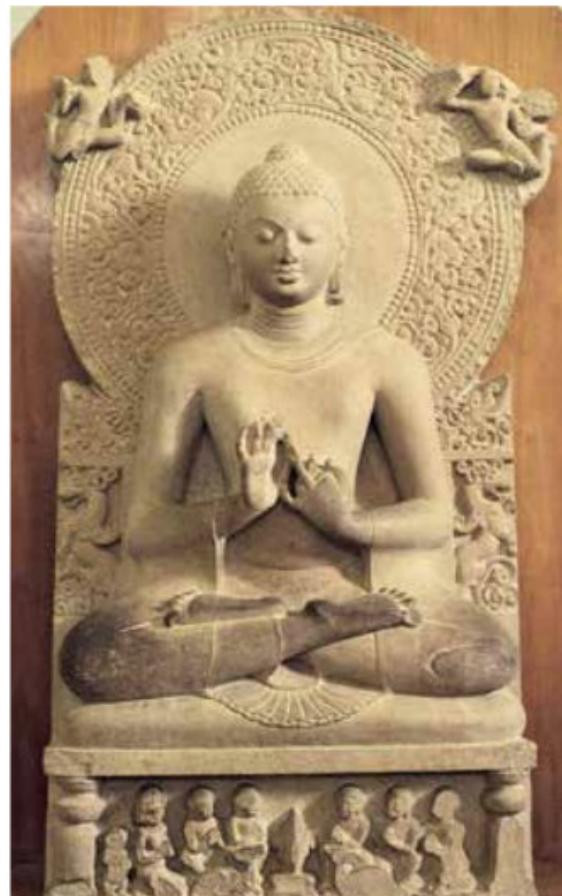
การปรินิพพาน มีความหมายเดือนให้เราเรลีกว่า พระชนมชีพ ของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่เป็นชีวิตมนุษย์ เมื่อถึงคราวสิ้นสุดก็ดับไปเป็นธรรมชาต แต่พระธรรมที่ได้ทรงค้นพบ เปิดเผยให้ปรากฏในโลกแล้วเป็นสิ่งไม่ตาย ยังคงส่องทาง แห่งปัญญา เพื่อประโยชน์สุขแก่หมู่มนุษย์สืบต่อไป และทั้งพระพุทธเจ้าได้ทรงตั้ง คณะสงฆ์ไว้ทำหน้าที่รักษาสืบทอดส่งต่อประทีปแห่งธรรมแทนพระองค์ต่อๆ มาอีกด้วย ฉะนั้น การดำเนินให้เข้าถึงอบรมธรรมและบรรลุอมตประโยชน์ คือ พระนิพพาน จึงเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลาย ทั้งที่ต่างคนต่างทำและร่วมกันช่วยกันทำต่อไป

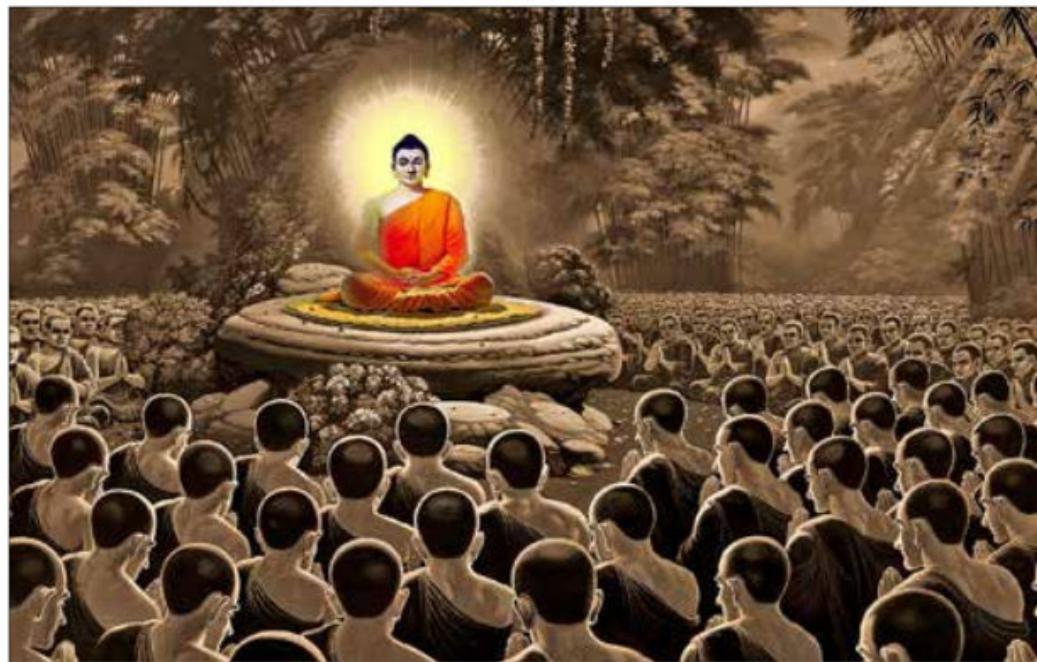

วันอาทิตย์บูชา

อาทิตย์บูชา หมายถึง การบูชาในวันเพลูเดือนอาทิตย์ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เพราะเป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนา ตรงกับวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา (พระธรรมเทศนา กัณฑ์แรก) คือ รั้งมจักกปปวัตตนสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตวนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังจากวันตรัสรู้ ๒ เดือน ซึ่งมีความสำคัญให้ละเว้น

ทางสุดโต่งทั้งสอง และปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชณไมปฏิปทา) หรืออธิษฐานขอองค์ ๘ และพระมหาณโගณทั้งหลายได้ด้วยตาเห็นธรรม สำเร็จพระโสดาบันแล้วทูลขอบวช เป็นวันแรกที่พระสงฆ์สาวกเกิดขึ้นในโลก คือ พระโగณทั้งหลาย ได้บวชเป็นภิกษุด้วยวิธีอหิภิกขุอุปสมบท คือ รับอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง จึงเป็นวันแรกที่มีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์

วันมหาบูชา

มหาบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนา คือเป็นวันที่พระพุทธองค์ประทานโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมใหญ่ของพระสาวก ซึ่งประกอบด้วยองค์ ๔ ที่เรียกว่า จัตุรงคสันนิบาต คือพระสาวกทั้งหลายที่มาประชุม มีลักษณะ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ล้วนเป็นເອທິກຸນ
๒. ล้วนเป็นพระอรหันต์
๓. มาร่วมประชุมกัน จำนวนถึง ๑,๒๕๐ รูป โดยมีได้นัดหมาย
๔. วันนี้เป็นวันเพ็ญเดือนมაฆะ

การประชุมดังกล่าวมีขึ้น ณ พระเวศุวนมหาวิหาร ใกล้กรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ในปีแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือหลังจากวันตรัสรู้ไป ๙ เดือน

โอวาทปิติโมกข์ แปลว่า โอวาทที่เป็นประชาน หรือคำสอนที่เป็นหลักใหญ่ หมายถึง ธรรมที่เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา นิยมเรียกว่า เป็นหัวใจ ของพระพุทธศาสนา

ความในโอวาทปิติโมกข์ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนแรกว่า “ขันติ คือ ความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธะทั้งหลาย กล่าวพระนิพพานว่ายอดเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่น เป็นบรรพชิตไม่ได้ที่เดียว ผู้เบียดเบี้ยน ผู้อื่น เป็นสมณะไม่ได้” พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อแสดงหลักการที่เป็นลักษณะเฉพาะ ของพระพุทธศาสนาว่า ตบะ ความเพิรเครื่องเผากิเลสที่ถูก คือ ขันติ มิใช่การทราบตน ส่วนที่กล่าว พระนิพพานว่ายอดเยี่ยม คือ ตรัสซึ้งดลงไปว่า พระนิพพาน เป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ตอนสองว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง ๑ การยังกุศลให้ถึงพร้อม ๑ การทำจิตของตนให้ผ่องใส ๑ นีคือคำสั่งสอนของท่านผู้ตรัสรู้แล้วทั้งหลาย” จำง่ายๆ สั้นๆ ว่า เว้นช้า ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ที่เรียกันหัวไปว่า หัวใจของ พระพุทธศาสนา หลักปฏิบัติที่ตรัสตอนนี้ เป็นทั้งแนวทางและขอบเขตในการที่ พระสาวกทั้งหลายจะไปอบรมสั่งสอนประชาชน ให้ตรงตามหลักการของ พระพุทธศาสนา และสอนได้เป็นแนวเดียวกัน มีเอกภาพในการเผยแพร่

ตอนสามว่า “การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวม ในพระปติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ๑ ที่นอนที่นั่งอันสังด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ ที่คือคำสั่งสอนของท่านผู้ตรัสรู้แล้วทั้งหลาย” เพื่อเป็นหลักความประพฤติและการปฏิบัติตน หรือหลักปฏิบัติในการทำงาน สำหรับผู้ที่จะไปประกาศพระศาสนาว่า ผู้สอนต้องเป็นผู้ไม่กล่าวร้าย ฯลฯ จนถึง ต้องมีใจแน่แน่เข้มแข็ง ฝึกอบรมจิตใจอยู่เสมอ สรุปว่า ไปทำงานก็ให้ไปทำงานจริงๆ ทำงานเพื่องาน มุ่งประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ไม่ใช่ไปหาความสุข สุนกสบายน

การบำเพ็ญกุศลที่พุทธศาสนานิยมประพฤติปฏิบัติ เนื่องใน วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันมาฆบูชา คือ

๑. การให้ทาน คือ การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร การบริจาค ทรัพย์ช่วยผู้ยากไร้ ฯลฯ

๒. การรักษาศีล คือ การสำรวม ระวังกายและวาจา ด้วยการรักษาศีล ๕ หรือศีล ๘

๓. การฟังธรรมะรรมเทศนาและการบรรยายธรรมะ

๔. การเจริญภาวนา คือ การบำเพ็ญภาวนาด้วยการให้วัพระสวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนา

๕. การเวียนเทียน พุทธศาสนาจะแต่งกายให้สุภาพ เพื่อเป็นการบูชา พระวัตถุตั้งตระหง่าน และการประนมมือ ถือดอกไม้สูงเทียน โดยเดินเวียนรอบพระอุโบสถ หรือรอบพระบรมสารีริกธาตุไปทางขวาเมื่อของตนจนครบ ๓ รอบ ในแต่ละรอบ ให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ตามลำดับ

วันอภิธรรมบูชา

วันอภิธรรมบูชา เป็นวันถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้า ที่เมืองกุสินารา ซึ่งตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ คือ หลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพาน ได้ ๗ วัน สำหรับกิจกรรมที่ชาวพุทธควรปฏิบัติในวันนี้คือ ทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรมะ เวียนเทียน เพื่อเป็นพุทธบูชา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวันนี้ คือ หลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง-ความไม่เที่ยง ไม่คงที่ ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและ ลายไป ทุกขั้ง-ความเป็นทุกข์ ภาวะบีบคั้นที่ถูกบังคับด้วยการเกิดขึ้นแล้วลายไป เพราะปัจจัยปัจจุบัน อนัตตา-สภาพความไม่มีตัวตนที่เที่ยงแท้แน่นอน

วันเข้าพรรษา-วันออกพรรษา

วันเข้าพรรษา หมายถึง วันที่พระองค์อธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ แห่งใดแห่งหนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝน มีกำหนด ๓ เดือน ตามพระวินัยบัญญัติ และไม่ไปค้างแรมที่อื่น ช่วงเวลาเดียวกันนี้ โดยทั่วไปเรียกวันว่า จำพรรษา เริ่มตั้งแต่ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ มีการถวายเทียนพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝน การอธิษฐานตนว่าจะประพฤติปฏิปักษิให้อยู่ในศีล ๕ ศีล ๘ พึงเห็นฟังธรรม การเจริญกรรมฐานตามกำลังศรัทธา ช่วง ๓ เดือนของการเข้าพรรษา จึงเป็นโอกาสที่พุทธศาสนิกชนได้บำเพ็ญกุศลให้มากกว่าปกติ

วันออกพรรษา คือ วันออกจาก การจำพรรษาตลอด ๓ เดือน ตรงกับ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านจะบำเพ็ญกุศล เช่น จัดดอกไม้สูงเทียนไปบูชา พระที่วัด พึงพระธรรมเทศนา และ “ตักบาตรเทโว” ซึ่งย่อจาก “เทโวโรหণ” แปลว่า การเสด็จจากเทวโลก เพื่อระลึกวันที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจาก การโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ โดยเสด็จลงที่เมืองสังกัสสะ พุทธศาสนิกชนทราบข่าวจึงพาภันไปทำบุญตักบาตรพระพุทธองค์ ณ ที่นั่น

การทอดกฐิน

การทอดกฐิน คือ การทำบุญถวายผ้ากฐิน ที่เรียกว่า กฐินทาน มีการปฏิบัติตั้งแต่ครั้งที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือนแล้ว รับผ้าที่ประชาชนถวายหลังจากออกพรรษา ซึ่งเป็นดุจจิารากล คือ ช่วงระยะเวลาการทำจีวรของพระภิกษุ เพื่อเปลี่ยนผ้านุ่งห่มใหม่ แทนผ้าที่เก่ามากหรือขาดชำรุด โดยเริ่มทำในระหว่างตั้งแต่วันออกพรรษา คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๑๒ (วันลอยกระทง) วัดหนึ่งฯ รับกฐินได้เพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น การทอดกฐินในประเทศไทยแยกได้ ๒ ประเภท คือ กฐินหลวงและกฐินราษฎร์ เมื่อเจ้าภาพตั้งเครื่องกฐินขึ้น ก็นิยมเรียกว่าตั้งองค์กฐินบ้าง กองบุญกฐินบ้าง ถ้ามีการสมโภช ก็เรียกว่าสมโภขององค์กฐิน ถ้าเป็นพระกฐินพระราชทาน เรียกว่า สมโภขององค์พระกฐินพระราชทาน

วันสงกรานต์

วันสงกรานต์ เป็นวันฉลองการขึ้นปีใหม่ของไทย ซึ่งโดยทั่วไปจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓ - ๑๕ เมษายน เดือน ๕ ตามจันทรคติซึ่งทั้ง ๓ วันจะมีชื่อเรียกเฉพาะคือวันที่ ๓ เมษายน เรียกว่า มหาสงกรานต์ (วันผู้สูงอายุ) วันที่ ๑๕ เมษายน เรียกว่า วันเนา (วันครอบครัว) วันที่ ๑๖ เมษายน เรียกว่า วันเฉลิงศก

เสถียรโกเศศอริบายว่า คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า การเคลื่อนที่ หรือการเคลื่อนย้าย หมายถึงการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์ จากราศีหนึ่งสู่อีกราศีหนึ่ง ตามความหมายในภาษาสันสกฤต สงกรานต์จึงเกิดขึ้นทุกเดือน ส่วนระยะเวลาที่คนไทยเรียกว่า “สงกรานต์” นั้น เป็นช่วงที่พระอาทิตย์ เคลื่อนย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ นับว่าเป็นมหาสงกรานต์ เพราะเป็นวันและเวลาตั้งต้นปีใหม่ตามสุริยคติซึ่งถือปฏิบัติในอินเดีย อินเดียซึ่งนับถือศาสนาอินду มีประเพณีฉลองปีใหม่ที่เรียกว่าทิวालี (Diwali) ในฤดูใบไม้ผลิเป็นเวลานานมาแล้ว ในสมัยโบราณไทยนับเดือนตามจันทรคติและฉลองการขึ้นปีใหม่ในเดือนอ้าย ซึ่งตรงกับเดือนธันวาคม ประเพณีสงกรานต์จึงน่าจะเป็นประเพณีฉลองการขึ้นปีใหม่ ที่รับมาจากอินเดีย เนื่องจากเดือนเมษายนเป็นเวลาที่คนไทยว่างจากการทำงาน จึงเป็นการเหมาะสมสำหรับคนไทยที่จะฉลองปีใหม่ในช่วงเวลานี้ด้วย ในการฉลองการขึ้นปีใหม่อินเดียมีงานเรียกว่า霍利 (Holi) และมีตำนานเล่าถึงงาน霍ลีนี้หลายสำนวนอธิบายความเป็นมาของการเล่นสาดน้ำสี ในงานฉลอง霍ลีนี้ คนอินเดีย มีการเล่นสาดแป้งและน้ำสีใส่กัน คนไทยซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา

มีประเพณีฉลองสงกรานต์ด้วยการทำบุญ รดน้ำและสาดน้ำเพื่อแสดงความกตัญญู และแสดงความปรารถนาดีต่อกัน นอกจากนี้ยังมีตำนานซึ่งอธิบายความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์ ตลอดจนการทำนายเรื่องดินฟ้าอากาศ การผลิตพีชผล และเหตุการณ์บ้านเมืองด้วย

ประเพณีสงกรานต์เป็นการฉลองการขึ้นปีใหม่ตามสุริยคติแต่เนื่องจากยังนิยมนับวันทางจันทรคติกันอยู่ ช่วงเวลาฉลองสงกรานต์ในแต่ละท้องถิ่นอาจจะไม่ตรงกันที่เดียว โดยปกติอยู่ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายน ในล้านนาบางปีสงกรานต์อาจอยู่ในช่วงวันที่ ๑๔-๑๖ เมษายน ในภาคกลางนิยมทำบุญตักบาตรในวันที่ ๑๓ เมษายน ถือเป็นวันมหาสงกรานต์คือเป็นวันที่พระอาทิตย์ก้าวเข้าสู่ราศีเมษ เป็นวันสิ้นปีเก่า วันที่ ๑๕ เมษายน เป็นวันนำเสนอ คือวันที่เชื่อมต่อระหว่างปีเก่ากับปีใหม่ และวันที่ ๑๕ เมษายน เป็นวันเฉลิงศกขึ้นปีใหม่

ประเพณีสงกรานต์นอกจากเป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ของไทยแล้วยังพบว่าประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว เมียนมา กัมพูชา ตลอดจนกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท หลายกลุ่มที่มีประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ด้วย เช่น ไทลื้อ ในเขตปักษ์รองตนองสิบสองปันนา และไทยเหนือในเขตปักษ์รองตนองใต้คงมนตร์ลุยนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ไหหลำและไหหลูในสหภาพม่ำ ไหพ่าเก ไหอย่าตอน และไหคำตีหรือไหคำที่ในรัฐอัสสัม และรัฐอรุณาจัลประเทศ ประเทศไทยอินเดีย น่าสังเกตว่า สังคมที่มีประเพณีสงกรานต์ล้วนเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

พิธีสงกรานต์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นสำหรับสมาชิกในครอบครัว หรือชุมชนบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปสู่สังคมในวงกว้าง และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทัศนคติ และความเชื่อไป ในความเชื่อดังเดิมใช้สัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบหลักในพิธี ได้แก่ การใช้น้ำเป็นตัวแทน แก้กันกับความหมายของฤทธิ์อน ช่วงเวลาที่พระอาทิตย์เคลื่อนที่เข้าสู่ราศีเมษ ใช้น้ำรดให้แก่กันเพื่อความชุ่มชื้น มีการขอพรจากผู้ใหญ่ การรำลึกและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ในชีวิตสมัยใหม่ของสังคมไทยเกิดประเพณีกลับบ้านในเทศกาลสงกรานต์ นับวันสงกรานต์เป็นวันครอบครัว ในพิธีเดิมมีการสรงน้ำพระที่นำสิริมงคล เพื่อให้เป็นการเริ่มต้นปีใหม่ที่มีความสุข ปัจจุบันมีพัฒนาการและมีแนวโน้มว่าได้มีการเสริมจุดคลาดเคลื่อนบิดเบือนไป เกิดการประชาสัมพันธ์ในเชิงการท่องเที่ยวว่าเป็น “Water Festival” เป็นภาพของการใช้น้ำเพื่อแสดงความหมายเพียงประเพณีการเล่นน้ำ

วันลอยกระทง

วันลอยกระทงเป็นประเพณีของไทยที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๑๒ เพาะพระจันทร์เต็มดวง ทำให้แม่น้ำใสสะอาด แสงจันทร์ ส่องเวลากลางคืน เป็นบรรยากาศที่สวยงาม การลอยกระทงในเมืองไทย มีมาตั้งแต่ ครั้งสุโขทัย เรียกว่า การลอยพระประทีป หรือลอยโคม เป็นงานนักขัตฤกษ์เรื่องเริง ของประชาชนทั่วไป ต่อมานางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ สนมเอกของพระร่วง ได้คิดประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นรูปกระทงดอกบัวแทนการลอยโคม การลอยกระทง หรือลอยโคมในสมัยนางนพมาศ กระทำเพื่อเป็นการสักการะอยู่พระพุทธราก ที่แม่น้ำน້มท่านที่ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหนึ่งอยู่ในแคว้นทักษิณภาคตะวันออกของประเทศอินเดีย ปัจจุบันเรียกว่า แม่น้ำเนรพุททา

คติที่มาเกี่ยวกับวันลอยกระทงมีอยู่หลายตำนาน ดังนี้

๑. การลอยกระทง เพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา

๒. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าตามคติพราหมณ์ คือบูชา พระนารายณ์ซึ่งบรรทมสินธุอยู่ในมหาสมุทร

๓. การลอยกระทง เพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้า ในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งเสด็จไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทคโนโลยีธรรมโปรด พระพุทธมารดา

๔. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระพุทธรากของพระพุทธเจ้า ที่หาดทราย ริมแม่น้ำน້มท่านที่ เมื่อคราวเสด็จไปแสดงธรรมโปรดในนาคพิภพ

๕. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ ซึ่งเป็นที่บรรจุ พระเกศาของพระพุทธเจ้า

๖. การลอยกระทง เพื่อบูชาท้าวพกพระ บนสวรรค์ชั้นพระมหาโลก

๗. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระอุปคุตและ ซึ่งบำเพ็ญเพียร
บริกรรมความ坳อยู่ในห้องพระเลดีหรือสะต้อหงเล

การลอยกระทงในปัจจุบัน ยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ได้ตามสมควร
เมื่อถึงวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงในเดือน ๑๒ ชาวบ้านจะจัดเตรียมทำกระทงจากวัสดุ
ที่หาง่ายตามธรรมชาติ เช่น หวยอกล้วนและดอกบัว นำมาประดิษฐ์เป็นกระทงสวยงาม
ปักธูปเทียนและดอกไม้เครื่องสักการบูชา ก่อนทำการลอยในแม่น้ำก็จะอธิษฐาน
ในสิ่งที่มุ่งหวัง พร้อมขอมาต่อพระแม่คงคาตามคุ้มครองหรือสถานที่จัดงานหลายแห่ง
มีการประกวดกระทง ประกวดนางนพมาศ และมีมหรสพสมโภชในตอนกลางคืน
นอกจากนั้นยังมีการจุดดอกไม้ไฟ พลุ ตะไส ซึ่งในการเล่นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ
วัสดุที่นำมาใช้ทำกระทง ควรเป็นของที่สามารถถ่ายลายได้ง่ายตามธรรมชาติ

เหตุผลของการลอยกระทงในประเทศไทยดังนี้

๑. เพื่อขอขมาแม่คงคา เพราะได้อาศัยกินและใช้ และอีกประการหนึ่ง
มนุษย์มักจะทิ้งและถ่ายสิ่งปฏิกูลลงไปในน้ำด้วย

๒. เพื่อสักการะรอยพระพุทธบาท ณ นัมมานทันที่ซึ่งประพุทธเจ้าทรงประทับ^๔
รอยพระบาทประดิษฐ์ไว้บนหาดทรายที่แม่น้ำนัมมานทันที่ ในประเทศไทยอินเดีย

๓. เพื่อลอยทุกข์โศกโรคภัย และสิ่งไม่ดี คล้ายกับพิธีลอยบาปของพราหมณ์

๔. เพื่อบูชาพระอุปคุต ชาวไทยภาคเหนือให้ความเคารพแก่พระอุปคุต
อย่างสูง ซึ่งตามตำนานเล่าว่าเป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีอิทธิฤทธิ์มากสามารถ
ปราบพญามารได้ การลอยกระทงไม่มีพิธีร่อง เปียงแต่ขอให้มีกระทงจะทำด้วย
อะไรก็ได้ เช่น ใบตอง กาบกล้วย กาบพลับพลึง เปลือกมะพร้าว กระดาษ จุดธูปเทียน
ปักที่กระทงแล้วอธิษฐานตามที่ตนปรารถนา เสร็จแล้วจึงลอยไปที่แม่น้ำลำคลอง

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนา

ในอิสลามมีวันสำคัญที่มีรากฐานจากหลักบัญญัติของศาสนาให้มุสลิมจะต้องปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ในวันดังกล่าว ดังนี้

วันศุกร์

วันศุกร์ เรียกในภาษาอาหรับว่า เยام Kulnunah ประเทศมุสลิมยกให้วันนี้ เป็นวันหยุด เป็นวันที่มุสลิมละจากการงานตามปกติไปประกอบศาสนกิจร่วมกัน ที่มัสยิด ซึ่งมีการละหมาดที่เรียกว่า ละหมาด Kulnunah และฟังคุตบะห์ (หรือการบรรยายธรรม) ในช่วงเวลาบ่าย ศาสนกิจดังกล่าวเป็นหน้าที่สำหรับ มุสลิมชาย แต่เมื่อได้ห้ามมุสลิมมะร์ (หรือมุสลิมหญิง) เข้าร่วม เพราะฉะนั้น ในหลายประเทศ เช่น ประเทศไทย มัสยิดโดยทั่วไปมีมุสลิมมะร์เข้าร่วม ประกอบศาสนกิจนี้ โดยอยู่ในที่ซึ่งแยกสัดส่วนระหว่างชายหญิง การประกอบศาสนกิจวันศุกร์ นับแต่เริ่มการบรรยายธรรมจนจบด้วยการละหมาดและดุอา (การขอพร) ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ตั้งแต่ ๑๒.๓๐-๑๓.๐๐ นาฬิกา หรือตั้งแต่ เริ่มเข้าสู่เวลาละหมาดบ่าย (ชูรอร์) ในแต่ละวัน

วันศุกร์ นับเป็นศูนย์รวมความสัมพันธ์ของสังคมชุมชนมุสลิม เป็นสถาบันการศึกษาศาสนา และศีลธรรมของชุมชน ในขณะเดียวกัน วันศุกร์ไม่ลดความสำคัญของการประกอบอาชีพ ท่านศาสดามุhammadได้ชี้ให้เห็นถึงการละเลยกิจข้อนี้ และเน้นความสำคัญของการรักษาหน้าที่นี้อย่างเคร่งครัด ด้วยการสอนให้มุสลิมรักษาเวลา ความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ขอพร พิงคุตบะร์ ด้วยความสำรวจ และนำคำอบรมสั่งสอนไปถ่ายทอดสู่ครอบครัว

คัมภีร์อัลกุรอานมีคำสอนนี้บ่งบอกถึงความสมดุลระหว่างเรื่องเชิงศาสนา และเรื่องทางโลก ในกรณีวันศุกร์ ไว้ว่า “โอ บรรดาผู้ศรัทธา เมื่อมีการประกาศเพื่อการละหมาดในวันศุกร์ ดังนั้น พวากเจ้าจะรับเรื่งไปสู่การรำลึกถึงอัลลอห์ และจะทิ้งการค้าขายทั้งหลายเสีย นั้นเป็นการดีกว่าสำหรับพวากเจ้า ถ้าหากพวากเจ้ารู้ และเมื่อการละหมาดเสร็จสิ้นแล้ว พวากเจ้าก็จะแยกย้ายกันไปบนหน้าแผ่นดิน เพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอห์ และจะรำลึกถึงอัลลอห์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่พวากเจ้าจะได้ประสบผลสำเร็จ” (อัลกุรอาน ๖๒ : ๙-๑๐)

เดือนรอมฎอน

รอมฎอน เป็นเดือนแห่งการถือศีลอดของมุสลิม จัดเป็นเดือนที่ ๙ ทางจันทรคติอิสลาม มีความจำเริญเป็นพิเศษ เนื่องจากมีกิริยาอัลกรอานประทาน มาเป็นครั้งแรกในเดือนนี้ อัลลอห์พระเป็นเจ้าทรงยกให้เป็นเดือนที่ประเสริฐ และ มีเหตุการณ์สำคัญหลายอย่างเกิดขึ้นในเดือนนี้ มุสลิมทุกคน ทั้งชายหญิงที่บรรลุ ศาสนาภาวะตามบัญญัติศาสนา ต้องถือศีลอด ด้วยการงดกิน งดดื่ม และงดมีเพศสัมพันธ์ นับแต่เวลาเย็นรุ่ง เมื่อแสงตะวันเริ่มปรากฏ จนถึงเวลาเย็นค่ำ เมื่อเวลาอาทิตย์ ลับขอบฟ้า ก่อนถึงเวลาเริ่มถือศีลอดจะมีการรับประทานอาหารเพื่อเตรียมตัว เรียกว่า อาหารสะอูร หรือที่เรียกว่า “สะโอ” เมื่อสิ้นเวลาถือศีลอดของทุกวัน มุสลิมสามารถ ดื่ม กิน ใช้ชีวิตตามปกติได้ตราบเท่าที่ยังไม่เข้าสู่เวลาถือศีลอดในวันต่อไป การถือศีลอด มีเงื่อนไขข้อปฏิบัติหลายประการผ่อนผันให้บุคคลบางประเภท เช่น ผู้ป่วย หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้เดินทาง ผู้ป่วยเรื้อรัง ละเว้นการถือศีลอด โดยถือ ขาดใช้ภายใน หรือขาดใช้เป็นอาหารให้แก่คนยากจน เป็นต้น นอกจากนี้ การปฏิบัติบางอย่าง ผู้ถือศีลอดอยู่ในหลักการสำรวมตน และกระทำสิ่งดีงาม เป็นพิเศษ เช่น การอ่านคัมภีร์อัลกรอาน การนมายามค่ำคืน การพNaNกให้มั้ยด (เอี่ยมติกาฟ) การบริจาคทาน

ทั้งนี้บัญญัติการถือศีลอดมีคุณค่าในการปกป้องผู้ปฏิบัติและสังคมให้ปลอดภัยจากความเสียหาย ทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม เศรษฐกิจ เป็นการสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพ

วันอีด

หมายถึง วันเฉลิมฉลอง วันรื่นเริง คำว่า “อีด” แปลว่า “ที่เวียนกลับมา” นั่นคือ วันที่เวียนมาสู่การเฉลิมฉลองเพื่อความรื่นเริง ในแต่ละปีจะมีวันอีด ๒ วัน คือ วันอีดลฟิตตร์ และวันอีดลอุภ្យา

วันอีดิลฟิตร์

ตรงกับวันที่ ๑ เดือนเชาวาล (เดือนที่ ๑๐ ทางจันทรคติอิสลาม ถัดจากเดือนرمภون) เป็นวันเฉลิมฉลองหลังจากเสร็จสิ้นการถือศีลอดในเดือนرمภอน มุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย มักเรียกว่า วันอุกบชา หรือวันอีดเล็ก ส่วนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเรียกว่า วันรายา หรือวันอารีรายอ (ภาษาฯลยปัตตานี)

การปฏิบัติตนในวันอีดิลฟิตร์ตามแบบอย่างของท่านศาสดามุหัมมัด มีหลายประการ เช่น การจ่าย乜กกาตพิเตาะห์ คือ ทรัพย์ เป็นข้าวสาร รัญพีช อาหารพื้นเมือง หรือจ่ายเป็นเงินที่มีมูลค่าเท่ากันแทนให้แก่คนยากจน เพื่อให้สมาชิกส่วนนี้ของสังคมสามารถรื่นเริงเหมือนคนอื่น และชำระข้อบกพร่องของผู้จ่าย ที่อาจมีในการถือศีลอดที่ผ่านมาของตน การกล่าวสรรเสริญความเกรียงไกร ของอัลลอห์ การละหมาดอีdrwm กันในลานกลางแจ้ง และพังการบรรยายธรรม (คุตบะห์) การขอภัยต่ออัลลอห์ให้แก่กันและกัน การเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง และผู้มีพระคุณ การกิน ดื่ม และรื่นเริงในกรอบของศาสนา การเลี้ยงอาหารที่บ้าน และแจกจ่ายไปยังเพื่อนบ้าน

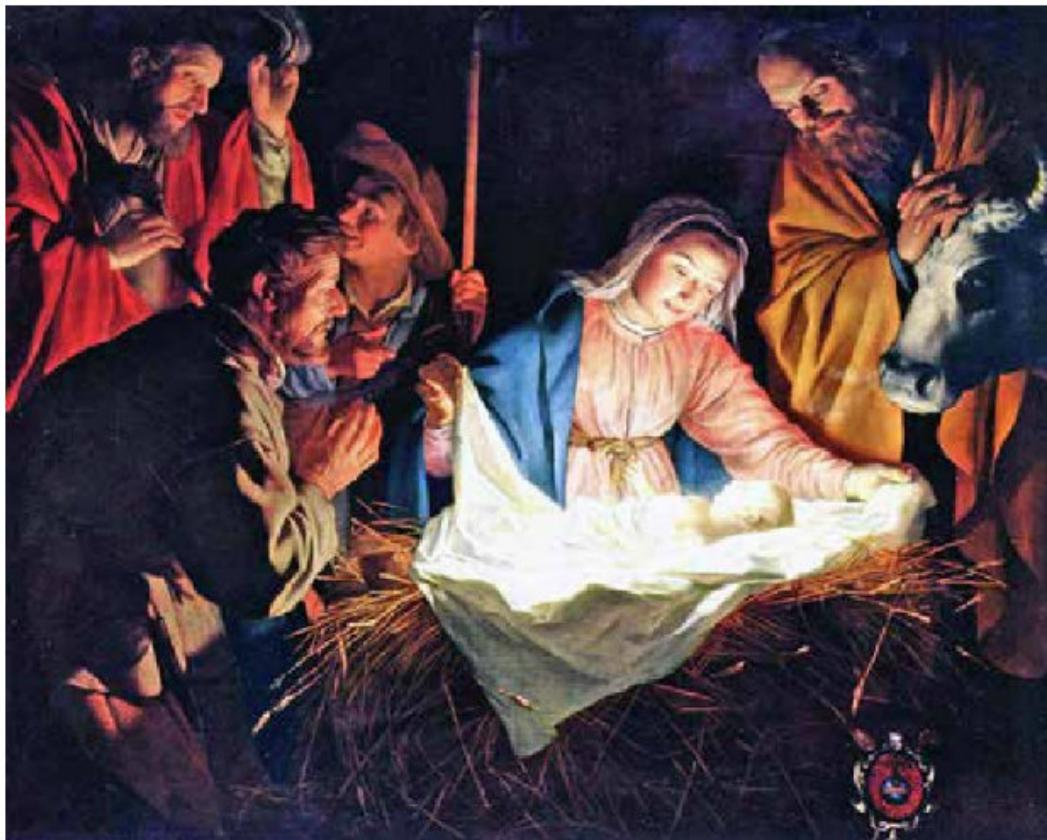

วันอีดีลอดญา

ตรงกับวันที่ ๑๐ ของเดือนชุดอิจyah (เดือนที่ ๑๒ แห่งปฏิทินจันทรคติ อิสลาม) เป็นวันที่บรรดาผู้ประกอบพิธีฮัจญ เดินทางกลับจากการรุกุฟ (พัก) ที่ทุ่งอะรอฟะห์ เพื่อเข้ามาทำการต่อวاف (เดินวน) รอบกะร์บะห์ มุสลิมในภาคกลาง ของประเทศไทย นักเรียกวันนี้ว่า วันออกอะยี หรือวัดอีดใหญ่ การปฏิบัติตน ในวันอีดลอดญาตามแบบอย่างของท่านศาสดามุหัมมัดเป็นเช่นเดียวกับ การปฏิบัติตน ในวันอีดลพิตร แต่ไม่มีการจ่ายชาตกาตพิตร เราจะ โดยในวันอีดลอดญาจะมี การบำกรูบาน (เชือดสัตว์ เช่น วัว แพะ แกะ) และนำเนื้อสัตว์ที่เชือดไปแจกจ่าย ให้แก่ญาติพี่น้อง และคนยากจน นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้ถือศีลอดในวันอรอฟะห์ คือวันที่ ๙ ของเดือนชุดอิจyah

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนา

วันคริสตสมภพ หรือวันคริสต์มาส*

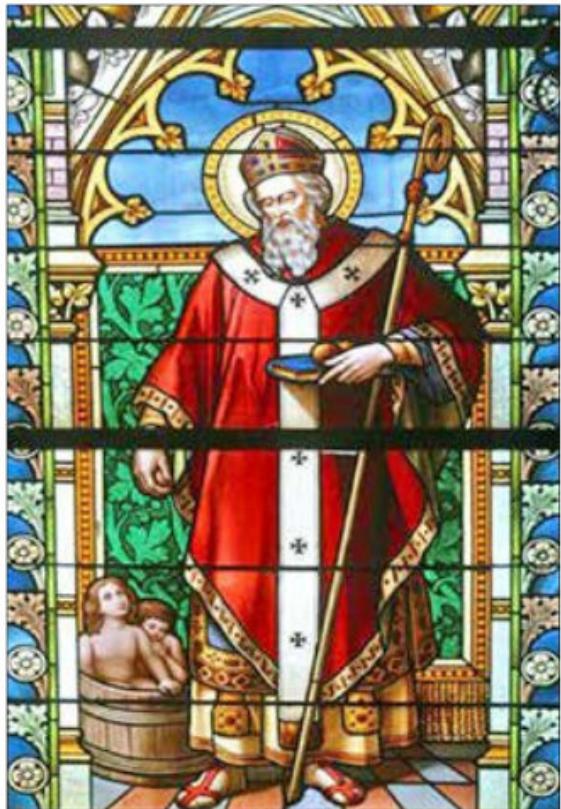
คือ วันฉลองการบังเกิดของพระเยซูเจ้า ตรงกับวันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี คำว่า “คริสต์มาส” เป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Christmas” มาจากคำภาษาอังกฤษโบราณว่า “Christes Maesse” ที่แปลว่า “บุษามิสซาของพระคริสต์เจ้า” พบรุ้งแรกในเอกสารโบราณในปี ค.ศ. ๑๐๓๔ และคำนี้ก็ได้แปรเปลี่ยนมาเป็นคำว่า “Christmas” สำหรับในภาษาไทย “คริสต์มาส” ก็มีความหมายเช่นกัน เพราะคำว่า “มาส” แปลว่า “เดือน” ดังนั้น คริสต์มาสจึงเป็นเดือนที่ระลึกถึงพระคริสต์เจ้าเป็นพิเศษ หรืออีกความหมายหนึ่ง คำว่า “มาส” หมายถึง “ดวงจันทร์” คริสต์มาสจึงหมายถึงพระคริสต์เจ้าผู้ทรงเป็นแสงสว่าง ส่องโลก ส่องสว่างท่ามกลางความมืดมิด เป็นเหมือนดวงจันทร์ที่ส่องสว่าง ในตอนกลางคืน ในวันคริสต์มาสนิยมowyพรกันด้วยคำว่า “Merry X'mas” คำว่า “Merry” ในภาษาอังกฤษโบราณแปลว่า “สันติสุขและความสงบทางใจ” เป็นคำที่ใช้อวยพรขอให้ได้รับสันติสุขและความสงบทางใจ การเฉลิมฉลองนี้เกิดจาก

*<http://www.chanforchan.com/index.php?lay=show&ac=article&ld=538726991&Ntype=5>

การประยุกต์ประเพณีห้องถิน เนื่องจากทุกปีชาวโรมันจะมีการเฉลิมฉลองพระเสาร์ (Saturn) และเรียกเทศกาลเฉลิมฉลองนี้ว่า “Saturnalia” ซึ่งเริ่มตั้งแต่ กลางเดือนธันวาคมแล้วไปสิ้นสุดในวันที่ ๑ มกราคมของทุกปี เชื่อกันว่าจักรพรรดิ คอนสแตนติน (ค.ศ. ๒๕๐-๓๓๗) ซึ่งกลับใจหันมาบังคับถือศาสนาคริสต์ ทรงโปรดนา ที่จะฉลองการเด็จมาบังเกิดของพระกุมารเยซูในเวลาเดียวกันกับที่คนต่างศาสนາ เฉลิมฉลองเทพเจ้าของเข้า พระองค์จึงทรงกำหนดให้วันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี เป็นการเฉลิมฉลองวันประสูติของพระกุมารเยซู เมื่อชาวโรมันกลับใจหันมาบังคับ ศาสนาคริสต์ ประเพณีการเฉลิมฉลองพระเสาร์ก็หายไป คงเหลือแต่การเฉลิมฉลอง การเด็จมาบังเกิดของพระเยซูเจ้า พระศาสนจักรโรมันคาಥอลิกจึงได้ถือเอา วันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี เป็นวันสมโภชพระคริสตสมภพนับตั้งแต่บัดนั้น ประเพณีนี้ได้เริ่มมาจากกรุงโรมในศตวรรษที่ ๔ และค่อยๆ เผยแพร่ไปในยุโรป และทวีปต่างๆ ทั่วโลกในเวลาต่อมา

คริสต์มาส สำหรับคริสต์ศาสนานิกขนจึงเป็นวันสำคัญที่สุด เป็นวันที่ระลึกถึง การที่พระบุตรของพระเจ้าทรงเด็จมาบังเกิดเป็นมนุษย์เพื่อไถ่บาป และนำมวลมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด จะรายหรือจน คนครัวทาหรือคนนาป กลับไปหาพระบิดาเจ้า เทศกาลคริสต์มาสจึงเป็นหนึ่งในเทศกาลแห่งความชื่นชมยินดี และเป็นเทศกาล แห่งการให้

ชานตากลอส (Santa Claus)

เป็นจุดเด่นหรือสัญลักษณ์ที่เด็กและผู้คนนิยมกันมากที่สุดในเทศกาลคริสต์มาส แต่ที่จริงชานตากลอสแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทศกาลนี้เลย ชื่อชานตากลอส มาจากนักบุญนิโคลัส (Saint Nicholas) ซึ่งเป็นชาวกรีกเกิดที่เมืองไอลเซีย ในเอเชียマイเนอร์ ชาวออลแลนด์นับถือว่าท่านเป็นนักบุญองค์อุปถัมภ์ของเด็กๆ นักบุญองค์นี้เป็นสังฆราชแห่งไมรา มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ ๕ และเสียชีวิตในวันที่ ๖ ธันวาคม วันที่ ๖ ธันวาคมจึงเป็นวันฉลองพระลีกถึงท่านในหลายฯ ประเทศ แต่ชาวออลแลนด์มักจะฉลองในคืนวันที่ ๕ ธันวาคม เมื่อชาวออลแลนด์กลุ่มนี้พิปิ้อยู่ในสหรัฐอเมริกาจึงยังรักษาประเพณีไว้

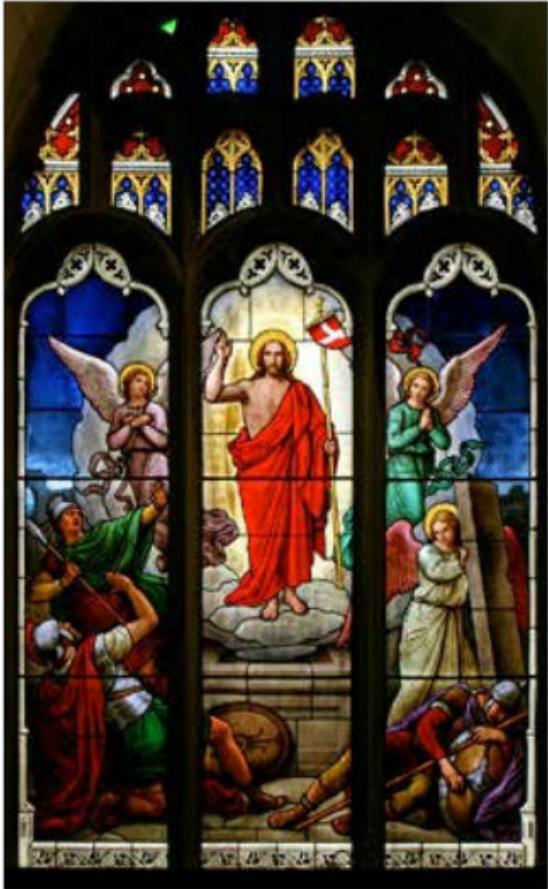
คือ ฉลองนักบุญนิโคลัส ในคืนวันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปีเชือกันว่านักบุญองค์นี้จะมาเยี่ยมเด็กๆ และเอาของขวัญมาให้ เด็กอื่นๆ ที่ไม่ใช่ลูกหลานของชาวออลแลนด์ที่อพยพมา ก็รู้สึกอย่างมีส่วนร่วม ในประเพณีแบบนี้บ้างเพื่อรับของขวัญ ประเพณีนี้จึงเริ่มเป็นที่รู้จักและแพร่หลายไปทั่วสหรัฐอเมริกา โดยมีการเปลี่ยนชื่อนักบุญนิโคลัส เป็นชานตากลอส และแทนที่จะเป็นสังฆราช ก็กล้ายเป็นชายแก่ อ้วนใส่ชุดสีแดง อาศัยอยู่ที่ขั้วโลกเหนือ มีเลื่อนเป็นยานพาหนะโดยมีกวางเรนเดียร์ลาก และจะมาเยี่ยมเด็กๆ ทุกคนในโลกนี้ในโอกาสคริสต์มาสโดยลงมาทางปล่องไฟของบ้าน เพื่อเอาของขวัญมาให้เด็กเหล่านั้น มากน้อยตามความประพฤติของแต่ละคน ลักษณะภายนอกของชานตากลอสที่ถูกสมมติขึ้นนี้ดูเหมือนว่าจะลอกเลียนแบบมาจากเทพเจ้าثور (Thor) ซึ่งเป็นเทพเจ้าในเทพนิยายของสแกนดิเนเวียที่เดินทางด้วยรถศักดิ์มีแพะลาก และลอกเลียนแบบนักบุญนิโคลัสที่นำของขวัญมาแจกเด็กๆ อันที่จริง ชานตากลอสเป็นรูปแบบที่น่ารัก เหมาะสำหรับเป็นกุศโลบาย หรือเป็นนิยายให้เด็กๆ เชื่อเพื่อจะได้ประพฤติดี แต่บางครั้งอาจทำให้คนทั่วไปเข้าใจผิด คิดว่าเทศกาลคริสต์มาสเป็นการเฉลิมฉลองชานตากลอสแทนที่จะเข้าใจว่าเป็นการเฉลิมฉลองการบังเกิดของพระเยซู ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเทศกาลดนตรีคริสต์มาส

วันอีสเตอร์ หรือวันปีสกา*

คือ วันระลึกถึงวันที่พระเยซูเจ้าทรงกลับคืนพระชนมชีพจากความตาย ซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ คำว่า “อีสเตอร์” ที่นำมาใช้สำหรับการสมโภชนั้น มาจากคำว่า “Eostre” ซึ่งเป็นชื่อของเทพเจ้าแห่งฤดูใบไม้ผลิของพวกรุทโนนิก เทพองค์นี้ เป็นเทพเจ้าแห่งการฟื้นคืนชีพ เพราะก่อนถึงฤดูนี้ ใบไม้จะร่วงหล่นจนเหลือแต่เพียง ลำต้นและกิ่งก้าน พอกลับใบไม้ผลิ ต้นไม้จะกลับมาผลิตดอกออกใบ มีชีวิตชีวา อีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้น ฤดูใบไม้ผลิจึงถูกนำมาเปรียบกับการเดี๊ยงกลับคืนพระชนมชีพ ของพระเยซูด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเรียกวันนี้ว่า “อีสเตอร์”

*<http://www.catholic.or.th/spiritual/article/article2009/article01.html>

สมัยก่อนพระศาสนจักรตามที่ต่างๆ จัดฉลองสมโภชวันอีสเตอร์ในวันอาทิตย์ที่ไม่ตรงกับวันพระกระทั้งถึงปี ก.ศ. ๓๒๕ สภาสังคายนาในเชียซึ่งเป็นสภาสังคายนาที่ผู้นำของคริสต์ศาสนาหัวโลกได้มาระบุประชุมพร้อมหน้ากัน และมีมติกำหนดให้คริสต์ศาสนาิกชนหัวโลกทำการฉลองสมโภชวันอีสเตอร์ให้ตรงกับ โดยคำนวณตามระบบจันทรคติ ทั้งนี้เนื่องจากต้องการให้การฉลองวันที่พระเยซูทรงกลับคืนพระชนม์จากความตาย ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งแรกจริงๆ

การฉลองวันอีสเตอร์ หรือวันปีศาโนอดีต โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่เข้ามืดของวันอาทิตย์คริสต์ศาสนาิกชนจะไปรวมตัวกันที่โบสถ์ หรือที่สุสาน หรือในทุ่งกว้างหรือตามป่าเขา ร้องเพลงนมัสการพระเจ้าตั้งแต่ยังมีดอยู่ พอดวงอาทิตย์ค่อยๆ โผล่ขึ้น

จากขอบฟ้า เสียงเพลง “เป็นขึ้นแล้ว” ก็จะดังกระหึ่มขึ้น เขาจะร้องเพลงอธิษฐานไม่ทางพระคุณพระเจ้า และสรรเสริญพระองค์ที่ทรงเป็นพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่และมีชัยชนะเหนือความตาย หลังจากนั้น ก็จะเป็นการบรรยายถึงการกลับคืนพระชนม์จากความตายของพระเยซุคริสต์ การเทศน์สอน หนุนใจให้คริสต์ศาสนาิกชนยืนหยัดอยู่ในศรัทธาที่มีต่องค์พระผู้เป็นเจ้า และดำเนินชีวิตอย่างมีชัย เหนือบาปทั้งปวง เพื่อจะสามารถพิชิตความตายและมีชีวิตนิรันดร จากนั้นก็จะมีการรับประทานอาหารเข้าร่วมกัน บางแห่งก็อาจมีการเล่นเกมสนุกๆ บางแห่งก็นิยมเอาไข่กระเบยสีต่างๆ ให้แลดูสวยงาม และนำไปซ่อนให้เด็กๆ และหนุ่มสาวค้นหา กันอย่างสนุกสนาน

สัญลักษณ์แห่งเทศกาลด้วย :

- ไป**
มีโอกาสไปเที่ยวชมศาสนสถาน ศูนย์กลางการแพร่ศาสนา เช่น โบสถ์ วัด มนต์เสน่ห์ ฯลฯ ที่มีความงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะ
- กระต่าย**
เป็นสัญลักษณ์ของการเกิดใหม่ หายใจและเป็นมิตรกับเรา และกระต่ายเป็นสัญลักษณ์ของความต่อเนื่อง การกระโดด เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนน้อม ดูดี
- ลูกสัตว์กิดใหม่**
ในวันนี้เป็นวันของสัตว์ใหม่ที่เกิดมาในโลกเรา ให้เราดูแลรักษา นับตั้งแต่สัตว์เลี้ยงเล็กๆ จนถึงสัตว์ใหญ่
- บ้องเต้า**
เป็นวันที่มีความสุขและมีความสนุกสนาน ชาวคริสต์นิกชนจะแต่งกายเป็นกระต่ายและบ้องเต้าให้สนุกสนาน

www.diverseintheworld.com

ในปัจจุบันในสังคมศักดิ์สิทธิ์ก่อนการฉลองสมโภชปีศาชา จะมีพิธีกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่วันพฤหัสฯ ศักดิ์สิทธิ์ ในช่วงเช้าของวันพฤหัสฯ ศักดิ์สิทธิ์ จะมีพิธีเสกน้ำมันศักดิ์สิทธิ์ ในตอนค่ำจะมีพิธีระลึกถึงพระเยซูทรงตั้งศีลมหาสนิทในพิธีมิสซาบูชาตอนค่ำวันพุธฯ ศักดิ์สิทธิ์ พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี จะทำพิธีล้างเท้าตัวแทนสัตบุรุษ ๑๒ คน ทั้งนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงการที่พระเยซูเจ้าทรงล้างเท้าอัครสาวก ๑๒ คน ก่อนอาหารค่ำเมื่อสุดท้าย เพื่อเป็นการสอนให้รู้ว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำต้องรู้จักกล่อมตนรับใช้ผู้อื่น ในวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นวันที่พระเยซูเจ้าทรงรับทราบและสืบพระชนม์บนไม้กางเขน คริสต์ศาสนิกชนจะต้องถือศีลอดอาหารและอดเนื้อในตอนค่ำจะไม่มีพิธีมิสซา แต่จะมีการอ่านบทอ่านที่บรรยายถึงพระมหาธรรมของพระเยซูเจ้า และมีการนมัสการการกางเขน สำหรับวันเสาร์ศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าเป็นคืนดีแห่งการล้างบาป ก่อนพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ จะมีการเสกไฟแท่เทียนปีศาชา และเสกน้ำ หลังจากนั้นก็จะเป็นการฟังบทอ่าน ซึ่งมีทั้งหมด ๖ บท ในโบสถ์บางแห่งจะมีการโปรดศีลล้างบาปและศีลกำลังให้กับพื่นทองที่สมควรนำมาเป็นคริสต์ศาสนิกชนใหม่ พิธีมิสชาในวันนี้จะคงตาม ลั่ง และเต็มเปี่ยมไปด้วยความยินดี เป็นพิเศษ

วันวาเลนไทน์ (Valentine)*

วันวาเลนไทน์มาจากการซื่อของนักบุญวาเลนไทน์ (Saint Valentine) ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสมัยจักรพรรดิเคลาดิอุส (Claudius) ที่ ๒ แห่งกรุงโรม ในสมัยนั้น จักรพรรดิเคลาดิอุสได้ออกกฎหมายห้ามราชภรรมีให้มีการแต่งงานในเมืองของพระองค์ เพราะทรงต้องการทำศึกสงคราม พระองค์ทรงประสงค์ให้ผู้ชายทุกคนเป็นทหาร พระองค์ทรงเชื่อว่าถ้าไม่มีการแต่งงานผู้ชายจะมุ่งสนใจแต่การทำศึกสงคราม แต่เพียงอย่างเดียว นักบุญหรือเซนต์วาเลนไทน์ไม่เห็นด้วยกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ในฐานะที่เป็นบาทหลวงท่านฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการประกอบพิธีแต่งงานให้หนุ่มสาวที่ต้องการแต่งงานอย่างลับๆ วันหนึ่ง ข่าวการประกอบพิธีสมรสก็ไปถึงพระกรรมของจักรพรรดิเคลาดิอุส พระองค์จึงทรงสั่งทหารไปจับบาทหลวงวาเลนไทน์มาขังคุกรอวันประหาร ระหว่างที่อยู่ในคุกคุ่ง ป่าว่าวาทีท่านเคยประกอบพิธีสมรสให้ก็แอบไปเยี่ยมเยียนอย่าง秘密 เสนอ

*<http://www.cefiroclub.com/cms/board/index.php?topic=1406.0>

ที่นั่นท่านยังได้รับจักษุของสาวผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นลูกสาวของผู้คุณ นางพูดคุยกับท่าน และบอกท่านเสมอว่า ท่านทำถูกต้องแล้ว บทหลวงวาเลนไทน์ถูกประหารชีวิต ด้วยการตัดศีรษะเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ในปี ค.ศ. ๒๖๙ ก่อนตายท่านได้ฝากบันทึกสั้นๆ ถึงเพื่อนคนหนึ่งของท่านว่า “Love from your Valentine” ต่อมาในปี ค.ศ. ๔๙๖ พระสันตะปาปาเกเลอาสิอุส (Gelasius) ได้ทรงประกาศแต่งตั้งให้ท่านเป็นนักบุญและให้ถืออาวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันฉลองนักบุญวาเลนไทน์ เพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับความดี ความกล้าหาญและความเสียสละของท่าน ผู้คนโดยทั่วไปจึงยึดถืออาวันนี้เป็นวันแห่งความรัก แต่ในเวลาต่อมาวันวาเลนไทน์มักใช้แทนความรักของหนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ โดยในวันนี้จะมีการส่งขันมี เช่น ซื้อกิโมโน และดอกไม้ เช่น ดอกกุหลาบให้กับคนรัก

วันฮาโลวีน (Halloween)*

วันฮาโลวีน หรือที่เรียกวันปล่อยผี ในวันดังกล่าวมักมีการจัดตกแต่งบ้านเรือนและร้านค้าโดยใช้ฟิกทองที่ค้วานเป็นรูปผี หรือใช้วัสดุอื่นๆ ประดิษฐ์เป็นตัวผีหรือทำให้มีหน้าตาเป็นผี เพื่อสร้างบรรยากาศให้กล้ายเป็นงานรื่นเริง “Halloween” เป็นคำภาษาอังกฤษ เพียงมาจากคำว่า “All Hallows Eve” ซึ่งแปลว่า วันก่อนวันสมโภชนักบุญทั้งหลาย โดย “Hallow + Even (evening) = Halloween” คำว่า “Hallow” เป็นคำแองโกลแซกชัน แปลว่า “ทำให้ศักดิ์สิทธิ์” ตรงกับภาษาเยอรมันว่า “heiligen” ในปัจจุบันนิยมใช้คำมาจากภาษาละตินว่า “sanctify” คำ “Hallow” ยังมีใช้ในบทสาดօธิชฐานเก่าๆ เช่น “Hallowed be Thy name” (ขอพระนามจะเป็นที่สักการะ) นอกจากนั้นคำว่า “Hallow” ยังแปลว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ศักดิ์สิทธิ์ หรือนักบุญ คำ “All Hallowmas” จึงแปลว่า วันสมโภชนักบุญทั้งหลายในปัจจุบันวันก่อนวันสมโภชคริสต์มาสมี “Christmas Eve” วันก่อนวันสมโภชนักบุญทั้งหลายก็มี “All Hallowmas Eve” ซึ่งต่อมาຍ่อเป็น Halloween โดยมีงานรื่นเริงและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เดียวกับคืนก่อนวันคริสต์มาส ในเวลาต่อมาก里斯ต์ศาสนิกชนพร้อมใจกันเลื่อนพิธีกรรมทางศาสนาไปหลังวันสมโภชนักบุญทั้งหลาย และเรียกว่า วันวิญญาณในแดนมหารา (All Souls Day) เพื่อให้ควบคู่กับวันสมโภชนักบุญทั้งหลาย (All Saints Day)

การสมโภชนักบุญทั้งหลายเริ่มโดยพระสันตะปาปาโบนีฟ้าสที่ ๔ (Boniface IV) โดยกำหนดวันที่ ๑๓ พฤศภาคมของทุกปี นับตั้งแต่ ค.ศ. ๖๑๓ เป็นต้นมา ซึ่งตรงกับวันเปิดโบสถ์แพนทีอัน (Pantheon) อันเป็นโบสถ์สรรพเทพ

*<http://www.dek-d.com/boa>

ของชาวโรมันมาแต่เดิม และจักรพรรดิโฟกัส (Phocas) ยกให้เป็นของคริสต์ศาสนा ต่อมาราชสันตะปาปาเกรгорีที่ ๔ (Gregory IV) ทรงเปลี่ยนวันสมโภชนักบุญ ทั้งหลายมาเป็นวันที่ ๑ พฤศจิกายน นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๘๓๔ เป็นต้นมา

คริสต์ศาสนิกชนคาดอิถในช่วงเวลาหนึ่น ถือว่าวันฮาโลวีนมีความสำคัญ เคียงคู่กันกับวันคริสต์มาสและวันอีสเตอร์ จึงเริ่มงานตั้งแต่วันก่อนวันฉลอง หรือวันสุดท้าย ขณะนั้น赅ะอังกฤษยังรับอิทธิพลของพระสันตะปาปอยู่ ชาวอังกฤษ จึงรับนโยบายของพระสันตะปาป้าไปปฏิบัติตาม ด้วยเหตุที่ชาวฝรั่งเศสของ 赅ะอังกฤษ (ออร์แลนด์และสก็อตแลนด์) ถือเอาวันที่ ๑ พฤศจิกายนเป็นวันเริ่มต้น ฤดูหนาว และเป็นวันขึ้นปีใหม่ (Samhoiñ) มาเป็นเวลานานแล้ว โดยจัดพิธีเป็น ๒ วัน คือ วันสุดท้าย (๓๑ ตุลาคม) เป็นวันทำบุญเลี้ยงผี ซึ่งเชื่อกันว่าทั้งคืนจะมีผี ออกเพ่นพ่านรับส่วนบุญ เมื่อจัดทำพิธียกอาหารทำบุญทำทานแล้ว ก็ปิดประตู หน้าต่างอยู่แต่ในบ้าน อธิษฐานขอให้ผีไปที่ขอบๆ วันรุ่งขึ้น (๑ พฤศจิกายน) เป็นวันปีใหม่ ได้ทำพิธีบูชาเทพเจ้า ตามด้วยการรื่นเริงตามประเพณี เมื่อชนพากนี้ ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนานานแล้วก็ยังคงปฏิบัติประเพณีสืบท่องมา ครั้นได้รับ การประกาศรับรองจากพระสันตะปาปา ผู้นำศาสนาก็หาวิธีแทรกพิธีกรรมของ คริสต์ศาสนานเข้ากับประเพณีดั้งเดิม วันสุดท้ายจึงกลายเป็นวันทำบุญให้วิญญาณ ของผู้ล่วงลับ คือ วิญญาณที่ยังอยู่ในแดนชำระ (purgatory) จึงทำพิธีสวัสดิ์อ่อนหวาน ขอพระเจ้าทรงเมตตาให้ได้ขึ้นสวรรค์

วิญญาณเหล่านี้จึงไม่น่ากลัวเหมือนฝีที่เรื่องขอส่วนบุญ เมื่อชาวบ้านที่ mana นับถือคริสต์ศาสนาแล้วก็ไม่เชื่อเรื่องฝีที่ออกมากขอส่วนบุญแต่ก็ยังสืบทอดประเพณีต่อไปโดยปรับให้เข้ากับสถานการณ์ กล่าวคือ คืนวันสุดหิบถือเป็นคืนเล่นฝี มีผู้แต่งตัวสมมุติเป็นผีออกมากเพ่นพ่านขอส่วนบุญ คริที่ไม่ชอบแต่งตัวเป็นฝี ก็ยินดีจัดเลี้ยงต้อนรับฝีในครอบครัวของตน โดยคืนวันพักทองหรือใช้วัสดุอื่นทำให้มีหน้าตาเป็นฝี สร้างบรรยากาศให้มีฝีในบ้านต้อนรับผีนอกบ้าน กลายเป็นงานสนุกสนานรื่นเริงที่มีบรรยากาศแปลก วันรุ่งขึ้นจึงเป็นวันสมโภชนกบุญทั้งหลาย และต่ออีกวันหนึ่งจึงเป็นวันทำบุญให้วิญญาณในแดนชำระ

เมื่อชาวไอริชและชาสก็อตอพยพไปตั้งหลักแหล่งในประเทศสหรัฐอเมริกาก็นำเอาประเพณีไปปฏิบัติ ปรากฏว่าถูกใจชาวอเมริกันทุกเชื้อชาติ จึงปฏิบัติตามกันอย่างจริงจังตลอดมา และตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ก็กลายเป็นเทศกาลประจำชาติมาจนทุกวันนี้

วันอาทิตย์

หนึ่งในพระบัญญัติ ๑๐ ประการ คือ “วันพระเจ้าอย่าลืมฉลอง เป็นวันศักดิ์สิทธิ์” วันพระเจ้าถือเป็นวันหยุดพักผ่อน การพักผ่อนเป็นการถือตามแบบพระเป็นเจ้า ที่ได้ทรงพักจากงาน “เนรมิตสร้างโลก” เดิมวันพระเจ้าตรงกับวันเสาร์ ที่ชนชาวอิสราเอลเรียกว่า “วันสับบาโต” ศาสนาคริสต์ศาสนานับตั้งแต่สมัยอัครสาวก วันพระเจ้า เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ แต่สำหรับคริสต์ศาสนานับตั้งแต่สมัยอัครสาวก วันพระเจ้า ได้เลื่อนมาเป็นวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันระลึกถึงการกลับคืนพระชนมชีพของพระเยซูเจ้า ผู้ทรงได้บำเพ็ญมนุษย์

ความมุ่งหมายสำคัญของการถือ “วันพระเจ้า” เป็นวันฉลองศักดิ์สิทธิ์ คือ การส่งเสริมให้กราบนมัสการและถวายคารัวแด่พระผู้เป็นเจ้า โดยร่วมพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีมิสซาบูชาของพระคุณ นอกนั้นยังเป็นการส่งเสริม ชีวิตครอบครัว ชีวิตชุมชน เพราะสมาชิกที่หยุดพักจากการทำงานมีโอกาสอยู่ร่วมกัน ได้พบปะสังสรรค์ ช่วยเหลือ แบ่งปันประสบการณ์ และร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริม ความครรภรา รวมทั้งความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาส ที่แต่ละคนจะได้พัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณของตน โดยมีเวลาฟังพระวาจา ของพระเจ้า ศึกษาคำสอนของศาสนา และพิจารณาบทหวานการกระทำของตน ในช่วงเวลาที่ผ่านมาโดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

พระบัญญัติประการนี้ ห้ามการทำงานที่เป็นอุปสรรคต่อเป้าหมาย ดังกล่าว งานที่ห้ามทำคือ งานการอาชีพ แต่งานที่เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คิดหวังผลตอบแทนก็ย่อมสามารถทำได้ตลอดเวลา

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนา

วันสำคัญในเดือนอ้าย

วิญญาณเหล่านี้จึงไม่นำกล้าเหมือนผีที่เร่ร่อนขอส่วนบุญ เมื่อชาerb้าน

พิธีไلن้ำ

การพระราชพิธีในเดือนอ้าย ตามที่ในตามกฎหมายเทียรบาล เรียกว่า ไไลเรือ เถิงพิธีตรียมพวยให้น้ำลดเร็วๆ คือ ถึงเดือนอ้ายแล้วน้ำยังมากไม่ลด เมล็ดข้าวในรวงแก่หล่นลงในน้ำ ถึงจะค้างอยู่ก็เป็นข้าวเมล็ดหักละเอียด เพราะเกี่ยวไม่ได้ด้วยน้ำมาก จึงต้องขวนข่วยที่จะให้น้ำลด พิธีนี้จะต้องทำ ในเดือนอ้าย จะเลื่อนไปเดือนยึกเป็นเวลาเกินต้องการไป ตามในกฎหมายเทียรบาล กล่าวไว้ว่า พระเจ้าแผ่นดินและพระอัครมเหสี พระเจ้าลูกเธอ หลานเธอ และ พระสนม แต่งอย่างเต็มยศโบราณลงเรือพระที่นั่ง เจ้าพระยามหาเสนาตีช่อง มืออาชญาณหรือราชบัณฑิตอ่านคำประกาศสั่งสัตยาอธิษฐาน นมัสการพระรัตนตรัย และเทพยดา และพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับเป็นสมมติเทพยดา แล้วอ้างความสัตย์ ซึ่งได้มีความนับถือต่อเทพยдаทั้งสาม คือ วิสุทธิเทพยดา อุปปาติกเทพยดา สมมติเทพยดา ขอให้น้ำลดลงไปตามความประสงค์

พิธีจองเบรียง

พระราชพิธีจองเบรียงนี้ เป็นพิธีพราหมณ์ทำแต่ฝ่ายเดียว ต่อมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เพิ่มพิธีสงฆ์เข้าด้วย

เรื่องความเป็นมาแห่งพิธียกโคมตามประทีปบูชาพระเป็นเจ้าทั้งสาม คือ พระอิศวร พระพرحم พระนารายณ ตามกำหนดที่ยกโคมนั้น คือเดือน ๑๒ ถ้าปีใดมีอิทธิมาสให้ยกโคมมาตั้งแต่เช้า ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นต้นไป จนถึง วันแรม ๒ ค่ำ จึงเป็นวันลดโคม และถ้าปีใดไม่มีอิทธิมาส ให้ยกโคมขึ้นในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือนอ้าย ขึ้นค่ำหนึ่งเป็นวันลดโคมลง ในพิธีนี้พราหมณ์เป็นผู้ทำในพระบรมหาราชวัง คือ พราหมณ์ประชุมกันผูกพรต พระราชนครูฯ ต้องกินถั่วกินสาบหัววัน ส่วนพราหมณ์ นอกนั้นกิน ๓ วัน เวลาเข้าพราหมณ์ต้องถวายน้ำมน้ำสังข์ทุกวันจนถึงวันลดโคมลง เที่ยนที่จะจุดในวันนั้นต้องนำมาถวายให้ทรงทำเบรียงเสียก่อน

ก่อนเวลาที่จะยกโคมขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สวดมนต์เย็น ฉันเข้า พระสงฆ์ที่มาสวดมนต์นั้นใช้พระราชานุภาพไทย ๑ พระครูปฏิตรีไทย ๔ พระราชานุภาพรามัญ ๑ พระครูปฏิตรามัญ ๔ รวมเป็น ๑๐ รูป เมื่อทรงศีลแล้ว อาลักษณ์อ่านประกาศเรื่องพระราชพิธีและพระราชธรรมดาริชีงได้ทรงจัดเพิ่มเติม และพระราชทานแผ่นพระราชกุศลให้แก่เทพยดา แล้วพระสงฆ์จึงได้สวดมนต์ต่อไป เวลาเข้าพระสงฆ์สวดมนต์ต่อไปจนกระทั่งได้ฤกษ์ เมื่อได้ฤกษ์แล้วทรงหลังน้ำสังข์ และจุณเจิมเสาโคมชัย แล้วจึงได้ยกโคมขึ้น ในเวลาที่ยกโคมขึ้นนั้น พระสงฆ์ ฉันเสร็จแล้วถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ฯ ของที่จะใช้ในพิธี มีขวดน้ำมัน ไส้ตะเกียงโคม ให้ต้องกันกับพระราชพิธีเสาโคมชัย ๓ ตัน โคมประเทียบ ๓ ตัน เสาใช้มีแก่นยาว ๑๑ วา เสาโคมชัยที่ยอดมีฉัตร ผ้าขาว ๗ ชั้น ตลอดเสาหาด้วย น้ำปูนขาว มีหงส์ติดลูกกระพรุนซักขึ้นไปให้มีเสียงดังในเวลาที่ลมพัด โคมที่เป็น บริวารนั้นเสาทำด้วยไม้ไผ่ ที่ยอดฉัตรทำด้วยผ้าขาวเป็น ๓ ชั้น เช่นเดียวกัน

วันสำคัญในเดือนยี่

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า ศารที่ยปูรṇิมาที่สองหรือการติกีปูรṇิมา วันนี้เป็นการจัดการบูชาถวายพระวิษณุและถวายประทีปแก่เทพเจ้าทั้งหลาย ในเวลาลั้ยต่างๆ บนห้องฟ้า และในน้ำ ถือกันว่า เมื่อถวายประทีปไปแล้วจะได้รับ แสงสว่างในภัยใน ดวงประทีปจะนำวิญญาณของผู้ถวายเมื่อตายไปสู่คติที่ดี

ขึ้น ๖ ค่ำ ถึงแรม ๖ ค่ำ เดือนยี่ รวมเวลา ๑๕ วัน เป็นพระราชพิธี ตรียัมพวยตรีป่วย เป็นพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุปถัมภ์ ให้พระมหาณ์เป็นผู้ประกอบพระราชพิธีบูชาพระอิศวรและพระนารายณ์ เรียกว่า “ตรีป่วย” เป็นเวลา ๕ วัน พระราชพิธีตรียัมพวยตรีป่วยเป็นพระราชพิธี ที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชพิธีจุดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งทำให้เดือน ๖ อันเป็นพิธี เริ่มการเพาะปลูก ส่วนพืชพันธุ์ธัญญาหารพระราชพิธีตรียัมพวยตรีป่วย เป็นพิธีเฉลิมฉลองที่พระเป็นเจ้าเสด็จมายังโลกและยังเป็นพิธีหลังจากเก็บเกี่ยว พืชพันธุ์ธัญญาหารแล้ว จึงจัดธัญญาหารและพลาหารถวายแด่เทพเจ้าที่เสด็จมา เพื่อรักษาและธัญพืชพลาหาร ทำให้ประเทศไทยและประชาชนมีความอุดมสมบูรณ์ โดยทั่วทั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอุปถัมภ์พระราชพิธีนี้มาแต่โบราณกาล จนปัจจุบันนี้

วันสำคัญในเดือน ๓

ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๓ เรียกว่า วันสันตปัญญา วันนี้ชาวพราหมณ์-อินดู จะทำการบูชาพระแม่เจ้าสรัสวดี เพื่อให้บูชาสามติปัญญาดีขึ้น และวันนี้ก็ได้ทำการบูชาพระภารตะด้วย เพื่อป้องกันมิให้จิตตกไปสู่อารมณ์ฝ่ายตໍา และวันเดียวกันนี้ ก็ได้บูชาพระวิษณุเจ้าด้วย เดือน ๓ นี้ ถือกันว่าเป็นเดือนทำบุญตลอด ประชาชนจะพากันไปสู่แม่น้ำทุกสายเพื่ออาบน้ำล้างบาป บางคนไปพักอยู่ใกล้แม่น้ำตลอดทั้งเดือน

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เรียกว่า มาฬีปูรณima ผู้นับถือเทพเจ้าองค์ใดก็จะบูชาเจ้าองค์นั้น ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญมากในด้านการบูชาการกุศล คือกุศลผลบุญ ที่บังเกิดขึ้นเนื่องจากการบูชา

วันที่ ๑๕ มกราคมทุกๆ ปี เป็นวันสงกรานต์ เรียกว่า วันมาฆสงกรานต์ ชาวพราหมณ์-อินดูนำเอาข้าวกับถั่วป่นกันถวายเทพเจ้า พราหมณ์ และสันยาสี วันนี้เป็นวันทำบุญกันเป็นการใหญ่ เรียกวันนี้ว่า ชีจรี

แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เรียกว่า สิรаратี วันน้ำพราหมณ์-อินดูจะบูชาพระศิวะตลอด ๒๕ ชั่วโมง ผู้นับถือเครื่องครั้ดอดอาหารและอดนอนตลอด ๒๕ ชั่วโมง วันนี้เป็นวันประภาณของพระศิวะและอภิเชกสมรสของพระศิวะ เชื่อกันว่าบูชาพระศิวะแล้วจะได้คุ้ชีวิตที่ดีและมีความสุขความเจริญ

วันสำคัญในเดือน ๔

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เรียกว่า โหลปูรณima วันนี้เป็นวันที่ชาวพราหมณ์-อินดูนำเอาของสกปรกออกจากบ้านไปรวมไว้ที่ใต้ที่นอนนึงแล้วเผา ในขณะที่เผาบ้านจะร้องเพลงประเภทลูกทุ่งที่เรียกว่า เพลงโหล

แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ เรียกว่า โหล โหล หรือคุวา มีการฉลองโหลด้วยการเล่นสาดสีต่างๆ เชื่อกันว่าด้วยการเล่นสาดกันนั้นเชื้อโรคต่างๆ หมดสิ้นไป คนส่วนมากถือกันว่าวันโหลเป็นวันตรุษอินเดีย วันนี้เป็นวันสำคัญของพวกรรมกร หรือพวกรรมะศูทร แต่ผู้คนก็ร่วมสนุกสนานกันทุกวัตรณะ

ทางปฏิทินไหรากาสต์ วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันแรกของปี และวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสิ้นปี

แรมหรือขึ้น ๘ ค่ำ แรมและขึ้น ๑๑ ค่ำ แรมและหรือขึ้น ๑๕ ค่ำ ถือว่าเป็นวันพระของศาสนาพราหมณ์-อินดู โรงเรียน สถานศึกษา วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่สอนคัมภีร์พระเวทต้องหยุดวันพระเดือนละ ๖ วัน

พิธีการฉลองและบูชาพระมหาลักษมี ตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จัดที่มนเทียรวิษณุและอารยสมាជ

พิธีการฉลองและบุปชาพระศิวะ ทรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ จัดที่
วิชญุมนเทียรและที่เทพมณฑิล

พิธีโลลี โหล หรือพคุว่า หรือ การฉลองปีใหม่ จัดที่วิชญุมนเทียร
พิธีประจำสัปดาห์ มีการสวัสดิ์บุชาทุกวันอาทิตย์ เพื่อความหมายสม
และอนุวัตรตามสังคมที่นิยมหยุดงานกันในวันอาทิตย์ ที่เทพมณฑิล
เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น. ที่อารยสมाच เวลา ๐๙.๐๐-๑๑.๐๐ น. และที่วิชญุมนเทียร
เวลา ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น.

นอกจากนี้ หากศาสนิกชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาประสงค์จะจัดงานได้
ทางเทวालัยจะจัดพิธีให้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพ เช่น พิธีเนื่องในการหมั้น
การแต่งงาน การตาย ตามโอกาสและตามความหมายสมและความเป็นไปได้
หรืออื่นๆ เป็นต้น

วันสำคัญในเดือน ๕

วันสำคัญในศาสนาพราหมณ์-อินดู เริ่มต้นศักราชใหม่ตามปฏิทิน
ไหรากษาสตร์ทรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕

ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ถึงขึ้น ๙ ค่ำ เรียกว่าวันวรารตรี ชาวพราหมณ์-อินดู
ทำการบูชาเจ้าแม่อุมา ซึ่งมี ๙ ปางด้วยกัน แต่ละราตรีทำการบูชาแต่ละปาง ดังนี้

๑. ไศลปุตรี เป็นปางแรก ปางนี้พระแม่เจ้าอุมาเป็นบุตรีของภูษา
คือเป็นธิดาของทิมพานต์ ซึ่งเป็นราชาแห่งภูษาทั้งหลาย

๒. พรหมจารินี เป็นปางที่สอง ปางนี้เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมาเกิดขึ้นเอง
ไม่มีพ่อแม่ ปางนี้พระนางอุมาอยู่เป็นโสดตลอดกาล

๓. จันทร์มณฑา เป็นปางที่สาม ปางนี้เป็นปางที่พระเจ้าแม่อุมาปราบอสูร
ด้วยเสียงระฆัง

๔. กุญจนนา เป็นปางที่สี หรือเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ปางทุรคา ปางนี้ เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมาปราบอสูรด้วยอาวุธทั้ง ๔ กร

๕. สกันทมาตา เป็นปางที่ห้า ปางนี้เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมา เลี้ยงพระขันธกุมารเป็นโหรสพระศิวะกับอุมาเทวีหรือปารవตี ซึ่งจะไปปราบอสูรต่อไป

๖. กأتยานี เป็นปางที่หก ปางนี้เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมาเทวีเป็นเทวี ของปีศาจโดยใช้พวงกุญแจปีศาจเป็นพลพรคไปปราบอสูร ๗. กาตราตรีหรือ กาตี เป็นปางที่เจ็ด ปางนี้เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมาเทวีเสวยเลือดของอสูร

๘. มหาเคารี เป็นปางที่แปด ปางนี้เป็นปางที่พระแม่เจ้าอุมาเทวีทรงเป็น เจ้าแม่แห่งรังษณาติ จึงเรียกชื่อว่า อันนปูรณา หมายถึง เจ้าแม่ที่ทำให้รังษณาติสมบูรณ์

๙. สิทธิทาตรี เป็นปางที่เก้า ปางนี้เป็นปางที่เจ้าแม่อุมาเทวีกลับเป็น เจ้าแม่แห่งความสำเร็จทุกอย่างทุกประการ

เมื่อทำการบูชาครบทั้ง ๙ วัน ๙ ปางเสร็จแล้ว ก็ทำการบูชาไฟ คือ โคมกุณฑ์ และเชิญกุมารี ๙ คน แทนปางที่ ๙ โดยใช้เด็กผู้หญิงมีอายุไม่เกิน ๑๐ ขวบ ตามลำดับดังนี้ ปางแรกเด็กผู้หญิงมีอายุ ๒ ขวบ ปางที่ ๒ เด็กมีอายุ ๓ ขวบ อย่างนี้เรื่อยไปตามลำดับ จนถึงปางที่ ๙ ใช้เด็กผู้หญิงมีอายุ ๙ ขวบ เมื่อเสร็จพิธี ประชาชนทั้งหลายที่มาร่วมชุมนุมในงาน ก้มอบสิ่งของแก่เด็กทั้ง ๙ คน ประชาชนผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-อินดู เชื่อกันว่า เมื่อทำพิธีนี้เสร็จแล้วจะได้ ความศักดิ์สิทธิ์ทั้งกายและใจ

วันสำคัญในเดือน ๖

ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ เรียกว่า อกษัตยาริติยา การทำบุญกันในวันนี้ เชื่อกันว่าบุญที่ทำในวันนี้นั้นจะทรงอยู่ชั่วนิรันดร และในวันนี้ปางที่ ๕ ของพระวิษณุ ชื่อประครามจะมาปรากฏ

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เรียกว่า นฤสิงหจตุรศี เป็นวันป្រาก្យของพระวิษณุ ปางที่ ๓ ชื่อนฤสิงห์ การประกอบพิธีเพื่อบูชาพระวิษณุเจ้าในวันนี้เพื่อพิชิตศัตรู

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เรียกว่า ไวชาขีปูรணีมา เป็นวันศุนย์กลางของสงกรานต์ วันนี้ทางศาสนาพราหมณ์-อินดูถือว่าสำคัญมาก เพราะตามสูรยคตินี้ถือว่า เป็นวันเพลูแรกของปี ประชาชนทำพิธีบูชาไฟและทำบุญตามประเพณีของตรากุล แต่ละตรากุล ในวันนี้ถ้าสถานที่แห่งใดมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่จะต้องจัดการ แห่พระพุทธรูปนั้น

เดือน ๖ เรียกว่า พระราชพิธีมงคลบรรพะนังคัลแรกนาขวัญเป็น พระราชพิธี ๒ วัน กำหนดวันโดยคำนวณตามหลักวิชาโหราศาสตร์ ดังนั้น วันในแต่ละปีจะไม่ตรงกัน แต่พิธีพิชมงคลเป็นพิธีส่งฟ์ พิธีจุดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพิธีพราหมณ์ ความหมายของพระราชพิธีพิชมงคลบรรพะนังคัลแรกนาขวัญนั้น ก็เพื่อต้องการให้พืชพันธุ์รัญญาหารในพระราชอาณาจักร อุดมสมบูรณ์ ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก โดยขอพระเทพเจ้าให้ทรงเมตตาต่อพระราษฎร์ ทั้งมวล อภินัยหนึ่งก็เปรียบเสมือนว่าพระเจ้าแผ่นดินเองทรงประกอบการเกษตรด้วย และเป็นนิมิตหมายว่าฤดูกาลการเกษตรได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว

วันที่ ๓๐ เมษาคมของทุกปี อันเป็นวันสงกรานต์ ฉะนั้น จึงเรียกวันนี้ แม่สงกรานติ หรือสตุอาสงกรานติ จัดทำการบูชาพระวิษณุ และจัดการทำบุญ ด้วยขันมสดุและน้ำเพื่อเป็นการบำบัดทุกข์แก่คนอื่นด้วยของกินและน้ำ บางแคว้น ในประเทศไทยเดิม ถือว่าวันนี้เป็นวันปีใหม่ด้วย เช่น แคว้นปัญจาบ เป็นต้น เพราะในปัญจาบเดือนนี้เป็นเดือนที่เก็บข้าวสาลีเสร็จ เมื่อการเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะลองปีใหม่เลย

วันสำคัญในเดือน ๗

ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันแรกที่น้ำของแม่น้ำคงคาจากพระมหาโลกไหลลงสู่โลกนี้ คือ บนพระศีรของพระศิริวัช และน้ำพระแม่คงคาจากพระศีรของพระศิริวัชก็ไหลลงสู่ภูเขาหิมาลัย จากภูเขาหิมาลัยจึงไหลลงสู่แม่น้ำ ตั้งแต่นั้นแม่น้ำสายนี้จึงเรียกว่า แม่น้ำคงคา ถือกันว่าเป็นวันที่แม่น้ำคงคาเกิดขึ้นในโลก จึงแนะนำนามว่า คงคาทศมี หรือคังคาทศรา ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำคงคาและตลอดถึงแม่น้ำอื่นๆ จะจัดเล่นกีฬาในน้ำกัน เช่น การแข่งเรือว่ายน้ำ และอื่นๆ

ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ เรียกันว่า นิรชลาเอกทศี วันบูชาพระวิษณุเจ้า โดยการอดอาหารและน้ำเป็นเวลา ๒๕ ชั่วโมง คือ ไม่ดื่มน้ำและงดรับประทานสิ่งของใดๆ ทั้งสิ้น

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ เรียกว่า เชษฐปูรณima วันเริ่มจากตรุษมาศ คือ วันเริ่มต้นแห่งการเข้าพรรษา เป็นเวลา ๔ เดือน ผู้เป็นสันยาสีจะต้องอยู่ประจำที่เป็นเวลา ๔ เดือน เทฤทธิ์ดเดินทาง ๔ เดือน เพราะเป็นฤดูฝนไปมาไม่สะดวก ในฤดูนี้มีแมลงต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย กลัวจะเดินเหยียบยำสัตว์ให้ตาย จะเป็นบาปติดตัว

วันสำคัญในเดือน ๘

ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่า วันรถยาตรา นำเอารูปปฏิมาของพระวิษณุเจ้าขึ้นแห่ภายในเขตหมู่บ้านเพื่อให้คนบูชา ถือกันว่าผู้ที่มีโอกาสได้บูชาพระรูปนั้นแล้วจะมีความสุขความเจริญและพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในเมืองชั้นนาฏบุรีแครัวอัสสัมมีการฉลองพิธีนี้อย่างใหญ่โต

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เดือน เรียกว่า ครุปูรณima หรือวยาสปูรณima เป็นวันบูชาครูบาอาจารย์ในวันนี้ มหาฤชีวยาสได้รับความสำเร็จในการแต่งตำราต่างๆ เป็นวันเริ่มต้นเขียนตำรา เป็นวันเขียนตำราจบ และเป็นวันเริ่มสอนศิลปวิทยาความรู้ต่างๆ แก่ศิษยานุศิษย์ ซึ่งทั้ง ๓ วาระ เป็นวันเดียวกัน

วันสำคัญในเดือน ๗

ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๙ เรียกว่า นาคปญจน์ ในวันนี้ชาวพราหมณ์-อินดูทำการบูชาพญานาค โดยเอาน้ำนมให้ງูและพญานาคกิน ประชาชนถือกันว่าถ้าງูกินน้ำนมของผู้ใด งูจะไม่ทำอันตรายได้ แก่ครอบครัวนั้นตลอดระยะเวลา ๑ ปี ในวันเดียวกันนี้ ได้จัดการแสดงศิลปะทางกายและทางอาวุธ เช่น นวยปล้ำ พื้นดาบ เป็นต้น

ขึ้น ๑๕ เดือน ๙ เรียกว่า ศรavnีปુરણમા เป็นวันสำคัญโดยเฉพาะสำหรับบรรษัทพราหมณ์ แต่ก็มีความสำคัญแก่บรรษัทอื่นๆ ด้วย พวกพราหมณ์จะพากันไปสู่แม่น้ำสายต่างๆ ตั้งแต่เข้า ทำพิธีทางพระเวทจนกระทั่งถึงตอนบ่าย ต้องอยู่ในน้ำตลอดระยะเวลาที่อ่านคัมภีร์พระเวท โดยการกล่าวอุทิศกุศลที่หนันให้แก่บรรพบุรุษทุกๆ คนในตระกูลของตน คือ ทำการบูชาพระฤาษีที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่าฤาษีบูชา ทำการบูชาเทพต่างๆ เรียกว่า เทวรูป

ตอนเย็นจะมีศิษยานุศิษย์มหาพราหมณอาจารย์ พราหมณอาจารย์ก็ผูกด้วยสายสิญจน์ที่ข้อมือให้แก่ศิษย์ และศิษย์ถือว่าเป็นมงคลตลอดปี ตามประเพณีสมัยใหม่ พี่สาวและน้องสาวผูกด้วยให้แก่พี่ชายและน้องชายด้วย เพื่อความเป็นมงคลของครอบครัว พราหมณ์ที่เข้าทำพิธีในวันนี้ ล้วนแต่ได้ผ่านพิธีอุปนยนสันการมีัญโยปวิตทั้งสิ้น

แรม ๔ ค่ำ เดือน ๙ เรียกว่า คเนเศจตรถี วันนี้เป็นวันบูชาพระคเนศผู้บูชาต้องอดอาหารตลอดวันจนกว่าจะทำพิธีเสร็จแล้ว และให้วพระจันทร์ที่ปรากฏขึ้นแล้วจึงจะรับประทานอาหารได้

ธรรม ๖ คា เดือน ๙ เรียกว่า หลังขึ้น ๕ เป็นวันบุชาพระสุริยเทพ และพี่ชายพระกฤษณะ ชื่อว่า พลเทพ อันเป็นอวตารของพญานาค

ธรรม ๘ คា เดือน ๙ เรียกว่า ศรีกฤษณะชนมาอักษร มี วันนี้เป็นวันที่พระกฤษณะมาปรากฏเป็นการฉลองวันอุบัติขึ้นของพระกฤษณะอย่างมห生怕ผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาจะอดอาหารตั้งแต่เข้าถึงเที่ยงคืน เมื่อบุชาพระกฤษณะเสร็จในเวลาเที่ยงคืนแล้วจึงมารับประทานอาหาร

ธรรม ๑๕ คា เดือน ๙ เรียกว่า กุสตปาก្ដานีօมาตรยา พระหมนาจาร్ย และศิษยานุศิษย์ที่กำลังเรียนพระเวทอยู่ ไปเก็บกุศ คือ หญ้าคา เพื่อนำมาใช้ในพิธีต่างๆ ตามปกติหญ้าคาที่จะนำมาใช้ให้พิธีทุกวันนี้ที่เป็นมาในวันอื่นนั้นใช้ได้เพียง๒๔ ชั่วโมง แต่หญ้าคาที่เก็บมาใช้ในวันนี้ใช้ได้ตลอดปี

วันสำคัญในเดือน ๑๐

ขึ้น ๓ คា เดือน ๑๐ เรียกว่า ทรงสักการตฤติยา เป็นวันสำคัญของพระแม่เจ้าอุมาและพระศิริ ตอนที่พระแม่อุมาอย่างเป็นพระมหาจาริณีกุมารีอยู่บนพระนางทรงบำเพ็ญตบะวิวงวนให้พระศิริแต่งงานกับพระองค์ พระศิริได้เสด็จมาให้ปรากฏต่อพระพักตร์ของพระนาง พร้อมกับให้สัจสัญญาว่าจะแต่งงานกับพระนาง และให้พรว่า สตรีใดบำเพ็ญตบะในวันนี้จะได้สามีที่ดี และที่มีสามีแล้วก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ขึ้น ๑๕ คा เดือน ๑๐ เรียกว่า มหาลัยปูรணิมา ตั้งแต่วันนี้ไปจนถึงวันธรรม ๑๕ ค่า เดือนเดียวกัน เป็นเวลา ๑๖ วัน ผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-อินดู จะทำพิธีบุชาสักการะดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการเชิญพระหมณ์หรือสันยาสีมานจันอาหารที่บ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ตาย การทำบุญนี้จะต้องกำหนดวันให้ตรงกับดีที่تاขของบรรพบุรุษ เช่น บรรพบุรุษตาย ๓ ค่า เดือน ๗ ผู้ทำบุญก็เลือกเอาเฉพาะเลข ๓ ในระหว่าง ๑๖ วันดังกล่าวแล้วซึ่งตรงกับวันศารหรือปีตุปักษะ

วันสำคัญในเดือน ๑๙

ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๙ ถึง ๕ ค่ำ เดือนเดียวกัน เป็นเวลา ๕ วัน เรียกว่า นวราตรี โดยจัดเป็นพิธีบูชาติดต่อกันไปเป็นเวลา ๕ วัน ความพิสดารมีอธิบายอย่างเดียวกันกับวันสำคัญในเดือน ๕

ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๙ เรียกว่า วิชยาทศมี เป็นพิธีบูชาพระอุมาเทวี โดยอ่านออกพระนามว่า วิชยาเทวี วันนี้เป็นวันที่ได้รับชัยชนะสำเร็จอย่างเด็ดขาดของพระนางอุมาในการปราบอสูร ชื่อมหิษาสุระ คือยกษัตตนหนึ่งที่แปลงมาเป็นควายป่าทำร้ายมนุษย์ พระนางทุรคาเทวีทรงฆ่าสูรตนนั้นตายที่เมืองไมซอร์ แคนันกรณาตัก ไครบูชาพระนางในวันนี้จะได้ชัยชนะตลอดปี วันนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญของวรณะกษัตติย์ อาวุธทุกประเภทที่มีอยู่ในบ้านเรือนจะต้องอุกมาให้พราหมณ์เจิมเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๙ เรียกว่า ศรทปูรณมิชา หรือศศศบปูรணมิ ในเวลากลางคืนผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-อินดูทำพิธีบูชาพระวิษณุเจ้า สิงของที่นำมาบูชาพระวิษณุเจ้าในวันนั้นจะเป็นประทานอาหารหรืออื่นใดก็ตามจะต้องเป็นสีขาวล้วน เพราะห้องฟ้าแจ่มใสในการงานในวันนี้ ก็ให้ภาระในใจว่าวันนี้เป็นวันปราศจากเมฆหมอก ขอให้จิตใจของเรางามเงี่ยมใส่ปราศจากโลงะ โถะ โนหะ เดิด วันนี้เป็นวันบรรจบครบจตุรมាស วันนี้บรรดาพราหมณ์ พระมหาจารี และสันยาสี จะอุกดิ่นทางจาริกสั่งสอนประชาชน

แรม ๓๐ ค่ำ เดือน ๑๙ เรียกว่า อันตรีส วันนี้ผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ และอินดูได้ทำพิธีบูชาพระลักษมี พระคเณศ และพระกุเวร พระแม่สวัสดิ์ พระอินทร์ เมื่อผู้ทำพิธีกรรมได้ทำการบูชาเสร็จแล้ว ต้องไปชื้อภาชนะหรือเครื่องอากรณ์ใหม่ๆ เชือกันว่าการซื้อสิ่งของในวันนี้เป็นมงคล

แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๙ เรียกว่า นรkJtrthสี วันนี้ในเวลากลางวัน พากพราหมณ์-อินดูได้ทำการบูชาพระยา想像ด้วยเครื่องสักการะ ในเวลากลางคืน ได้จุดประทีป Crowley แก่พระยา想像 เชือกันว่า เมื่อบูชาพระยา想像และได้ Crowley แก่พระองค์แล้วตายนี้จะไม่ไปสู่นรก หากทำกรรมอย่างหนักหนินรkJtrthไม้มีพันผู้ตาย จะเดินทางไปนรกโดยมีประทีปนำทางให้สว่าง วันนี้ถือกันว่าเป็นวันเกิดของพระหนุมาน อันเป็นปางหนึ่งของพระศิวะด้วย วันนี้มีการบูชาพระหนุมานด้วยการบูชาพระหนุมานนี้จะได้พражаพระองค์ ผู้บูชามากจะไปที่โบสถ์อันเป็นที่สถิตของพระหนุมาน แต่ส่วนการบูชาพระยา想像ทำกันที่บ้านของตน

รวม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ที่ปมาลิกา ที่ปาวลี หรือทีวีลี วันนี้ ชาวพราหมณ์-อินดูจะทำการบูชาเทพเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ เมื่อกันกับที่กล่าวไว้ ในวันสำคัญ ในวันรวม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ และถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญของ พระแม่เจ้ามหาลักษมี การบูชานั้นจัดทำกันในตอนเย็น โดยการจุดประทีปโคมไฟ ไว้ในบ้านตลอดคืนเพื่อเป็นการต้อนรับพระแม่เจ้ามหาลักษมี เชื่อกันว่าเมื่อบูชา พระแม่เจ้ามหาลักษมีแล้วจะได้รับทรัพย์สินเงินทองต่างๆ เชื้อโรคต่างๆ จะถูกทำลาย ด้วยดวงประทีป เพราะเป็นเดือนที่ไม่มีแสง วันนี้เป็นวันสำคัญของวรรณะแพศย์

วันสำคัญในเดือน ๑๒

ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า อันนกฎะ ในวันนี้ผู้ทำพิธีจะต้องนำอาหาร ๕ อย่าง ไปถวายเทพเจ้าในเทวालัยทุกแห่งเท่าที่สามารถจะไปได้

ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า ยมหวิตยา หรือกราทฤตยา วันนี้พิชัย หรือนองชายต้องไปรับประทานอาหารที่บ้านพี่สาวหรือนองสาว ผู้ชายต้องนำของขวัญ ไปให้พี่สาวหรือน้องสาวของตน และรับประทานอาหารด้วย เสร็จแล้วพิสาหรือ น้องสาวก็จิ่มดิลกที่หน้าให้พิชัยหรือนองชาย เพื่อเป็นสิริมงคล

ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า วามนทวاثศี วันนี้เป็นวันประสบของ พระวามนะ ซึ่งเป็นปางที่ ๕ ของพระนารายณ์ ชาวพราหมณ์-อินดูได้ทำการบูชา ถวายพระวามนะหรือพระวิษณุเจ้า ผลที่ได้แก่ผู้ทำการบูชาที่คือ ทำให้เป็นผู้มีสติ ปัญญารุ่งเรือง

ในคัมภีร์พระเวทหรือคัมภีร์โบราณของการตรวรษ ได้ระบุแสดงไว้ว่า งานดูเชร่าเป็นเทศกาลที่ต้องมีการเฉลิมฉลองอย่างເอกเกริก เพราะเป็นงานฉลอง ซัยชนะระหว่างความดีและความชั่ว ตามเรื่องราวในรามายันที่สื้นสุดด้วยความปราชัย ของทศกัณฐ์ ด้วยพระบารมีของพระแม่วิชยเทวีชาวเมืองจึงมีการเฉลิมฉลองกัน อย่างเต็มที่ มีการประดับประดาประทีปโคมไฟสว่างไสว มีการแสดงนาฏศิลป์ การประกอบพิธีกรรม การบูชาเพลิง มีการอ่านคัมภีร์พระเวทอันศักดิ์สิทธิ์ และลงท้าย ด้วยการนำองค์เทพเทวีและเทพี ออกแห่ไปตามถนนสายต่างๆ ในวันวิชัยทัสมี

ในงานพิธีเนوارาตรีหรือดูเซร่านี้ ประชาชนพากันถือศีล บังก์บำเพ็ญกุศล บนบานศาลกล่าวขอโชคจากกันตามเจตนาرمณ์ เพราะในระยะนี้ถือว่าเป็นวาระที่องค์เทพเจ้า และองค์เจ้าแม่ศรีอุมาเทวี จะเสด็จมารับการcarwareบูชาจากบรรดาสถานศิษย์ทั่วสารทิศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันวิชัยทัสมีเจ้าแม่อุมาเทวีจะประภา ในเรือนร่างของคนทรง เพื่อแสดงนางวุลีล้านำหน้าบวนแห่งไปเยี่ยมเยียนบรรดาสถานศิษย์ผู้ครรภารตามเคหะสถานบ้านเรือนต่างๆ เพื่อเป็นการประสิทธิ์ประสาทพรแก่สถานศิษย์โดยทั่วหน้ากัน

การประกอบพิธีเนوارาตรีนี้จะต้องมีการปลุกเสกร่ายพระเวท รวม ๙ วัน ๙ คืน ถือกันว่าผู้ที่มาร่วมกุศลในระหว่างพิธีนี้จะได้รับพระขัยมงคลและเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวอย่างยิ่ง ชาวภารตจึงได้ยึดถือและปฏิบัติพิธีดังกล่าวนี้ สืบทอกันมาจนกระทั้งทุกวันนี้ โดยมีสถานศิษย์ชายไทย จีน และต่างชาติ คอียต้อนรับ ขบวนแห่องค์เจ้าแม่ในวันวิชัยทัสมีด้วยความศรัทธา ซึ่งในงานวันวิชัยทัสมีโดยเฉพาะ วันแห่นี้จะมีสถานศิษย์ผู้เข้าร่วมขบวนและผู้ร่วมงานประมาณ ๓-๔ หมื่นคน

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า ไวกุณฐาจตุรทศ วันนี้เป็นวันทำการบูชาพระวิชณุเจ้าผู้ทำการบูชาแล้วหากตายไปจะไปเกิดในโลกไวกุณฐะ อันเป็นที่สถิตของพระวิชณุ ในวันนี้ยังได้มีการบูชาพระวิชณุและพระศิวะสลับกันไป ตามปกติ คนจะบูชาพระวิชณุเจ้าด้วยใบกะเพราแดง และถวายบูชาพระศิวะด้วยใบมะตูม แต่วันนี้การถวายจะตรงกันข้าม การบูชาพระวิชณุในวันนี้ย่อมได้ผลในทางจิตใจ ส่วนการบูชาพระศิวะในวันนี้จะได้ผลในทางวัตถุ

วันสำคัญและเทศกาลทางศาสนา

วันประสูติพระศาสดาครุฑานนก

พระศาสนานนกทรงเป็นองค์ปฐมบรมศาสดาแห่งศาสนाशิกข์ พระปรัชญาของพระองค์ทรงเป็นต้นแบบและเป็นแม่แบบแห่งศาสนाशิกข์ วันประสูติของพระองค์จึงมีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ตามครุฑาราศาสณสถานวัดซิกข์ทุกแห่งทั่วโลก วันประสูติของพระศาสดาตรงกับวันสิบห้าค่ำ เดือนสิงหาคม ตามปีจันทรคติ ก่อนจะถึงวันดังกล่าวประมาณหนึ่งเดือน ซึ่งในวันนี้จะมีการอัญเชิญพระมหาคัมภีร์จำนวนสิบเอ็ดสรุป (เล่ม) มาประดิษฐานบนอาสนะที่ได้เตรียมไว้โดยเฉพาะอย่างสมพระเกียรติ จากนั้นจะอรดาสสวัծขอพรเพื่อเริ่มสถาบันจากมหาคัมภีร์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเราเรียกว่า อคันด์ ปาร (Akhand Path) ศาสนิกชนจะผลัดเปลี่ยนกันสวัสดพระมหาคัมภีร์ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าทั้งกลางวันและกลางคืน โดยมีศาสนิกชนมาร่วมพ่องอย่างคับคั่งด้วยจิตอันสงบ หนึ่งพันสี่ร้อยสามสิบหน้าจากพระมหาคัมภีร์จะถูกสวัดอ่านตั้งแต่ปฐมนิเทศมนตระ และหากสิบชั่วโมงให้หลังเวลาเช้าตรู่ซึ่งตรงกับวันประสูติของพระศาสดานนก การสวัดก็จะสิ้นสุดลงท่ามกลางศาสนิกชนจำนวนมากมายที่มาร่วมเฉลิมฉลอง

ในวันดังกล่าวจะมีการแจกจ่ายอาหารเครื่องดื่มต่างๆ มากมายในโรงครัวพระศาสดา ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหารพิเศษกว่าวันธรรมดามากมายนัก ศาสนิกชนจะทำอาหารจากบ้านของตนเองหลากหลายชนิด หลากหลายรส มาร่วมแจกจ่ายในโรงครัวพระศาสดาด้วย ตกเย็นของวันเดียวกันศาสนิกชนจะมาร่วมตัวกันที่ศาสนสถานอีกรั้งหนึ่งเพื่อเฉลิมฉลอง ศาสนาราษฎร์จะสั่งสอนเทคโนโลยีจากพระมหาคัมภีร์ ศาสนสังคีตาราษฎร์แสดงกิรตินหรือการเทศน์ประกอบดนตรีเยาวชนชาวชาชิกข์ก็จะมาร่วมด้วยช่วยกันและปوارณาณรับใช้ศาสนิกชนที่มาร่วมงานฉลองโดยพร้อมเพรียงกัน จบจนเวลาอันสมควรก็จะมีพิธีสว่อนันด์ชาชิกและจบลงด้วยอรดาสหรือการสวัดขอพรพร้อมแยกย้ายกันกลับบ้าน

Five Essentials of The Sikh Uniform

วันประสูติพระศาสดาครุโภบินด์ซิงห์

พระศาสดาองค์ที่ ๑๐ ครุโภบินด์ซิงห์เป็นผู้สถาปนาศาลาหรือซิกข์ที่สมบูรณ์แบบ ด้วยสัญลักษณ์ ห้า ก วันประสูติของพระองค์จึงมีการเฉลิมฉลองอย่างสมพระเกียรติมาก เช่นเดียวกับพระศาสดาครุนานัก เวลาการเฉลิมฉลองก็จะคล้ายคลึงกับการเฉลิมฉลองของพระศาสดานานัก เว้นแต่เนื้อหาและหลักปรัชญาจะเน้นของพระศาสดาครุโภบินด์ซิงห์เป็นหลัก

วันஸଲେଖିପିତାଙ୍କରମ

พระศาสดาองค์ที่ ੫ ครุอารยันเดว ได้สละชีพของพระองค์เองโดยถูกเจ้าผู้ครองนครในสมัยนั้นบังคับให้นั่งบนกระเทียมที่ตั้งอยู่บนกองไฟ พระศาสดาได้สละชีพเพื่อพิทักษ์ไว้ซึ่งความเท่าเทียมและความเสมอภาคของมนุษย์ทุกศาสนา และเพื่อสำรองสิทธิในการนับถือและความเชื่อแห่ง

ปรัชญาของตน เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณงามความดีและความเสียสละของพระองค์ ชาวซิกข์ จึงพร้อมใจกันจัดงานวันສละชีพพิทักษ์ธรรม ในวันดังกล่าว นอกจากจะมีศาสนพิธีในครุදวาราแล้ว ชาวซิกข์จะแจกจ่ายน้ำดื่มให้แก่ผู้สัญจรไปมาทุกคน โดยไม่คำนึงว่าจะนับถือศาสนาใด การแจกจ่ายน้ำดื่มอาจจะเป็นน้ำหวาน น้ำผลไม้ หรือน้ำเปล่าก็ได้ เพื่อสื่อให้เห็นถึงการดับร้อนผ่อนกระหายผู้อยู่ท่ามกลางความร้อนดุจพระศากษาที่ถูกทราบในศาสนสถานครุเดวาราวัดซิกข์ ศาสนิกชนจะนำเอาอัลมอนด์ ซึ่งแซ่น้ำไว้ตั้งแต่คืนก่อนมาบดป่นคั้นเอาน้ำมาผสมเครื่องเทศ น้ำตาล และน้ำเปล่า มาแจกจ่ายในหมู่ศาสนิกชน เพื่อรำลึกถึงพระเมตตาของพระศากษาที่ได้สละชีพปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของเราในอดีต

วันวิสาขี

วันวิสาขี เป็นวันที่พระศากษาครุโภบินดีซิงห์ ทรงสถาปนาประชาคมซิกข์ (คากชา) เป็นครั้งแรก และได้ประทานศาสนสัญลักษณ์ “᳚” เป็นศาสนสัญลักษณ์ประจำกายของชาวซิกข์

ความเป็นมาแห่งศาสนาพุทธปัจมภ์

ในฐานะที่ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมายาวนานและคนไทยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ ๘๐ นับถือพระพุทธศาสนา กิจการศาสนาปัจมภ์แต่เดิมมาจึงอยู่ที่ศาสนาพุทธเป็นหลัก

ก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัย คนไทยอาจนับถือพระพุทธศาสนา กันมาก่อนแล้วแต่ไม่พบประวัติพอที่จะศึกษารายละเอียดได้เพียงพอ การศึกษาเรื่องศาสนาปัจมภ์จึงกระทำได้ใกล้เพียงยุคสุโขทัยเท่านั้น

จากศิลปาริชกสุโขทัยจะเห็นได้ชัดว่า กิจการศาสนาปัจมภ์ของยุคสุโขทัยได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ทั้งจากองค์พระมหาบัตริย์และอาณาประราษฎร์ทั้งปวง ประชาชนชาวไทยในยุคสุโขทัยนั้นอยู่ในศิลปในธรรมกันทั่วบ้านทั่วเมือง เมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาประชาชนทั้งหลายต่างพา กันประกอบศาสนกิจ จำศิลปาวนากันทั่วทุกคน จึงถือได้ว่าเป็นกิจการศาสนาปัจมภ์ที่สำคัญอันหนึ่ง คือ อุปถัมภ์ค้าจุนพระพุทธศาสนาให้มีความหมายเต็มรูป เพราะถ้ามีแต่วัดมีแต่โบสถ์ วิหาร มีแต่พระสงฆ์ โดยผู้คนชาวบ้านชาวเมืองไม่เอาใจใส่ที่จะปฏิบัติศาสนกิจใช้พิธีศาสนามาให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนให้เต็มที่แล้ว วัดวาอารามก็คงจะมีความหมายไม่มากไปกว่าศาลเจ้าหรือสุสาน และพระสงฆ์ สามเณร ก็คงมีฐานะเป็นเพียงผู้ดูแลประจำสถานที่ดังกล่าวเท่านั้น เท่าที่พระพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักบ้านหลักเมืองตลอดมาจนตราบท่าทุกวันนี้ก็ เพราะประชาชนชาวไทยอุปถัมภ์ค้าจุนให้พระพุทธศาสนาได้มีความหมายอย่างสมบูรณ์ในทางอันวิป্রายประโยชน์แก่สังคมนั้นเอง

ส่วนศาสนูปถัมภ์สำหรับศาสนาอื่นๆ ก็เป็นมาด้วยดีโดยตลอด ไม่มีการรังเกียจเดียดชันท์กัน ด้วยสาเหตุเกี่ยวกับศาสนา และยังได้รับการสนับสนุนค้ำจุนส่งเสริมด้วยดีตลอดมา จนกระทั่ง บทบัญญัติของบางศาสนาที่มีฐานะเป็นกฎหมายของชุมชนก็มีกฎหมายไทยบัญญัติให้การรับรองไว้ อย่างแน่นชัดด้วย

อาจจะสรุปได้ว่า การศาสนูปถัมภ์ในประเทศไทยที่มีลักษณะแన่นอนควรและแห่งกว้างไป ยากที่จะหาได้ในประเทศอื่นใดทั่วโลก บนผืนแผ่นดินไทยนี้ หากมีชีวิตจิตใจเป็นไทยแล้ว ศาสนาใดไม่ใช่สิ่งสำคัญที่จะให้เรารักกันไม่ได้

ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการดำเนินงานวันศาสนูปถัมภ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ ณ ห้องประชุมกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ โดยคณะกรรมการออกแบบ เป็น ๒ ตอน

ตอนแรก เป็นการชุมนุมผู้แทนองค์กรศาสนาต่างๆ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ม.ล.ปั่น มาลาภุล) เป็นประธาน ซึ่งท่านได้กล่าวปราศรัยเป็นที่ประทับใจยิ่ง อยู่ตอนหนึ่งว่า

“เห็นใจเจ้าหน้าที่ขององค์กรทางศาสนาทุกศาสนา ซึ่งต้องดำเนินงานด้วยความรอบคอบ เพราะการศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับศรัทธาของประชาชนทุกรัชต์ มีข้อปัญหาและเหตุผลในการแก้ปัญหานั้นๆ พิเศษแตกต่างจากปัญหาทางธุรกิจอื่นๆ และเป็นปัญหาที่จะแก้ไขให้เสร็จสิ้นไปโดยเบ็ดเสร็จเดียวขาดทันทีทันใดไม่ได้ ผู้ทำงานทางด้านศาสนาจึงต้องมีความเสียสละและอดทน เป็นทุนอยู่ในใจ มุ่งมั่นเป็นกำไร และมีความสหายใจเมื่อได้เห็นความสุขของคนอื่น”

ตอนสอง เป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศรำลึกถึงศาสนูปถัมภ์ทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ เพาะบรพชนเหล่านี้เป็นผู้ทำให้พระพุทธศาสนาได้ยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

ความสำเร็จของการจัดงานในวันนั้น จึงทำให้มีการจัดงาน “วันศาสนูปถัมภ์” ขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่ได้กำหนดให้ใช้วันถัดจากวันเปลี่ยนชื่อกรรมตามพระราชนบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช ๒๕๔๔ คือ วันที่ ๒๐ สิงหาคม เป็นวันศาสนูปถัมภ์ตลอดมา

ประวัติกรรมการศาสนา*

กรรมการศาสนาเป็นหน่วยงานระดับกรมขึ้นกับกระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานทางราชการที่รับภารกิจด้านการพระศาสนา ในอดีตที่ผ่านมาไม่ได้เป็นหน่วยงานเดียว กัน ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การมอบหมายภารกิจในด้านการพระศาสนาให้แก่ผู้ใดหรือหน่วยงานใด เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชสมัย เมื่อทรงเห็นว่าผู้ใดหรือหน่วยงานใด สามารถรับสนองภารกิจดังกล่าวได้ดีและเป็นไปตามพระราชประสงค์ ก็ทรงมอบภารกิจ งานการพระศาสนาให้แก่ผู้นั้นปฏิบัติ จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภารกิจ ด้านพระศาสนานั้น บางสมัยพระมหากษัตริย์ก็ทรงรับภาระเอง บางสมัยก็มอบหมายให้เสนาบดี หรือพระครეสต์ใหญ่รับผิดชอบดำเนินการแทน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จากการค้นพบในศิลาจารึกวัดจุฬามณี ทราบว่า ในรัชสมัย
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ทรงสร้างพระวัดจุฬามณี และได้เสด็จออกทรงพนวน
อยู่ที่วัดจุฬามณี ณ เดือน ครั้นทรงลาพนวนแล้วมีพระราชโองการให้หมื่นราชสังฆการรับหมาย
รับผ้าพระราชทานให้พระครูธรรมไตรโลกนาถราชมุนีสีลวิสุทธาราจารย์ อธิการรามจุฬามณี
นำไปทารอยพระพุทธราก

จะเห็นได้ว่า ในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีราชบัลลฑิตย์และหมื่นราชสังฆการี ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชือตำแหน่งรับมอบหมายจากพระเจ้าแผ่นดินให้รับการกิจด้านการพระศาสนา

ในการถวายความอุปถัมภ์กิจการคณะส่งฟ์กีดี พระภิกขุสามเณรกีดี พระมหากรรชตุรี
ป้อมทรงจัดให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายคุทธ์เป็นผู้ดำเนินการแทนพระองค์ และทรงแต่งตั้งให้มียศ
มีตำแหน่งสูงต่ำลดหลั่นกัน รวมทั้งให้มีหน่วยงานสังกัด ตลอดจนผู้บังคับบัญชา หน่วยงาน
ที่ดูแลงานด้านพระศาสนา คงมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแล้ว หากแต่ไม่อาจ
หาหลักฐานได้แน่นอน แม้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นก็เช่นกัน โดยเฉพาะก่อนแผ่นดิน
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระมหากรรชตุรีองค์ที่ ๙ แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชาติไทยยังไม่มี
ระบบศักดินาบรรดาศักดิ์แก่ขุนนาง ข้าราชการ ย่อมยกที่จะค้นหาหลักฐานเป็นอย่างยิ่ง

ครั้นถึงแฝ่ดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เรื่องหน่วยราชการงานบริหารการพระศาสนา จึงได้ความเป็นเค้าขึ้นว่า ได้มีการตั้งหน่วยงานนี้ในระดับที่พ่อจะเทียบกับยุครัตนโกสินทร์ว่า เป็นหน่วยงานระดับกรมใหญ่ ซึ่งเจ้ากรมมีศักดินาชั้นเสนาบดีกระทรวงหรือระดับกระทรวงขึ้นแล้ว ทั้งนี้โดยอาศัยจากความในพระธรรมนญกุฎามายว่า ด้วย

*ข้อมูลจากหนังสือประวัติกรรมการศึกษาและการพัฒนาในประเทศไทย. กรมการศึกษา จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระกรุณาธิคุณ พ.ศ. ๒๕๑๖

ตำแหน่งศักดินาข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นกฎหมายที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงตราขึ้น เพื่อแต่งตั้งขุนนาง ข้าราชการ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา พระ หลวง ขุน หมื่น และ ให้ผู้มีบรรดาศักดิ์แต่ละชั้นถือศักดินาขั้นลงทะเบียนเท่านั้นเท่านี้ และในกฎหมายฉบับนี้ก็ระบุให้มี กรมสังกัด มีชื่อกรมต่างๆ จัดการเรื่องราوات่างๆ ขึ้นพร้อมกัน หน่วยงาน เช่น กรมการศาสนา ในปัจจุบันนี้ ควรจะถือได้ว่าเริ่มต้นมาแต่แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา และเริ่มต้น ด้วยชื่อกรมธรรมการ หรือกรมสังฆการีมาแล้ว

เจ้าหน้าที่ฝ่ายคุณหัสดี ซึ่งช่วยปฏิบัติตามภารกิจการของคณะสงฆ์ สังกัดกรมธรรมการ หัวหน้ากรมมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพระเสด็จ หรืออกญาพระเสด็จ ตำแหน่งอกญาพระเสด็จ เป็นตำแหน่งสูงรับพระบรมราชโองการโดยตรง และบังคับบัญชาราชการอย่างสิทธิ์ขาด

ในพระธรรมนูญกฎหมายว่าด้วยตำแหน่งศักดินาข้าราชการพลเรือนมีว่า

อกญาพระเสด็จสุเรนทราริบดีศรีสุภาราชพิริยพากุล ถือศักดินา ๑๐,๐๐๐ ไร่ ขุนธรรมเสนา ราชปลัดทูลฉลอง ขุนศรีปรีชานนท์ ปลัดนั่งศาลา

กรมธรรมการ มีกรมสังฆการี เป็นกรมขึ้นอีกกรมหนึ่ง มีหลวงธรรมรักษากา เป็นเจ้ากรม ขุนธรรมริบดี เป็นราชปลัดทูลฉลอง ขุนศรีธรรมลังการ์ เป็นปลัดนั่งศาลา

ตำแหน่งอกญาพระเสด็จ ผู้บัญชาการกรมธรรมการนั้น คันได้จากพระราชพงศาวดาร พบชื่อนี้เป็นอย่างใกล้ที่สุดเพียงแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา (รัชกาลที่ ๑๗ แห่งกรุงศรีอยุธยา) เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาธรรมราชาเสด็จเกลิงวัลยราชสมบัติ ในปีแรก ตรัสเอาพระยาศรีธรรม เป็นพระยาพระเสด็จ ในจดหมายเหตุฝรั่งเศส ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญทางพระราชนม์ตรี สมเด็จพระนราಯณ์โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ ส่องนายเป็นผู้ต้อนรับ และนำราชทูตเข้าเฝ้า ปรากฏว่าคนหนึ่งเป็นอกญาพระเสด็จ ๑

การดำเนินการดังกล่าวสืบเนื่องมาถึงสมัยต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้มีการมอบหมาย ภารกิจเกี่ยวกับงานด้านการพระศาสนาให้แก่หน่วยงานที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นรับผิดชอบแทนพระองค์ แบ่งเป็น ๓ กรม คือ กรมธรรมการ กรมสังฆการี และ กรมราชบัณฑิตย์ ได้ทรงมอบหมายงานที่ให้แต่ละกรมที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นรับภารกิจ งานด้านการพระศาสนาเป็นอย่างๆ ไป ดังจะเห็นจากแผนผังโครงสร้างงานการบริหารและหน้าที่ ของกรมต่างๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้น ดังต่อไปนี้

๑ ข้อมูลจากหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองวันครบรอบ ๖๑ ปี ของกระทรวง โดย ศ.ร่อง ศยามานนท์

การกิจด้านการพระศาสนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมายให้หน่วยงานต่างๆ ที่ทรงตั้งขึ้นไปดำเนินการนั้น ถือเป็นมอบหมายให้ปฏิบัติแทนพระองค์ต่างพระเนตรพระกรรณ หากมีสิ่งใดที่สมควรทราบบังคมทูล หรือมีปัญหาที่ไม่สามารถวินิจฉัยได้ ก็ต้องนำความขึ้นทราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ วินิจฉัยสิ่งการ

เรื่องของกรมสังฆการี หรือสังฆการีธรรมการ หรือธรรมการสังฆการี ซึ่งเจ้ากรม มีศักดินาเทียบชั้นเสนาบดีนี้ นอกจากจะเป็นกรมใหญ่แล้วยังเป็นกรมเก่าแก่กว่ากรมอื่นๆ ในสังกัดกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการทั้งหมด และมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ การศาสนา การจัดการคณะสงฆ์มาแต่โบราณ ด้วยกฎหมายลักษณะตามที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมราชชนนี ทรงมีพระบรมราชโองการให้สถาปนาเป็น “กรมธรรมการสังฆการี” ไว้ดังนี้

“กรมธรรมการสังฆการีนี้ ตามตำแหน่งเดิมเป็นกรมใหญ่ ได้ตั้งธรรมการหัวเมือง ว่าความพระสงฆ์ต่อพระสงฆ์ หรือพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสด์ ไม่ว่าความอย่างใด อำนาจของ กรมธรรมการที่เป็นอยู่บัดนี้ก็ไม่สู้ผิดกับแต่ก่อนมากนัก เป็นแต่ไม่มีอำนาจที่จะตั้งกรรมการ หัวเมือง ขาดไปพร้อมๆ กับกรมอื่นๆ แต่ธรรมการหัวเมืองก็ยังมีหนังสือบอกข่าวคราว เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างพระสงฆ์หัวเมืองบ้างน้อยๆ ราย แต่กรมธรรมการมักจะได้ พูดจากับพระสงฆ์เจ้าคณะตามหัวเมืองนั้นเองเสียโดยมาก ถ้าเจ้าเมืองกรรมการเมืองได้ จะขอตั้งเจ้าคณะหัวเมือง ก็ยังมีใบบอกมาที่กรมธรรมการนั้นด้วย คงอยู่อย่างแต่ก่อน แต่ตำแหน่งใหญ่คือที่พระยาพระเศร์จนนั้นไม่ได้ตั้งมาเสียช้านาน ด้วยผู้ซึ่งจะเป็นขุนนาง ในตำแหน่งธรรมการนี้ ดูเหมือนจะใช้ผู้คนดีในทางวัดๆ ผู้ซึ่งสนดีในทางวัดๆ เช่นนั้น ก็คงต้องใช้คน ที่เป็นคนบวชอยู่นาน เรื่อยร่าสุ่มจ่ำมไม่สมควรเป็นขุนนางใหญ่ จึงได้ลดตำแหน่งมีศักดินาน้อยลง คงใช้เจ้านายไปกำกับอยู่เสมอมา”

ส่วนที่ว่า กรรมธรรมการสังฆการี เป็นกรรมเก่านั้น ปรากฏตามพระราชบัญญัติของ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในหนังสือประวัติสังเขป
แห่งการจัดการศึกษาปรัชญาบันแห่งประเทศไทย มาตรา ๑ (พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๓๖) ไว้ดังนี้

“กระทรวงธรรมการตั้งเป็นกระทรวงเสนาบดี ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน
รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๑ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ กรมต่างๆ ซึ่งรวมเข้าเป็นกระทรวงธรรมการ
คือ กรมศึกษาธิการ ๑ กรมพิพิธภัณฑ์ ๑ กรมพยาบาล ๑ กรมธรรมการสังฆการี ๑ ทั้ง ๔
กรมนี้เดิมบังคับบัญชาอยู่ต่างกัน เป็นกรรมเก่าแต่กรมธรรมการสังฆการี นอกจากนั้นมีขึ้นเมื่อ
ในรัชกาลที่ ๕”

จากเดิมความตามที่พับในเอกสารทางประวัติศาสตร์และพระราชพงศาวดารต่างๆ
จึงถือเป็นข้อยุติว่า กรมการศาสนามีประวัติความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น และได้สรุปประวัติโดย
เริ่มแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา
ดังนี้

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๗)

๑. ยุคแรกเรียกชื่อว่า กรมสังฆการีขوا เจ้ากรมเป็นที่หลวงธรรมรักษา ได้ความจาก
พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ ว่า “เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
เสวยราชย์แล้ว ทรงตั้งตำแหน่งพระราชนະ ปรากฏว่า หลวงธรรมรักษา เจ้ากรมสังฆการีขوا
ซึ่งเป็นพระพิมลงกรณ์มาก่อน ต้องสึกในแผ่นดินกรุงธนบุรี ว่าต้องอธิกรณ์ทิ้นนาทาน ทรงแคลงอยู่
จึงให้พิจารณาໄล่เลียงดูใหม่ ก็บริสุทธิ์อยู่ หาขาดสิกขابหไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้กลับบทเว้าใหม่ให้เป็นพระญาณไตรโลก อยู่วัดสลัก (ปัจจุบันคือวัดมหาธาตุวรวิหารสุวนาราม)
การครั้งนี้ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ปีแรกที่เสวยราชย์”

๒. ยุคที่สอง เรียกชื่อว่า สังฆการีธรรมการ ไม่ปรากฏนามเจ้ากรม ได้นามนี้จาก
กฎหมายคณะสงษ์ ฉบับที่ ๑ ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตราขึ้นหลังจาก
เสวยราชย์ได้ ๕ เดือน

๓. ยุคที่สาม เรียกชื่อว่า สังฆะรียธรรมการ ไม่ปรากฏนามเจ้ากรมเข่นกัน ได้นามนี้จาก
ประกาศกฎเกี่ยวกับพระสงษ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๔

ตามที่กล่าวมานี้ เข้าใจว่า ชื่อกรมทั้ง ๓ นี้คงเป็นกรรมเดียวกัน อาจเปลี่ยนชื่อกันบ้าง
หรือไม่ก็เรียกเพียงกันบ้าง หรือหากเป็นคนละกรม ก็คงจะเป็นกรมขึ้นต่อพระยาพระเสดีฯ
เจ้ากรมธรรมการใหญ่ ตามแบบแผนกรุงศรีอยุธยา

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๙-๒๓๖๗)

ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ นามกรมได้เปลี่ยนจากคำว่า สังฆรีธรรมการ เป็นกรมสังฆการี อันเป็นการเริ่มต้นใช้ชื่อหน่วยงานนี้ว่า กรม เป็นการแน่นอนเป็นครั้งแรก เจ้ากรมสังฆการีในแผ่นดินนี้ ได้ความจากหนังสือราชสกุลวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสถาปนา พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าชายไกรสร (พระราชนัดลักษณ์) ซึ่งเป็นพระบุตรของพระองค์เจ้าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เป็นกรมหมื่นรักษ์รณเรศ เป็นผู้กำกับกรมสังฆการี เป็นพระองค์แรก

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๘๔)

ครั้นมาถึงสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ กรมหมื่นรักษ์รณเรศ ซึ่งได้เลื่อนเป็นกรมหลวงรักษ์รณเรศ ผู้กำกับกรมสังฆการี ถูกลงพระฉายาลักษณ์พระชนม์ จึงทรงสถาปนา พระองค์เจ้าชายสุทัศน์ (พระราชนัดลักษณ์) ซึ่งเป็นพระราชนัดลักษณ์ของพระองค์เจ้าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ซึ่งเป็นพระราชนัดลักษณ์ของพระองค์เจ้าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ซึ่งเป็นต้นราชสกุลสุทัศน์ เป็นผู้กำกับกรมสังฆการีแทน นับเป็นผู้กำกับกรมสังฆการี องค์ที่ ๒

สมัยพระบาทเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๘๔-๒๔๑๑)

ในรัชกาลที่ ๔ มีการเพิ่มชื่อต่อท้ายจากคำว่า กรมสังฆการี เป็นกรมสังฆการีธรรมการ มีผู้กำกับกรม ๑ ตำแหน่ง และตำแหน่งอื่นอีก ๓ ตำแหน่ง ดังนี้

เจ้ากรมสังฆการีธรรมการองค์ที่ ๑ รัชกาลที่ ๔ ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จเจ้าฟ้ามหาลาภ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ (สมเด็จเจ้าฟ้ากลาง) พระราชนัดลักษณ์ ๒๕ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ และเป็นพระเจ้าน้องยาเธอของพระองค์ ซึ่งเป็นต้นราชสกุล มหาภูมิ เป็นผู้กำกับกรมสังฆการีธรรมการองค์ที่ ๑ เป็นองค์ที่ ๓ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ = องค์ที่ ๑ กรมหลวงรักษ์รณเรศ องค์ที่ ๒ กรมหมื่นสรีไกรวิชิต)

เจ้ากรมสังฆการีธรรมการองค์ที่ ๒ (สมัยรัชกาลที่ ๔) ครั้นเมื่อสมเด็จเจ้าฟ้ามหาลาภ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงโปรดว่าการในตำแหน่งอื่นๆ โดยเฉพาะแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนา พระองค์เจ้าอรรถพ (พระราชนัดลักษณ์) ๓๒ ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ และเป็นพระภาคีในยุคของพระองค์) ขึ้นเป็น กรมหมื่นอุดมรัตนราชี ซึ่งเป็นต้นราชสกุล อรรถพ แล้วโปรดให้เป็นผู้กำกับกรมสังฆการีธรรมการ องค์ที่ ๒ ต่อจากสมเด็จเจ้าฟ้ามหาลาภ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ และเป็นองค์ที่ ๔ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ส่วนตำแหน่งอื่นอีก ๓ ตำแหน่งนั้น ได้แก่

๑. ปลัดจังหวัด ได้แก่ หลวงธรรมการราจารย์

๒. ผู้ช่วย ได้แก่ ขุนชุดชนสังฆาริกรณ์ (ราชทินนามบรรดาศักดินีต่อมาเปลี่ยนเป็น
ขุนพิสันท์สังฆกิจ)

๓. จางววงศ์กรรมธรรมการ พรายาพระเสด็จสุเรนทราริบดีศรีศุภราชพิริยพาหะ^๔
(เปลี่ยนเป็นพระธรรมการบดีศรีวิสุทธิศาสนวโรประการ)

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นรัชสมัยของการปฏิรูป
การเศรษฐกิจและสังคมครั้งแรกของเมืองไทยที่ป่วงชนได้รับผลของการปรับปรุงจากพระบรมมี
มานจนตราบเท่าทุกวันนี้ งานด้านพระศาสนาที่ได้รับการปรับปรุงด้วย พระองค์ทรงมุ่งหวังที่จะ
เร่งรัดปรับปรุงการศึกษาของประชาชนให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้น
ให้แพร่หลาย แต่รากฐานการศึกษาของไทยนั้นมาจากวัดและพระสงฆ์ เมื่อต้องการที่จะปรับปรุง
การศึกษาของประชาชนจึงจำเป็นต้องปรับปรุงงานของคณะสงฆ์ควบคู่กันไปด้วย จนถึงกับ
มีกระแสพระราชดำรัสว่า

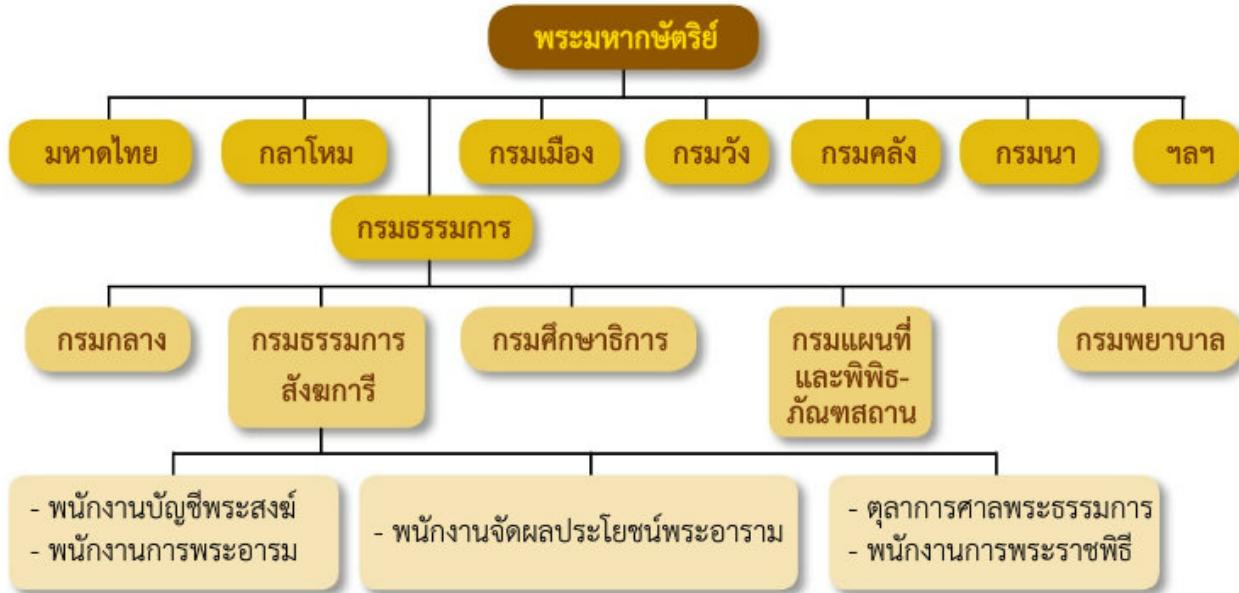
โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น มีกิจกิจทางด้านความมั่นคงทางการเมืองและพระศาสนาอยู่ ควรจะได้
รวมงานที่เกี่ยวข้องมาอยู่ในบังคับเดียวกัน

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ จึงให้รวมกรมหลายกรมที่เกี่ยวกับงานการจัดการศึกษา
และงานที่เกี่ยวกับพระศาสนามาอยู่ในกรมเดียวกัน โปรดเกล้าฯ ให้เรียกชื่อว่า กรมธรรมการ
(มีฐานะเท่ากระทรวงแต่สมัยนั้นเรียกว่ากรม) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมายอำนาจหน้าที่
ให้กรมธรรมการ ดังนี้

เป็นพนักงานที่จะบังคับบัญชาเกี่ยวข้องในพระสงฆ์ ตำแหน่งที่พระยาพระเสด็จ
และเป็นผู้บังคับการโรงเรียนและโรงพยาบาลทั่วราชอาณาเขต

กรมสังฆการีธรรมการย้ายมาอยู่ในสังกัดธรรมการโดยกลับชื่อเสียใหม่ว่า
กรมธรรมการสังฆการี

การรวบรวมงานที่รับภารกิจด้านการพัฒนาในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ นั้น แสดงเป็นผังโครงการบริหารได้ดังนี้

หน้าที่ของกรมธรรมการสังฆการีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมายให้ปฏิบัติจะเห็นได้จากการแผนผังการบริหารข้างต้น คือ

๑. พนักงานบัญชีพระสงฆ์ มีหน้าที่สำรวจทำบัญชีพระภิกษุสามเณรทั่วราชอาณาจักร

๒. พนักงานการพระอาราม มีหน้าที่เกี่ยวกับการสร้าง ซ่อมแซมนูรณะ และกิจการที่เกี่ยวข้องกับวัด

๓. พนักงานจัดผลประโยชน์พระอาราม มีหน้าที่จัดการศาสนสมบัติของวัดและของการพัฒนา

๔. ตุลาการศาลพระธรรมการ มีหน้าที่พิจารณาคดีเกี่ยวข้องกับพระภิกษุสามเณร

๕. พนักงานการพระราชพิธี มีหน้าที่เกี่ยวกับพระราชพิธีและพิธีต่างๆ ที่พระสงฆ์เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

กรมศึกษาธิการได้รับการปรับปรุงระบบการบริหารงานอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้ปรับปรุงมาแล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ไม่นานนัก ทั้งนี้ เพราะ

๑. พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (พระยศขณะนี้) ได้เดี๋ยงลับจาก การดูงานการศึกษาในภาคพื้นยุโรปในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้ทรงถ่ายความเห็นในการปรับปรุงการศึกษาสำหรับประชาชนไว้หลายประการ และทรงเห็นว่าหากได้ปรับปรุงระบบการบริหารของกรมธรรมการให้ดียิ่งขึ้นแล้วการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนก็จะบรรลุผลตามความเห็นของ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

๒. ภาระหน้าที่ของกรมธรรมการมีมากขึ้นจำต้องขยายและปรับปรุงระบบบริหารให้สามารถรับภาระได้เต็มที่ พร้อมทั้งเป็นการเตรียมโครงสร้างงานไว้เพื่อการขยายในอนาคตด้วย

ด้วยเหตุทั้งสองประการดังกล่าวแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศตั้ง
กรรมธรรมการเป็นกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ และให้แบ่งงาน
ให้กระทรวงธรรมการ ดังนี้

การปรับปรุงกรรมธรรมการเป็นกระทรวงธรรมการครั้งนี้ เป็นการยกฐานะกรม
ซึ่งมีงานมากขึ้นเป็นกระทรวงตามพระราชประสงค์และตัดเอากรรมแผนที่ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้อง
กับการศึกษามากนักออกไปสังกัดอื่น ส่วนงานหลักของกรมได้ขยายอยู่ก่อนแล้วให้ทำต่อไป
กรรมธรรมการสังฆการีได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมสังฆการี ดังนั้น งานของกรมสังฆการีจึงเป็นงาน
ที่มาจากการของกรรมธรรมการสังฆการีเดิมนั้นเองจะมีเปลี่ยนแปลงก็แต่เฉพาะขยายปริมาณงาน
ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ กว้างขวางออกไปเท่านั้น

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘)

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ฐานะของกรรมการศานาซึ่งอยู่ในนามกรมสังฆการีมาแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น
ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขึ้นอีก ๓ ครั้ง คือ

ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ อันเป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพิจารณาเห็นว่า หน้าที่ราชการ
ในกระทรวงธรรมการแต่เดิมมีกรรมขึ้นใหญ่บ้าง เล็กบ้าง มีกิจการต้องทำไม่สมส่วนกัน จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบใหม่ออกเป็น ๕ กรม คือ กรมกลางหรือแผนกบัญชาการ ๑
กรมสังฆการี ๑ กรมธรรมการ ๑ กรมราชบัณฑิตย์ ๑ กรมศึกษาธิการ ๑ โดยแยกกรรมธรรมการ
สังฆการีออกเป็น ๒ กรม คือ กรมสังฆการี กับกรมธรรมการ

กรมสังฆการี มีหน้าที่

๑. สำรวจและทำบัญชีพระภิกษุสามเณรโดยแยกเป็นมณฑล ตามวุฒิ และสมณศักดิ์
๒. จัดการบรรพชาอุปสมบท แต่งตั้งพระสังฆาธิการและพระสมณศักดิ์ พระอุปัชฌาย์ การสอบไล่พระปริยัติธรรม การตั้งไวยาวัจกร และการพระราชกุศล
๓. ควบคุมและปราบปรามอัลขีภิกษุ ตลอดจนตรวจการปกครองคณะสงฆ์
๔. ตรวจบัญชีพระสงฆ์ให้ถูกต้อง ตรวจเหตุการณ์ซึ่งจะทำความมั่วหมองให้แก่คณะสงฆ์ ตรวจการปกครองเพื่อให้รู้ความจริงและความเสื่อมแห่งคณะสงฆ์

กรมธรรมการ มีหน้าที่

๑. สำรวจจัดทำบัญชีวัด แยกเป็นประเภทวัดหลวง วัดราษฎร์ และวัดร้างทั่วราชอาณาจักร
๒. ควบคุมการตรวจสอบการสร้างวัด รวมทั้งการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
๓. จัดการทำนุบำรุงวัดและจัดการเกี่ยวกับศาสนสมบัติ
เมื่อได้มีการปรับปรุงกระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และพระบาทสมเด็จพระมังคลาภิลักษณ์ฯ ทรงมีพระราชดำรัสว่า หน้าที่ของกระทรวงนั้นควรจะมีอยู่ ๒ อย่าง คือ หน้าที่จัดการศึกษา ให้แก่ปวงชน และดูแลส่งเสริมการพระศาสนาเท่านั้น การจัดระบบบริหารและมอบหมายหน้าที่ การทำงานก็ควรจะเป็นไปตามหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแบ่งส่วนราชการและหน้าที่การงานในกระทรวงธรรมการเสียใหม่ ดังนี้

สำหรับการพระอารามตามจังหวัดชั้นนอกในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นปีแรกที่โปรดเกล้าฯ ให้จัดข้าราชการส่วนภูมิภาคของกระทรวงธรรมการเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศาสนาшибบทกับ การศึกษา และในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อกรมพระอารามเป็นกรมกัลปนา ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระมังคลาภิลักษณ์ฯ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ได้ทรงดำริว่า

“ราชการของกระทรวงธรรมการ และกรมศึกษาธิการนั้น ต่างชนิดกันที่เดียว ยกที่จะเลือกหาเจ้าราชการผู้สามารถบัญชาการได้ดีทั้ง ๒ กรม คงได้ทางหนึ่ง เสียทางหนึ่ง มีพระบรมราชประสงค์จะให้ราชการเป็นไปสะดวก ทั้งจะให้สมแก่ทรงเป็นพุทธศาสนาปัจมภัย โดยตรง จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าให้ย้ายกรมธรรมการมาร่วมอยู่ในพระราชสำนัก ตามประเพณีเดิม ส่วนกระทรวงธรรมการให้เรียกว่า กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการศึกษา”

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ

๑. เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการ เป็นกระทรวงศึกษาธิการ
๒. โปรดให้ย้ายกรมธรรมการไปรวมอยู่ในกระทรวงวัง โดยพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบบริหารในกรมธรรมการใหม่ ดังนี้

สำหรับกระทรวงศึกษาธิการในระยะนี้ยังคงเหลือหน่วยงานเพียง ๓ หน่วย คือ กองบัญชาการ กรมศึกษาธิการ และกรมมหาวิทยาลัย

สมัยพระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๕๗๗)
ในปี พ.ศ. ๒๕๙๖ ได้มีการเปลี่ยนแปลงงานของกรมธรรมการ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิริยาฯ ทรงศึกษาไม่ควรจะแยกจากวัด โปรดให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการและให้กรมธรรมการได้กลับมาร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ให้แบ่งส่วนราชการและหน้าที่การงานกระทรวงธรรมการใหม่ ดังนี้

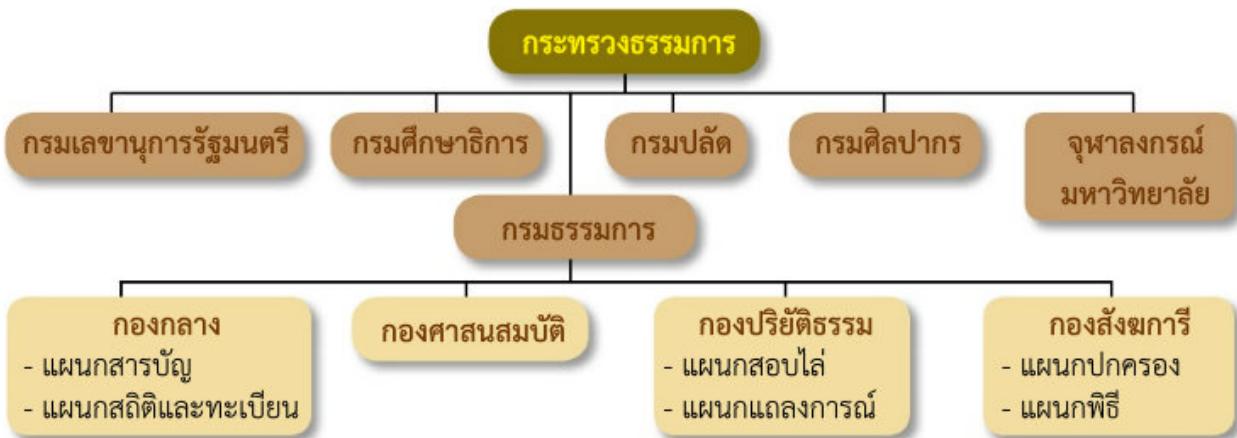

การปรับปรุงครั้งนี้ยังคงให้กรมสังฆการเป็นกรมหนึ่งอยู่ในกรมธรรมการตามเดิม แต่ได้แยกกรมกัลปนาซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาศาสสนสมบัติไปเข้ากับกรมพระคลังข้าวที่กระทรวงพระคลัง นามสมบัติ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมัยสมบูรณ์สุภาพสิทธิราชมาเป็นสมัยประชาธิปไตยแล้ว ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกระทรวง ทบวง และกรม พ.ศ. ๒๕๗๖ แบ่งส่วนราชการของแผ่นดินออกเป็น ๗ กระทรวง คือ

๑. กระทรวงกลาโหม
๒. กระทรวงมหาดไทย
๓. กระทรวงเศรษฐกิจ
๔. กระทรวงยุติธรรม
๕. กระทรวงประคัลัง
๖. กระทรวงธรรมการ
๗. กระทรวงต่างประเทศ

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลให้ยกกรมกับปนา สังกัดกระทรวงประคัลังมาสนับดิ ลงเป็นกองศาสนสมบัติ โอนกลับมาสังกัดอยู่ในกรมธรรมการ กระทรวงธรรมการแบ่งส่วนราชการใหม่ ดังนี้

ต่อมาในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๖ ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๕๗๖ จัดระเบียบการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม ซึ่งใช้เป็นบรรทัดฐานสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ราชการบริหารส่วนกลาง

ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น

จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๗๖ อีกฉบับหนึ่ง เพิ่มสำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงวังขึ้นใหม่เปลี่ยนชื่อกระทรวงประคัลัง เป็นกระทรวงการคลัง กระทรวงธรรมการมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา การธรรมการ และการศิลปากร แบ่งส่วนราชการออก ดังนี้

สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนัมทิดดล รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๔๙)

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการแบ่งส่วนราชการในกระทรวงธรรมการใหม่ออกเป็น ๒ สำนักงาน ๕ กรม โดยเพิ่มกรมมหาวิทยาลัย ขึ้นอีก ๑ กรม นอกนั้นคงเดิมแต่มีการกำหนดແน้ชัดในเรื่องหัวหน้าส่วนราชการของกรมธรรมการและกรมต่างๆ ให้เรียกว่า อธิบดี มีอัตรางเงินเดือนขึ้น ณ บัดนี้

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม พ.ศ. ๒๔๘๔ มีผลให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็น “กระทรวงศึกษาธิการ” เปลี่ยนชื่อกรมธรรมการเป็น “กรมการศาสนา” โดยบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา และการศิลป์ โดยแบ่งส่วนราชการกระทรวงศึกษาธิการออกเป็น

๑. สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี	๒. สำนักงานปลัดกระทรวง
๓. กรมการศาสนา	๔. กรมพลศึกษา
๕. กรมมหาวิทยาลัย	๖. กรมศิลป์
๗. กรมสามัญศึกษา	๘. กรมอาชีวศึกษา

ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญต่อกระทรวงศึกษาธิการ และกรมการศาสนา ดังนี้

๑. เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

๒. เปลี่ยนชื่อกรมธรรมการเป็นกรมการศาสนา

๓. กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา และกรมศิลป์

ฉะนั้น จึงนับได้ว่า กรมการศาสนา ได้ถือกำเนิดนี้มาตั้งแต่วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นต้นมา

ส่วนการจัดระบบบริหารกรรมการศึกษาสหค่ายคงแบ่งส่วนราชการตามแบบเดิม ต่อมาได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงได้มีการปรับปรุงเพิ่มส่วนราชการเป็นการรับสนองงานตามกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับนี้อีก ปรากฏตามพระราชบัญญัติฯ จัดวางระบบราชการในกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช ๒๕๔๕ ดังนี้

กรมการศึกษาแบ่งส่วนราชการออกเป็น ๕ กอง ๑ แผนก คือ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พระราชกฤษฎีกาจัดวางระบบราชการกรมการศึกษา ในกระทรวงศึกษาธิการ ใน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้เพิ่มแผนกอนุสาสนานอาจารย์ ขึ้นในสำนักงานเลขานุการกรม อีก ๑ แผนก

สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๘-ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้มีการปรับปรุงส่วนราชการกระทรวงศึกษาธิการอีกรั้งหนึ่ง สำหรับกรมการศึกษาไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง นอกจากกรมการศึกษาเป็นกรมการศึกษา นอกนั้นคงเดิม การปรับปรุงครั้งนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ.๒๕๔๘ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ กรมการศึกษา ได้โอนไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม อันเป็นกระทรวงตั้งใหม่ ตามผังดังนี้

กรรมการศึกษาในขณะสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ได้มีการปรับปรุงเพื่อขยายงานด้านการอนุศาสนาราย ซึ่งเดิมมีฐานะเป็นเพียงแผนกอนุศาสนาราย ขึ้นอยู่ในสำนักงานเลขานุการกรมได้ยกฐานะให้เป็นกองอนุศาสนารายขึ้นในกรรมการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรรมการศึกษาในกระทรวงวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๕ แบ่งส่วนราชการกรรมการศึกษาออกเป็น ๖ กอง ๑๑ แผนก ดังนี้

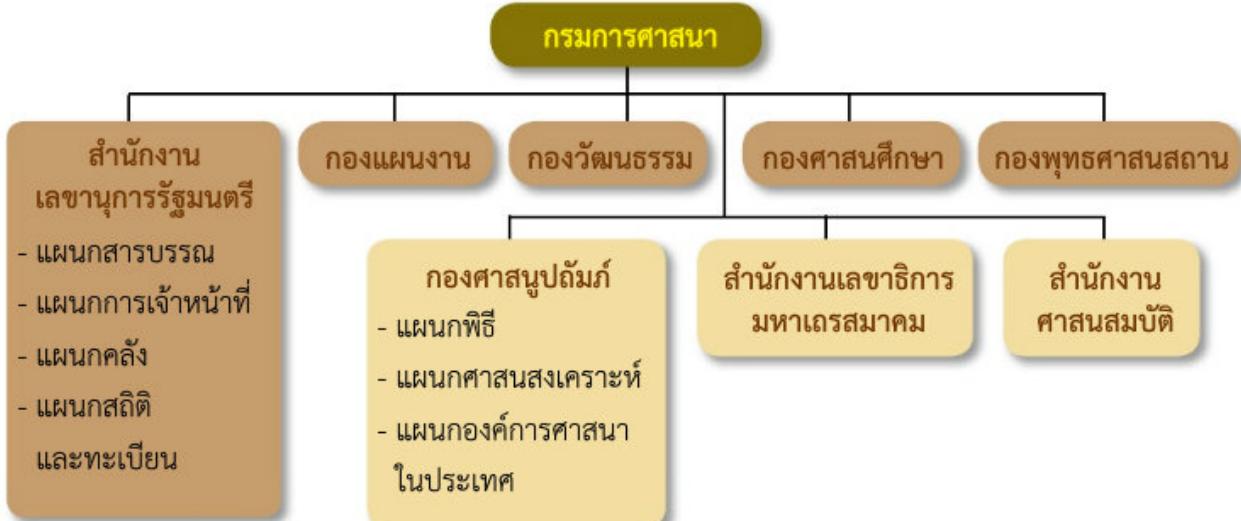
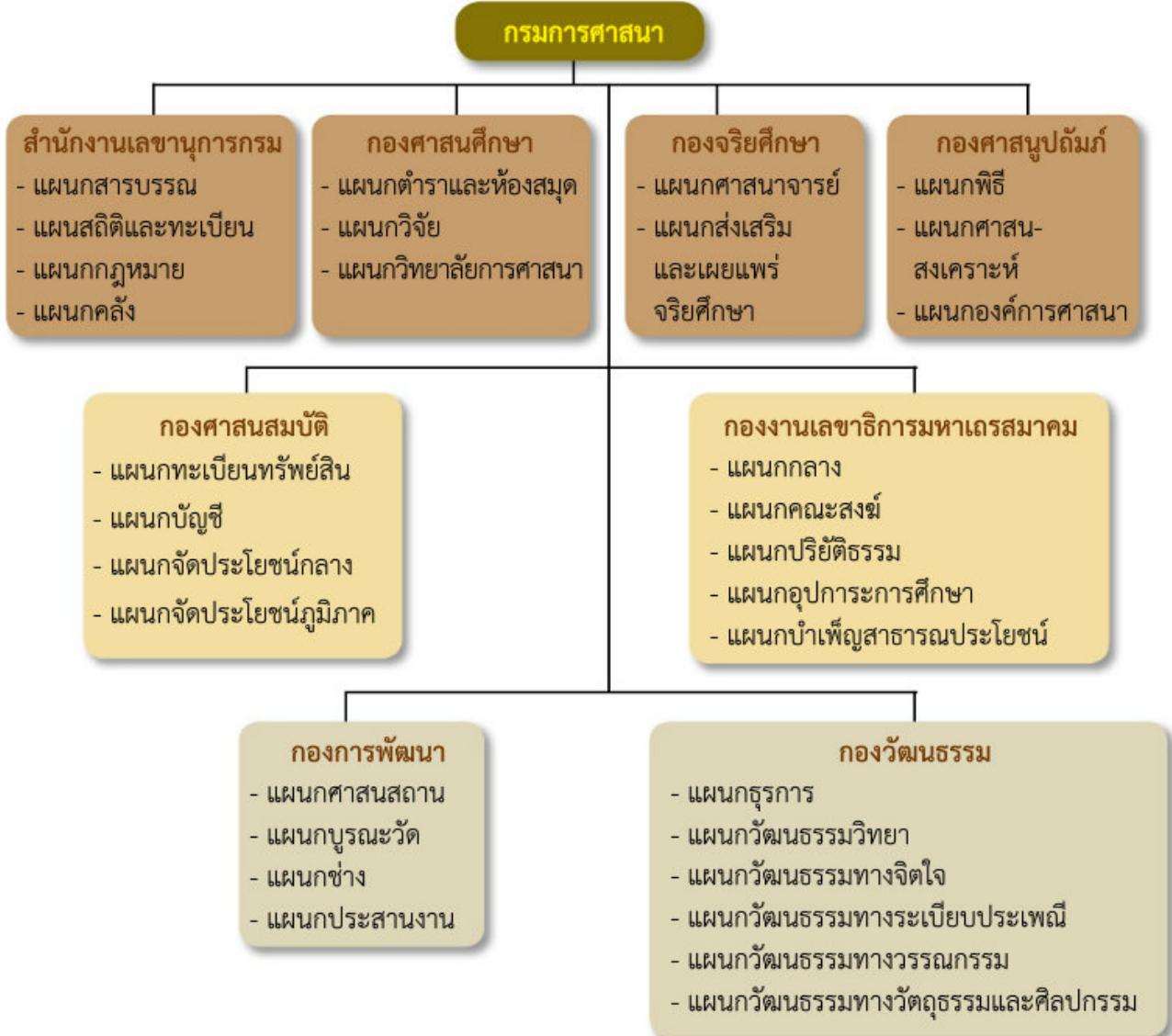
กรรมการศึกษาได้โอนจากกระทรวงศึกษาธิการมาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ อัญญิสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมได้ประมาณ ๖ ปี ๕ เดือน ก็โอนกลับไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการตามเดิม ทั้งนี้เป็นผลจากคณะรัฐบาลคณะปฏิวัติชุดใหม่ พล ถนน กิตติพงษ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ๖) พุทธศักราช ๒๕๐๑ เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ ยุบเลิกกระทรวงวัฒนธรรม และสถาવัฒนธรรมแห่งชาติ เหลือลงเป็นกองฯ หนึ่ง สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

การโอนกรรมการศึกษากลับคืนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการครั้งนี้ หน่วยราชการของกรรมการศึกษาคงแบ่งเป็นแผนกต่างๆ ตามที่ได้สังกัดอยู่ในกระทรวงวัฒนธรรมตามเดิม ตลอดมาจนกระทั่งวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงได้มีการปรับปรุงส่วนราชการกรรมการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรรมการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๐๖ การปรับปรุงครั้งนี้นับเป็นการปรับปรุงครั้งใหญ่ เพื่อรับสนองงานตามนโยบายเร่งรัดพัฒนาประเทศของรัฐบาล และรับสนองงานให้สอดคล้องกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ (พ.ศ. ๒๕๐๕) โดยเพิ่มจาก ๖ กอง ๑๑ แผนก เป็น ๗ กอง ๒๕ แผนก ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีประกาศคณะกรรมการปฎิรัติ ฉบับที่ ๒๑๗ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ให้โอนกองวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการมาสังกัดในกรรมการค้ำนา^๑ มีผลให้กรรมการค้ำนาแบ่งส่วนราชการ ดังนี้

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๔๕ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ (ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นไป)

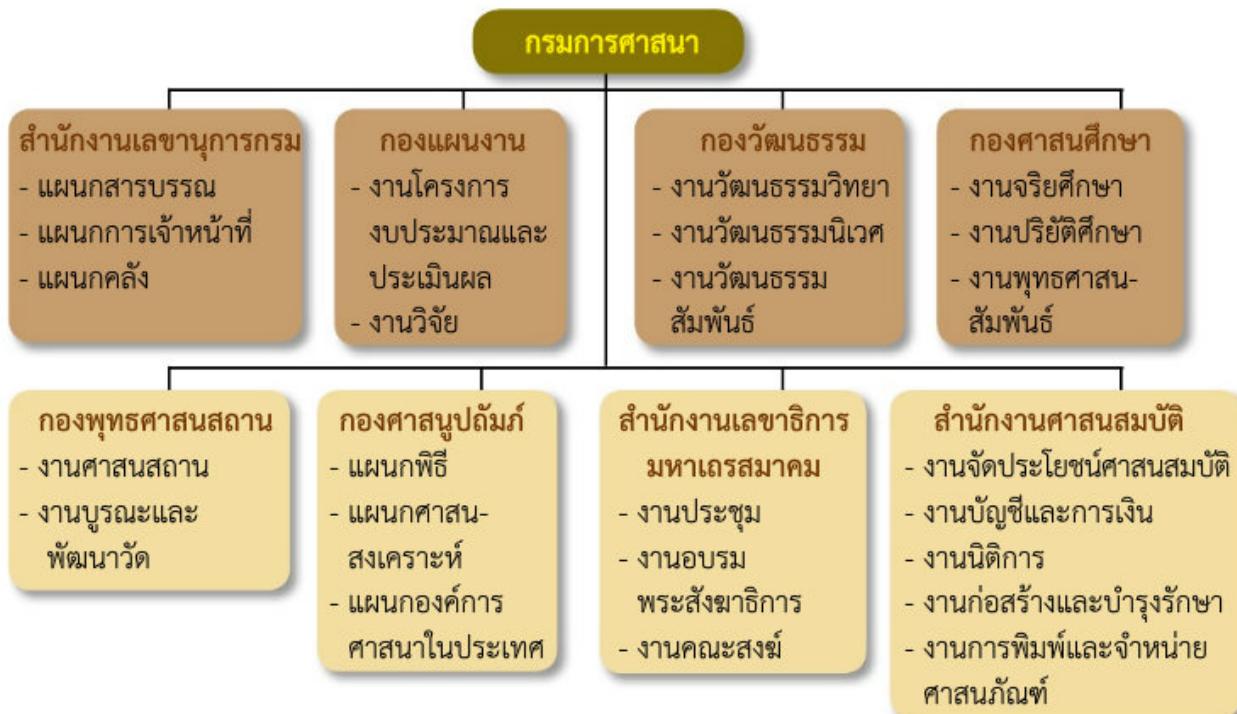

โดยที่ประกาศของคณะปฏิวัติดังกล่าวข้างต้นให้แบ่งส่วนราชการกรมการศาสนาออกเป็น๕ กอง ๓ สำนักงาน และเมื่อปี ๑ สำนักงาน กับ ๑ กอง เท่านั้น ที่แบ่งออกเป็นแผนก คือ สำนักงานเลขานุการกรม และกองศาสนูปถัมภ์ นอกนั้นไม่ได้แบ่งออกเป็นแผนก

เรื่องนี้ ต่อมากกรมการศาสนาได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการปรับปรุง หน่วยราชการของคณะปฏิวัติอนุมติให้แบ่งส่วนราชการในกองและในสำนักงาน ในการกรมการศาสนาออกเป็นฝ่ายต่างๆ แทนแผนก โดยพิจารณาจากกองนั้นๆ มีลักษณะงาน ฝ่ายวิชาการหรือจัดดำเนินการที่มิใช่งานบริหารทั่วไป ฉะนั้น โดยอาศัยความเห็นชอบ ในหลักการจากคณะกรรมการปรับปรุงหน่วยราชการของคณะปฏิวัติอนุมติ กรมการศาสนา จึงแบ่งส่วนราชการใหม่ ดังนี้

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ คณะกรรมการที่ปรึกษาระเบียบบริหารของนายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ อนุมัติให้แบ่งส่วนราชการในกองและในสำนักงาน ของกรรมการศาสนาออกเป็นงานต่างๆ ตามลักษณะของงาน ดังนี้

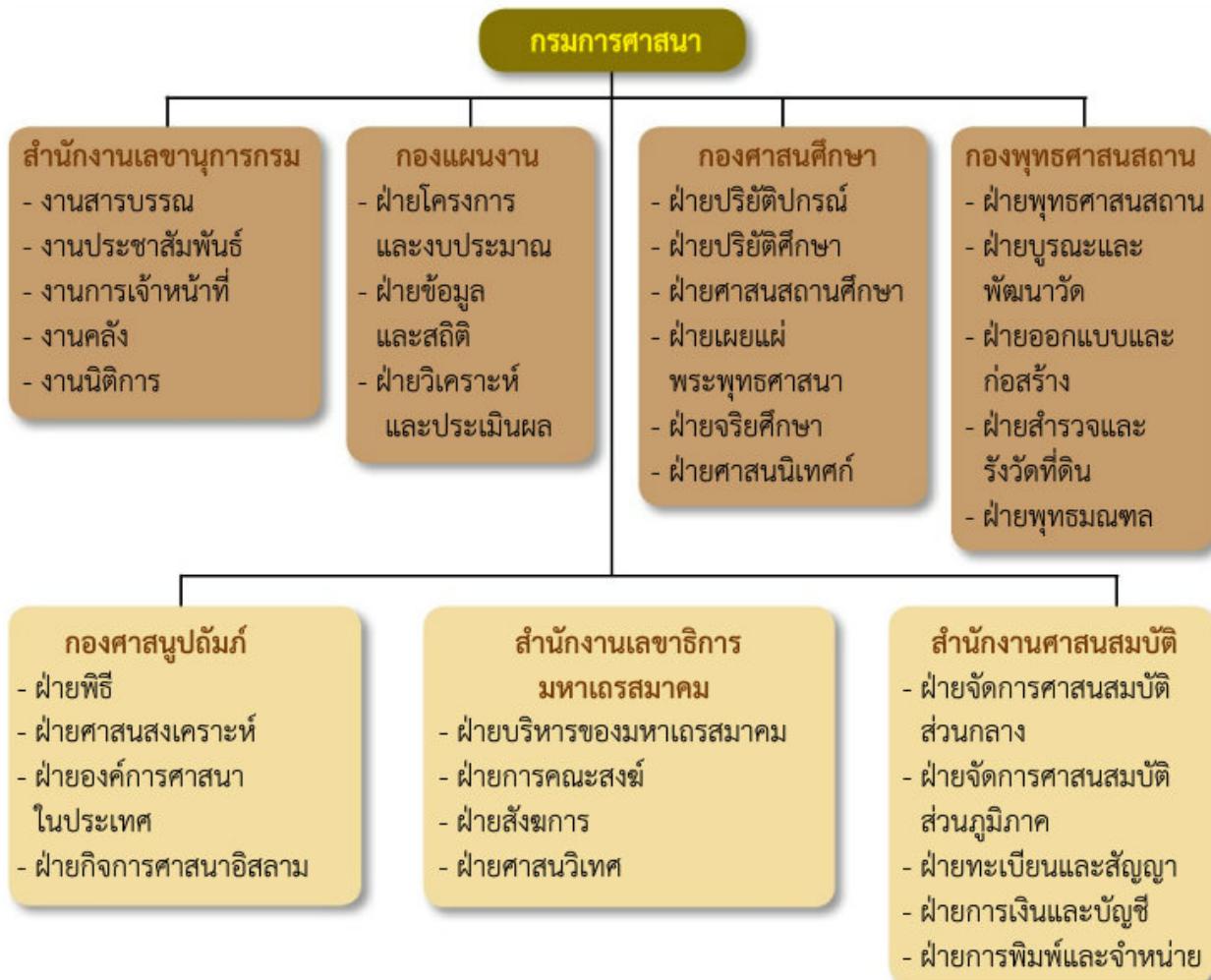
ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ กรรมการศาสนาได้ปรับปรุงแบ่งงานภายในการศาสนามาใหม่ตามหนังสือ สำนักงาน ก.พ. ที่ สร ๐๔๐๔/๑๗๐๔๒๖ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ มีลักษณะของงาน ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้มีพระราชบัญญัติแบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการวัดน้ำรัฐ แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๖๒ และได้มีพระราชบัญญัติแบ่งส่วนราชการกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้

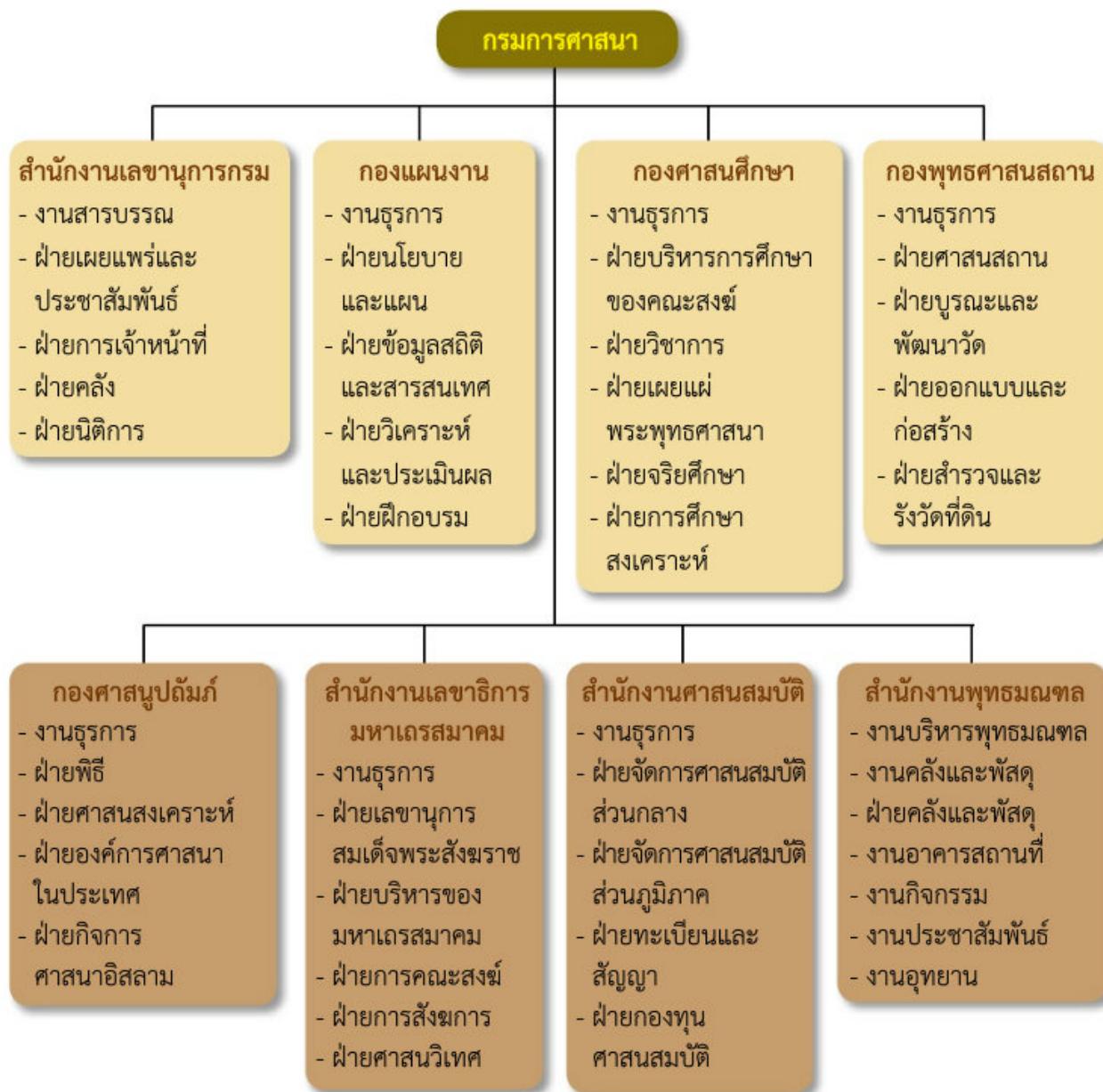

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ กรมการศาสนาได้ปรับปรุงการแบ่งงานภายในการศาสนาใหม่ ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร ๐๗๐๗/๔๔๑๒๓ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ มีลักษณะของงาน ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีพระราชบัญญัติแบ่งส่วนราชการกรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๓๒ ให้แยกฝ่ายพุทธมณฑล กองพุทธศาสนาสถานมาจัดตั้งเป็นสำนักงานพุทธมณฑล มีฐานะเป็นส่วนราชการเทียบเท่ากอง

กรรมการศาสนาได้มีการปรับปรุงเบ่งงานภายในการศาสนา ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ.
ที่ สร ๐๗๐๙/๗๐๓ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ มีลักษณะงาน ดังนี้

เนื่องจากพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๖ วรรค ๔ บัญญัติให้ราชการภายในสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรม ให้ตราเป็นพระราชบัญญัคติ และให้ระบุอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนราชการไว้ในพระราชบัญญัคติเดียวกัน ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้มีพระราชบัญญัคติแบ่งส่วนราชการ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้กำหนดหน้าที่ไว้ดังต่อไปนี้

๑. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการพุทธศาสนา กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมกิจการอัจฉริยะ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒. จัดทำและประสานแผนงานของกรมให้เป็นไปตามนโยบาย และแผนแม่บทของกระทรวงกำกับ เร่งรัด ติดตาม ประเมินผล การปฏิบัติงานตามแผนงานของหน่วยงานในสังกัด และดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมและงานสถิติข้อมูลทางด้านการศาสนา

๓. ส่งเสริม ดูแล รักษา และนำร่องศึกษาสถานและศาสนวัตถุ

๔. นำร่องส่งเสริมพระพุทธศาสนาเสริมสร้างศีลธรรมปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

๕. ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ตลอดจนสนองงานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การศาสนาศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา และการดูแลรักษาสาธารณูปการ

๖. พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา

๗. ให้การอุปถัมภ์ศาสนาอื่นๆ ที่ทางราชการรับรอง

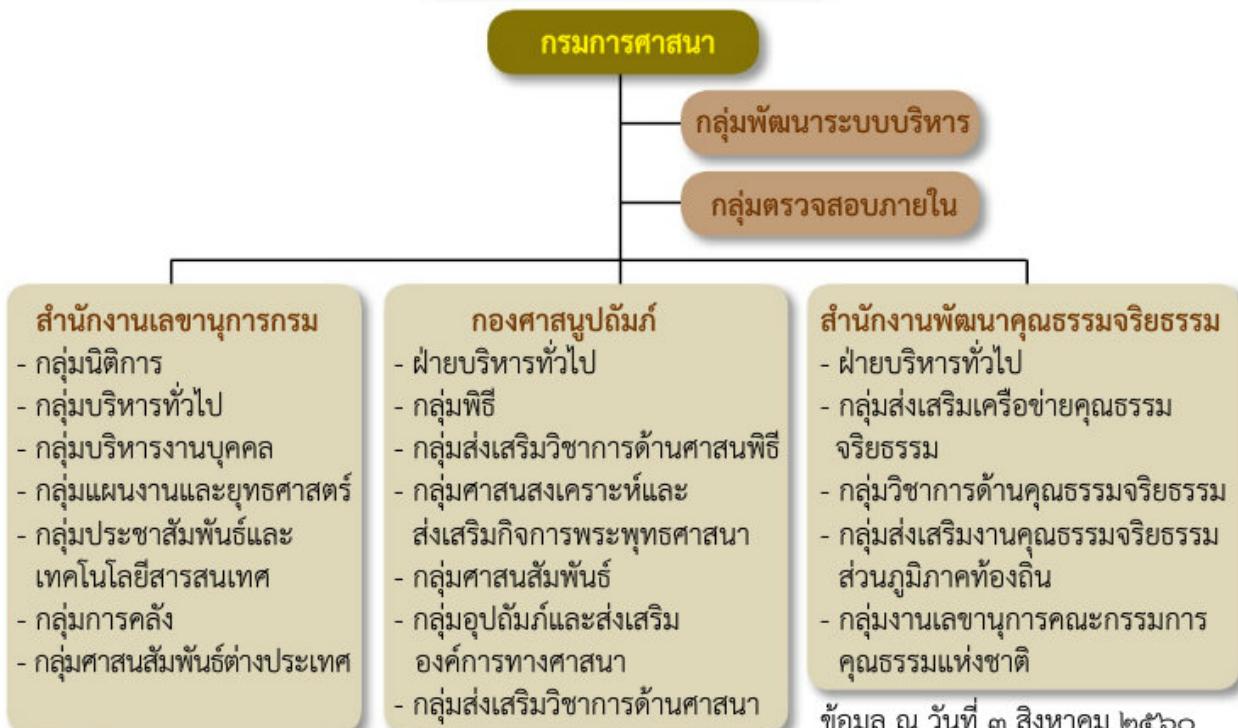
๘. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๕ ทำให้กรรมการศาสนาถูกแบ่งออกเป็น ๒ หน่วยงาน ดังนี้

๑. กรรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม

๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานอิสระอยู่ภายใต้การกำกับของนายกรัฐมนตรี

โครงสร้างของกรรมการศาสนา

ตรากรรม

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น กรรมการศาสนาเชื่อว่า กรรมธรรมการ มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับเรื่องศาสนา จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ กรรมธรรมการจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกรรมการศาสนา ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๔๘๔

ตราประจำตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา

ตราสำหรับตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา เป็นตราประจำตำแหน่ง ชาดรูปกลม ศุนย์กลาง
กว้าง ๖ เซนติเมตร ลายกลางเป็นรูปเสมา มีอักษรตัว **ข** ที่เรียกวันว่าเรา ขัดสมาธิ ตั้งอยู่บนบลลังก์สิงห์
ภายในกนกเบลว์ มีอักษรที่ขอบเบื้องล่างว่า “อธิบดีกรมการศาสนา” ตราที่ได้ประกาศใช้
เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

ตรากรรมการศาสนา

ตราของกรรมการศาลานาเป็นแบบโบราณ คือมีตัวเราอยู่กลางใบเสมา ตัวเราหนึ่นนิยมใช้ในทางเลขบันทึกกันว่าหลังดี โบราณจารย์หมายเรารูปขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งสมาธิ คงไม่พระคริมหาโพธิจนสำเร็จพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แต่บางท่านก็ว่าหมายถึงธรรมตามเครื่องรางของขลังต่างนิยมใช้ตัวเราขัดสมาธินี้มาก ฉะนั้น การที่นำมาบรรจุไว้ในตรากรมจึงดูหลังดี ยังไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ออกแบบ

ที่มา : หนังสืออтеช เรื่อง ตราต่างๆ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พทธศกราช ๒๕๑๔

สถานที่ตั้งกรรมการศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน

สถานที่ตั้งที่ทำการของกรรมการศาสนา นับแต่อยู่ในนามอื่น มีได้ตั้งประจำอยู่ในที่แห่งเดียว ได้ยกย้ายไปตั้งตามสถานที่ต่างๆ ในพระบรมมหาราชวังบ้างนอกพระบรมมหาราชวังบ้าง ตั้งอยู่เอกสารบ้าง อยู่ร่วมตึกเดียวกับกระทรวงธรรมการบ้างกระทรวงวัฒนธรรมบ้าง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ ก่อน พ.ศ. ๒๔๓๒ ตั้งอยู่ที่ตึกสุนันทา ปากคลองตลาด ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนราชินีล่าง

ครั้งที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๔๐ ตั้งอยู่ที่ตึกยาวข้างประตูพิมานไซศรีในพระบรมมหาราชวัง

ครั้งที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๔๔ กลับมาอยู่ที่ตึกสุนันทา ปากคลองตลาดตามเดิม

ครั้งที่ ๔ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๔-๒๔๕๒ ตั้งอยู่ที่ตึกสร้างใหม่ที่พระราชวังบรรสถานมงคล (วังหน้า) ปัจจุบันเป็นโรคคลตรแห่งชาติ

ครั้งที่ ๕ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๔๘๓ ตั้งอยู่ที่ตึกกระทรวงธรรมการณ บ้านเจ้าพระยาธนารักษ์เบศร ริมคลองโอ่องอ่างใกล้ปากคลองตลาด ปัจจุบันเป็นที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ

ครั้งที่ ๖ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๗ ตั้งอยู่ที่เรือนไม้ในบริเวณวังจันทรเกษม
ปัจจุบันเป็นที่ตั้งกระทรวงศึกษาธิการ

ครั้งที่ ๗ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๕๐๑ ตั้งอยู่ในหอพาณิชย์ภัณฑ์ สนามเสือป่า

ครั้งที่ ๘ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๐๖ ตั้งอยู่ในตึกกระทรวงวัฒนธรรม (เดิม)
สนามเสือป่า ปัจจุบันเป็นที่ทำการของสำนักพระราชวัง สนามเสือป่า

ครั้งที่ ๙ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๖ ตั้งอยู่ที่ตึกสร้างใหม่ในบริเวณกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรื้อเรือนไม้ที่ทำการเดิมของกรมแล้วสร้างตึกขึ้นบริเวณนั้น โดยเปิดตึกที่ทำการเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๖

ครั้งที่ ๑๐ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘ ตั้งอยู่ที่ตึกที่ทำการสำนักงานมหาวิทยาลัยนพิดล ชั้น ๕ เชิงสะพานพระปีนเกล้า ฝั่งธนบุรี

ครั้งที่ ๑๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๖๐ ตั้งอยู่ที่ตึกนายนัลงกรณ์ ชั้น ๑๒, ๑๕-๑๖ ถนนบรมราชชนนี เขตบางพลัด รวมอยู่กับกระทรวงวัฒนธรรม

ครั้งที่ ๑๒ ตั้งแต่กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐-ปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่อาคารที่ทำการแห่งใหม่ กระทรวงวัฒนธรรม ชั้น ๒ เลขที่ ๑๐ ถนนเที่ยมร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

รายนามผู้ดำเนินการตามแบบอิบดีกรรมการค่า斎นา

ผู้ดำเนินการตามแบบอิบดีกรรมการค่า斎นา ในที่นี้ หมายถึงชื่อกรรมที่เรียกอย่างอื่น และนามผู้ที่ดำเนินการตามที่เรียกชื่ออื่นมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา ตามลำดับ ดังนี้

ยุคเริ่มต้น จัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม

๑. หลวงธรรมรักษा	สมัยรัชกาลที่ ๑
๒. กรมหลวงรักษาณรงค์ (พระองค์เจ้าไกรศร)	สมัยรัชกาลที่ ๒
๓. กรมหมื่นสรีไกรวิชิต (พระองค์เจ้าสุทัศน)	สมัยรัชกาลที่ ๓
๔. สมเด็จเจ้าฟ้ามหาลาภ กรมพระยาบำราบปรปักษ์	สมัยรัชกาลที่ ๔
๕. กรมหมื่นอุดมรัตนราชี (พระองค์เจ้าอรรถนพ)	สมัยรัชกาลที่ ๕

ยุคเริ่มต้น เมื่อจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม แล้ว

๑. เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว.คดี สุทัศน)	สมัยรัชกาลที่ ๕
๒. พระศรีธรรมลังการ (เพื่อง พระมหาจินดา) เจ้ากรมสังฆการี	สมัยรัชกาลที่ ๖
๓. พระธรรมการบดี (ช่วง รัศมิทัต) เจ้ากรมธรรมการ	สมัยรัชกาลที่ ๖

ยุคเริ่มต้น กรมธรรมการ

๑. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อุยธยา)	สมัยรัชกาลที่ ๖
๒. พระยาเมธารอธิบดี (สาตร์ สุทธเสถียร)	สมัยรัชกาลที่ ๗
๓. พระพิพิวรรณรณการ (ตาบ นาครอน)	สมัยรัชกาลที่ ๗
๔. พระราชนรรมนิเทศ (เพียร (ไดติลานนท) ราชธรรมนิเทศ) (พ.ศ. ๒๔๗๗-พ.ศ. ๒๔๘๔)	สมัยรัชกาลที่ ๘
๕. พระสำราญอนุศาสน์ (ทองคำ โคปาลสุต) (พ.ศ. ๒๔๘๔-พ.ศ. ๒๔๙๔)	สมัยรัชกาลที่ ๘

ยุคเปลี่ยนชื่อเป็น กรมการค่า斎นา กระทรวงศึกษาธิการ

๑. พระสำราญอนุศาสน์ (ทองคำ โคปาลสุต) (วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๔-๓๑ ตุลาคม ๒๔๙๔)	สมัยรัชกาลที่ ๘
๒. พ.อ.หลวงสารานุประพันธ์ (นวล (ป้าจิณพยัคฆ์) สารานุประพันธ์) (วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๙๕-๒๔๙๗)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๓. พระประชาราบริรักษ์ (ประชา (แօร์ມ) สุนทรสารทูล) (วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘-วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐)	สมัยรัชกาลที่ ๙

ยุคเป็นชื่อ กรรมการศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม

๑. นายบุญช่วย สมพงษ์

(พ.ศ. ๒๕๙๔-พ.ศ. ๒๕๙๗)

สมัยรัชกาลที่ ๙

ยุคเป็นชื่อ กรรมการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

๑. นายพุ่ง ศรีวิจารณ์	(พ.ศ. ๒๕๙๗-พ.ศ. ๒๕๐๖)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๒. พ.อ.ปืน มุทกันต์	(พ.ศ. ๒๕๐๖- พ.ศ.๒๕๑๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๓. นายหล่อ รีเลชาติ	(พ.ศ. ๒๕๑๕-พ.ศ.๒๕๑๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๔. นายเชื้อ สารiman	(พ.ศ. ๒๕๑๖-พ.ศ. ๒๕๑๖)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๕. นายวชระ เอี่ยมโชติ	(พ.ศ. ๒๕๑๖-พ.ศ. ๒๕๑๘)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๖. นายประจวบ คำบุญรัตน์	(พ.ศ. ๒๕๑๘-พ.ศ. ๒๕๑๙)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๗. นายพินิจ สมบัติศิริ	(พ.ศ. ๒๕๑๙-พ.ศ. ๒๕๒๓)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๘. ศาสตราจารย์ ดร.ธนู แสงวงศ์ก็ดี	(พ.ศ. ๒๕๒๓-พ.ศ. ๒๕๒๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๙. นายทำเลือง วุฒิจันทร์	(พ.ศ. ๒๕๒๕-พ.ศ. ๒๕๒๓)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๐. นายมงคล ศรีไพรวรรณา	(พ.ศ. ๒๕๒๓-พ.ศ. ๒๕๓๐)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๑. ร.อ.อดุลย์ รัตตานันท์	(พ.ศ. ๒๕๓๐-พ.ศ. ๒๕๓๐)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๒. นายเสมอ นาคพงศ์	(พ.ศ. ๒๕๓๐-พ.ศ. ๒๕๓๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๓. นายจำเริญ เสกธีระ	(พ.ศ. ๒๕๓๕-พ.ศ. ๒๕๓๗)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๔. นายพนน พงษ์ไพบูลย์	(พ.ศ. ๒๕๓๗-พ.ศ. ๒๕๓๘)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๕. นายถวัลย์ ทองมี	(พ.ศ. ๒๕๓๘-พ.ศ. ๒๕๔๐)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๖. นายสมานจิต ภิรมย์รื่น	(พ.ศ. ๒๕๔๐-พ.ศ. ๒๕๔๑)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๗. นายพิภพ กานุจนะ	(พ.ศ. ๒๕๔๑-พ.ศ. ๒๕๔๑)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๘. นายไพบูลย์ เสียงก้อง	(พ.ศ. ๒๕๔๑-พ.ศ. ๒๕๔๔)	สมัยรัชกาลที่ ๙
๑๙. นายสมานจิต ภิรมย์รื่น	(พ.ศ. ๒๕๔๔-พ.ศ. ๒๕๔๕)	สมัยรัชกาลที่ ๙

ยุคเป็นชื่อ กรรมการศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม

๑. นายกล้า สมตระกุล

(พ.ศ. ๒๕๔๕-พ.ศ. ๒๕๔๖)

สมัยรัชกาลที่ ๙

๒. นายปรีชา กันธิยะ

(พ.ศ. ๒๕๔๖-พ.ศ. ๒๕๔๐)

สมัยรัชกาลที่ ๙

๓. นายสุด แดงເອີດ

(พ.ศ. ๒๕๔๐-พ.ศ. ๒๕๔๔)

สมัยรัชกาลที่ ๙

๔. นายปรีชา กันธิยะ

(พ.ศ. ๒๕๔๔-พ.ศ. ๒๕๔๖)

สมัยรัชกาลที่ ๙

๕. นายกฤชศุภพงษ์ ศิริ

(พ.ศ. ๒๕๔๖-พ.ศ. ๒๕๔๙)

สมัยรัชกาลที่ ๙

๖. นายนานัส ทารัตน์ใจ

(พ.ศ. ๒๕๔๙-ปัจจุบัน)

สมัยรัชกาลที่ ๙,๑๐

ทำเนียบอธิบดีกรรมการศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗-ปัจจุบัน

พระราชนรรมนิเทศ
(เพียร ราชธรรมนิเทศ)
พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๐๘

พระชานาญอนุศาสน์
(ทองคำ โคปาลสุต)
พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๕

พันเอกหลวงสารนุประพันธ์
(nat saranupraphan)
พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗

พระประชากรบริรักษ์
(ประชา สุนทรสารทูล)
พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๔

นายบุญช่วย สมพงษ์
พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๗

นายพุ่ง ศรีวิจารณ์
พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๕๖

พันเอกปืน มุกันต์
พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๕

นายหล่อ รีล沙ติ
พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๕

นายเชื้อ สารiman
พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๖

นายวัชระ เอี่ยมโชค
พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙

นายประจวบ คำบัญชรัตน์
พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๙

นายพินิจ สมบัติศิริ
พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๓

ศาสตราจารย์ ดร.ธนู แสงศักดิ์
พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๒๕

นายชำนาญ วุฒิจันทร์
พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๗

นายมงคล ศรีไพรวรณ
พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๓๐

ร้อยเอกอดุลย์ รัตตานันท์
พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๒

นายเสมอ นาคพงศ์
พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๕

นายจำเริญ เสกธิรະ
พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๗

นายพนม พงษ์ไพบูลย์
พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘

นายกัลย์ ทองมี
พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๐

นายสมานจิต ภิรมย์รื่น
พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๑

นายพิพพ กາລູຈະນະ
พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒

นายไพบูลย์ เสียงก้อง^{เสียงก้อง}
พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๔

นายสมานจิต ภิรมย์รื่น
พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๕

ยุคเป็นชื่อ กรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

นายกล้า สมตระกูล
พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๖

นายปรีชา กันธิยะ
พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๕๐

นายสุด แดงเอี้ยด
พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔

นายปรีชา กันธิยะ
พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๖

นายกุณฑัญพงษ์ ศิริ
พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๙

นายมานัส ทารัตน์ใจ
พ.ศ. ๒๕๕๙-ปัจจุบัน

สรุปผลการดำเนินงานที่สำคัญ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

กรมการศาสนาปฏิบัติภารกิจในการดำเนินการ ทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้ความอุปถัมภ์คุ้มครอง กิจการด้านศาสนา ตลอดจนส่งเสริมเผยแพร่ หลักธรรม พัฒนาความรู้ คุณธรรม ส่งเสริม ความเข้าใจอันดีสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนาชนเผ่า ของทุกศาสนา รวมทั้งดำเนินการเพื่อให้คนไทยนำ หลักธรรมทางศาสนาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พลเพียง มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี และ นำพาประเทศให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๑ ปีที่ผ่านมากรมการศาสนาได้ปรับ

บทบาทการทำงานให้มีทิศทางในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ประเทศ โดยการนำของนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และจุดเน้นของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงวัฒนธรรม นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ ๓ ด้านคือ ๑) วิถีถิ่น วิถีไทย ๒) วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาเซียน ๓) มรดกไทย มรดกโลก ผลจากการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้เกิดผลลัพธ์ให้กับสังคมในวงกว้าง คือ ภาคคณะสงข์ องค์กรทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมมือ ร่วมใจ จัดกิจกรรมทางศาสนา เกิดมิตรภาพบูรณาการจัดกิจกรรมในพื้นที่ ประชาชน ได้รับความสุขและนำหลักธรรมทางศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เกิดความสุขที่ยั่งยืน

๑. สนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ในงานพระบรมราชานุเคราะห์ งานพระบรมราชูปถัมภ์ งานพระราชพิธี งานพระราชกุศล งานรัฐพิธี และงานศาสนาพิธี

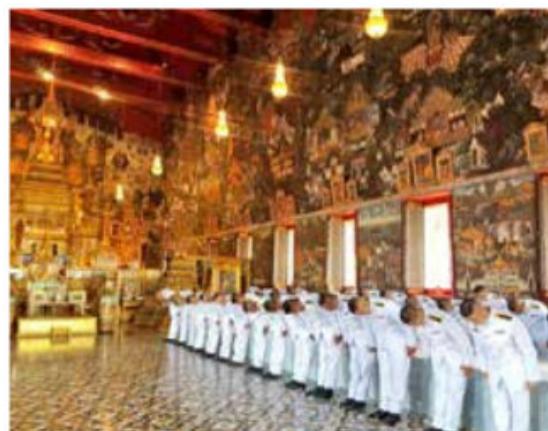
สนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ในงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล งานพระบรมราชานุเคราะห์ งานพระบรมราชูปถัมภ์ งานรัฐพิธี และงานศาสนาพิธี กรมการศาสนามีหน้าที่สนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้ถูกต้องตามโบราณราชประเพณี และเป็นไปอย่างสมพระเกียรติโดยบุคลากรได้ปฏิบัติงานด้วยความถูกต้อง ส่งงาม สมพระเกียรติ สร้างความประทับใจและได้รับการยอมรับ จากพระเกศาณุเคราะห์และประชาชน เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาและชื่นชมการปฏิบัติงาน โดยกรมการศาสนาปฏิบัติงานสนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวน ๑,๕๒๐ ครั้ง

❖ งานพระราชพิธี ปฏิบัติหน้าที่ในงานพิธีที่จัดขึ้นประจำปีทุกปี และมีหมายรับส่งให้ปฏิบัติ เป็นงานพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสังกรานต์ พระราชพิธีเพชมงคลจารด พระนังคัลแรกนาขวัญ

❖ งานพระราชกุศล ปฏิบัติหน้าที่ในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และงานที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลด้วย เช่น การส่วนพระองค์ เช่น พระราชกุศลวันมหาบูชา พระราชกุศล วันวิสาขบูชา พระราชกุศลอาสาฬหบูชาและเข้าพรรษา

❖ งานพระบรมราชูปถัมภ์ ปฏิบัติหน้าที่ในพิธีต่างๆ ที่มีผู้กราบบังคมทูลเชิญเดี๋ยวๆ เป็นองค์ประธาน ในพิธี งานพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษาต่างๆ และงานพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

❖ งานพระบรมราชานุเคราะห์ ปฏิบัติหน้าที่งานศพที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ มี ๓ คืน ๗ คืน ๕๐ คืน ๑๐๐ คืน ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องไปปฏิบัติทุกคืน ตลอดจนงานศพที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน และการอุกเมรุและการพระราชทานเหลิงศพ และการจัดงานบำเพ็ญกุศลครอบปีของบุรพกาษตริยาธิราชเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์และบุรพการีชนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์

❖ งานรัฐพิธี ปฏิบัติหน้าที่ในงานที่รัฐบาลให้จัดขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี โดยมี นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการในการจัดงาน

❖ งานศาสนพิธี ปฏิบัติหน้าที่ในงานที่หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคล จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น พิธีถวายผ้าพระภูมิพระราชทาน งานบำเพ็ญกุศลต่างๆ ของเอกชน งานสถาปนากระหลวง กรม และขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ฝ่ายพิธี กรรมการศาสนา เพื่อไปปฏิบัติงานพิธี

นอกจากนี้ กรรมการศาสนานส่งเสริม สนับสนุนองค์ความรู้ด้านศาสนาพิธี ด้านมารยาทไทยในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ภาคชนะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนี้

❖ โครงการฝึกอบรมพระพิธีธรรม ภายใต้โครงการส่งเสริมผู้สืบทอดพิธีกรรมทางศาสนา

กรรมการศาสนาน ฝึกอบรมพระพิธีธรรม เตรียมพร้อมรองรับการขยายงานพิธีศพที่ได้รับพระราชทานพระราชนูเคราะห์ ไปสู่ข้าราชการหรือผู้มีสิทธิ์ได้รับอย่างทั่วถึงจำนวน ๑๖๐ รูป ณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

❖ บรรยายพิเศษเนื่องในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธีสำหรับประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑

วันพุธที่สุดที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๐๐ น. นายมนัส ثارัตน์ ใจ อธิบดีกรมการศาสนา บรรยายพิเศษเนื่องใน “โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาพิธีสำหรับประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑” พร้อมด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ศาสนพิธีกร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เข้าร่วมโครงการ ณ ศาลาประชาคมจังหวัดนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

๒. เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยมิติทางศาสนา

ประชาชนทั่วประเทศแสดงความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยการน้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไปประพฤติปฏิบัติ ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างความสมานฉันท์ โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันชาติและสถาบันศาสนา ตลอดจนเกิดความสำเร็จในการบูรณาการกิจกรรมให้ยิ่งใหญ่และสมพระเกียรติ โดยร่วมกับทุกภาคส่วน

๒.๑ กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

❖ พิธีเฉลิมพระพุทธมนต์นวัคคายथา�สุ่มฉัมเม เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อวันที่ ๖๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

วันจันทร์ที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑ พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา องคมนตรี เป็นประธานฝ่ายฆราวาส โดยมีพระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์สติมหาสีมาaram เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พร้อมด้วยอธิบดีกรมการศาสนา ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา และพุทธศาสนาพนิกชน ร่วมในพิธีณ วัดราชประดิษฐ์สติมหาสีมาaram เขตพระนคร กรุงเทพฯ

๒.๒ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๙

วันศุกร์ที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๑ นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานในพิธีเปิดงาน “รวมพลังทางศาสนาเสริมสร้างความสมานฉันท์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑” โดยมี นายมานัส หารัตน์ ใจ อธิบดีกรมการศาสนา กล่าวรายงานในพิธี พร้อมด้วย ดร.พงศ์ศักดิ์ เสมอสันต์ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม นายปรารพ เหล่าวานิช เลขาธุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ผู้นำศาสนา ๕ ศาสนา องค์กรศาสนาสัมพันธ์ เยาวชน ๕ ศาสนา ประชาชน ผู้บริหารกระทรวงวัฒนธรรม สื่อมวลชน ประชาชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เข้าร่วมในพิธี ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

❖ พิธีทางศาสนาตามห้องคล ๕ ศาสนาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๖ พรรษา ๒๕๖๑

วันพุธสับดีที่ ๖๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานในพิธีทางศาสนาฯ ประกอบด้วย พิธีเจริญพระพุทธรูปมนต์ถวายพระราชกุศล (ศาสนาพุทธ) พิธีดุਆร์ขอพร (ศาสนาอิสลาม) พิธีอธิษฐานถวายนาขขอพร (ศาสนาคริสต์) พิธีสวัสดิ์มนต์ถวายพระพร (ศาสนาพราหมณ์ - อินดู) พิธีสวัծร์ด้าสขอพรจากพระศาสดา (ศาสนาซิกข์) พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ผู้บริหารกระทรวง ข้าราชการ ตลอดจนองค์การทางศาสนา

๒.๓ กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

❖ โครงการเทคโนโลยีดิจิทัลสันดรชาดก เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๑ ประชาชนทั่วหน้าร่วมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ร่วมแสดงออกถึงความจงรักภักดีโดยจัดกิจกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลสันดรชาดก เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๒ เมษายน ในส่วนกลางจัดกิจกรรม ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและส่วนภูมิภาค จัดกิจกรรม ณ สถานที่จังหวัดกำหนด ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๑๐๕,๒๐๐ คน

❖ โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรและบวชศีลจาริณีภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

กรรมการศาสนา ร่วมกับภาคคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมจัดโครงการบรรพชาฯ ทั้งในส่วนกลาง วันศุกร์ที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ ลานหน้าพระเจดีย์สำเภา วัดyananava เขตสาทร กรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคจัดโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แลเจ้าคณะจังหวัด ทุกจังหวัดจัดกิจกรรม โดยมีประชาชนเข้าร่วม จำนวน ๑๕๐,๐๐๐ รูป/คน

๒.๔ กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬารณวัลลักษณ์ อัครราชกุมารี

กรรมการศาสนาจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬารณวัลลักษณ์ อัครราชกุมารี วันที่ ๒ - ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๑ ณ ยุวพุทธิคสมារมแห่งประเทศไทย เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๒๓๐ คน

๓. ศาสนาสังเคราะห์และส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา

กรมการศาสนาให้การสนับสนุนงานด้านศาสนาสังเคราะห์แก่พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา โดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคคณะสงฆ์ หน่วยงาน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

๓.๑ บูรณะสถานที่

กรมการศาสนาจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่สถานที่ของศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ยินดู และศาสนาซิกข์ ทั่วประเทศ ที่ได้รับความเสียหายทั้งจากการนีปกติ (ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา) หรือกรณีประสบภัย (อุทกภัย วาตภัย เป็นต้น) ให้ศาสนิกชนสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามความเหมาะสมสมคุ้มค่า โดยไม่จำเป็นต้องสร้าง สถานที่ใหม่ จำนวน ๖๒๔ แห่ง

๓.๒ กิจกรรมช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ประสบภัยเขื่อนแตกในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว

วันจันทร์ที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑ กรมการศาสนาสนองพระบัญชา สมเด็จพระอธิรักษ์ศักดิ์ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นำสมณบริหารมอบให้ นายคำไพ พันทองดี รองกงสุลใหญ่ สถานกงสุลใหญ่สารานรร្យประชาธิปไตยประชาชนลาวจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำไปช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ประสบภัยเขื่อนแตกในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว

๔. อุปถัมภ์ และส่งเสริมองค์การทางศาสนา

กรรมการศาสนาทำนุบำรุงส่งเสริมและให้การอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ที่ทางราชการรับรองตามแผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๔๙/๒๕๕๘ เพื่อให้การขับเคลื่อนการส่งเสริมศาสนาสู่การปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา โดยขับเคลื่อน กิจกรรมดังนี้

๔.๑ กิจกรรมองค์การทางศาสนาพุทธ กรรมการศาสนาบูรณาการการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีตลอดมา อาทิ กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี ถวายเป็นพระราชกุศล เสริมสริมงคล กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติฯ และกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จากองค์การทางศาสนา ดังนี้

❖ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

❖ เปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

๔.๒ กิจกรรมองค์การทางศาสนาอิสลาม

อุดหนุนจุพาราชมนตรี สนับสนุนการดำเนินงานของจุพาราชมนตรี กิจกรรมคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กิจกรรมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด กิจกรรมการจัดงานมาลิดกลางแห่งประเทศไทย กิจกรรมการแข่งขันการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานระหว่างประเทศ กิจกรรมสัมมนาผู้นำศาสนาอิสลาม และกิจกรรมในมิติทางศาสนา อีก

❖ งานรอมฎอนสัมพันธ์ (เลี้ยงละศีลอด) ประจำปี ๖๓๗

วันเสาร์ที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑ นายมานัส ทารัตน์ ใจ อธิบดีกรมการศาสนา ผู้แทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานใน “งานรอมฎอนสัมพันธ์ (เลี้ยงละศีลอด) ประจำปี ๖๓๗” โดยมี ผู้แทนจุพาราชมนตรี ผู้แทนองค์กรอิสลามในประเทศไทย องค์กรทางศาสนา สื่อมวลชน ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา ร่วมงาน ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เขตหัวยง กรุงเทพมหานคร

❖ พิธีเปิดการทดสอบกอรี งานมาลิดกลางแห่งประเทศไทย ประจำปีอิจเราะห์ศักราช ๑๔๓๘ พร้อมมอบรางวัลแก่ผู้ชนะเลิศในการทดสอบกอรี

วันอังคารที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑ นายพงศ์ศักดิ์ เสมอสันต์ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธาน ในพิธีเปิดการทดสอบกอรี งานมาลิดกลางแห่งประเทศไทย ประจำปีอิจเราะห์ศักราช ๑๔๓๘ พร้อมมอบรางวัลแก่ผู้ชนะเลิศในการทดสอบกอรี โดยมี นายเกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์ รองอธิบดี กรมการศาสนา ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ณ ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ กรุงเทพมหานคร

๔.๓ กิจกรรมองค์การทางศาสนาคริสต์ พراحมณ์ – อินดู และซิกข์

กรมการศาสนา ส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานองค์การทางศาสนาต่างๆ ที่ทางราชการรับรอง ตามแผนกรอบอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๔๙/๒๕๕๘ เพื่อให้การขับเคลื่อนการส่งเสริมศาสนาสู่การปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่

๔.๔ ขับเคลื่อนแผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะกรรมการส่งบแห่งชาติ ที่ ๔๙/๒๕๕๙

❖ ประชุมseวนาขับเคลื่อนแผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะกรรมการส่งบแห่งชาติที่ ๔๙/๒๕๕๙

กรรมการศาสนา จัดประชุมseวนาในวันที่ ๑๙ – ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑ ณ ห้องวายุภักษ์ ๖ ศูนย์ประชุมวายุภักษ์ โรงแรมเซ็นทารา บายเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร โดยประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย คือ ศาสโนิกชน ๕ ศาสนา สื่อมวลชน ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ กรรมการศาสนา เข้าร่วมในการประชุม จำนวน ๒๗๐ รูป/คน

❖ บรรยายให้ความรู้สร้างความเข้าใจในแผนอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะกรรมการส่งบแห่งชาติ ที่ ๔๙/๒๕๕๙

วันศุกร์ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐ นายมนัส ทารัตน์ อดีตกรรมการศาสนา มอบหมายให้ นายเกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์ รองอดีตกรรมการศาสนา เข้าร่วมพิธีทางศาสนา ครบรอบ ๑๐ ปี การจากไป บทหลวงพิศาล アナมวัฒน์ พร้อมทั้งได้บรรยายให้ความรู้สร้างความเข้าใจในแผนอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะกรรมการส่งบแห่งชาติ ที่ ๔๙/๒๕๕๙ โดยมีองค์การทางศาสนาต่างๆ เข้าร่วม ณ สถาบันภาษาไทย รมนคหกแห่งประเทศไทย ชั้น ๑๐ และวัดเซนต์โรมัส เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

๕. ส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

กรรมการศาสนา ได้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชนทุกกลุ่ม เป้าหมาย ที่จะนำหลักธรรมของศาสนา มาปรับใช้ในวิถีชีวิต โดยใช้มิติทางศาสนาในการขับเคลื่อนจาก วัด บ้าน (ชุมชน) โรงเรียน ให้กลับสู่สังคมไทย และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยข้อปฏิบัติหลัก ๓ ข้อ คือ น้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามคำสอน ทางพระพุทธศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมไทย เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของประชาชนในประเทศให้มีสำนึกรักในคุณธรรม และมีความ รอบรู้ที่เหมาะสมด้วยความดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัฒน สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้อย่างดี อีกทั้งสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างพอประมาณและมีเหตุผล สามารถ ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของ สังคมไทย มาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและประกอบกิจการ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนต่อไป

๕.๑ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กรรมการศาสนาดำเนินการบูรณาการในพื้นที่ โดยให้วัดเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนด้านศาสนา ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยมีเด็กเยาวชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๑,๐๔๒,๑๙๒ คน ทั้งนี้ เป็นประมาณ ๒๕๖๐ ผู้เรียน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีอยู่จำนวน ๑,๐๔๒,๑๙๒ คน ได้เข้าสอบความรู้หลักสูตร “ธรรมศึกษา” ชั้นตระ ชั้นโน และชั้นเอก โดยมีนักเรียนใน ศพอ.สอบผ่าน จำนวน ๔๐๗,๗๘๕ คน ดังนี้ สอบผ่านธรรมศึกษาชั้นตระ จำนวน ๒๒๕,๔๑๒ คน สอบผ่านธรรมศึกษาชั้นโน จำนวน ๑๗๔,๑๖๖ คน และสอบผ่านธรรมศึกษาชั้นเอก จำนวน ๕๘,๒๑๗ คน

๕.๒ ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด

ส่งเสริมให้มีสยิดที่มีความพร้อมจัดตั้งศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ให้เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดีของชาติ ตลอดจนอบรมผู้สอนประจำศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาด้านศาสนา หลักสูตร กิจกรรมรายวิชาต่างๆ เน้นการฝึกฝนให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิดสร้างสรรค์ และรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากบุคคลอื่น นำมาปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนการสอน ของตนเอง โดยในปี ๒๕๖๑ สนับสนุนศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด ที่เปิดการเรียน การสอนเป็นค่าตอบแทนผู้สอนและค่าบริหารจัดการศูนย์ จำนวน ๘๘๔ ศูนย์ และจัดอบรมผู้สอนประจำศูนย์ อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ โรงแรม เอวัน เดอะรอยัลครูส พัทยา จังหวัดชลบุรี เป้าหมาย คือ ผู้สอนประจำศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิดจังหวัดชลบุรี ระยะ ๑ สมุทรปราการ และผู้สังเกตการณ์จากหน่วยงานต่างๆ

๕.๓ โครงการคลินิกคุณธรรม

❖ สนับสนุนกิจกรรมคลินิกคุณธรรม

กรมการศาสนาขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษาเป็นการบูรณาการความร่วมมือ ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) กระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบันมีจำนวน ๓๑ แห่ง ทั่วประเทศ ประกอบด้วยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) จำนวน ๒๑ แห่ง และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) จำนวน ๑๐ แห่ง โดยความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา พระธรรมวิทยากร ผู้ปกครองและชุมชน โดยร่วมขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมในคลินิกคุณธรรม อาทิ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรม เพื่อสะท้อนพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกล่อม gelela ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา พระธรรมวิทยากร ประจำคลินิกคุณธรรม ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กับสถานศึกษาใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

❖ ประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมเด็กและเยาวชน โครงการคลินิกคุณธรรม และโครงการสร้างคนดีสู่สังคม : ค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน

วันพุธที่สุดที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐ นายมนัส ทารัตน์ใจ อธิบดีกรมการศาสนา เป็นประธานในพิธีเปิด “การประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมเด็กและเยาวชน โครงการคลินิกคุณธรรม และโครงการสร้างคนดีสู่สังคม : ค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ปีงบประมาณ ๒๕๖๑” โดยมี ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กล่าวรายงาน พร้อมด้วย ผู้บริหารและผู้แทนจากสถานศึกษา ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เข้าร่วมในพิธี ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร

๕.๔ โครงการเข้าวัดวันธรรมสวนะ

ประชาชนน้อมนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนและพัฒนาจิตใจอย่างมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต เกิดการแก่ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยมิติทางศาสนา พัฒนาด้านศีลธรรม และปลูกฝังจริยธรรม และสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ จำนวน ๙,๖๐๐ คน

๕.๕ โครงการส่งท้ายปีเก่าวิถีไทย ต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ

ประชาชนชาวไทยร่วมสวดมนต์ข้ามปี ในบรรยากาศที่เรียบง่าย สงบสุข ร่มเย็น เป็นกุศล อนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมไทย ประทัยด้ และปลดจากรอย่างมุข โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีทั่วประเทศ จำนวน ๒๐,๖๘๓,๑๕๖ คน

๕.๖ การจัดงานเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประชาชนทั่วประเทศร่วมแสดงพลัง ความรักและความสามัคคี โดยการน้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรม

❖ การจัดงานสักปด้าห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลมหาบูชา

กรมการศาสนา ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคคณะสงช์ และองค์กรเครือข่ายทางศาสนา รวมกว่า ๕๐ องค์กร ร่วมจัดกิจกรรมฯ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเน้นกำลังอำนวยความสะดวก ให้ประชาชนที่จะไปร่วมกิจกรรมเนื่องในเทศกาลวันมหาบูชา ณ วัดทั่วประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาศีล ลด เลิกอ拜มุข ถวายเป็นพุทธบูชา โดยพร้อมเพรียงกัน ๑๗,๗๐๒,๕๖๓ คน

❖ การจัดงานสักปด้าห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา

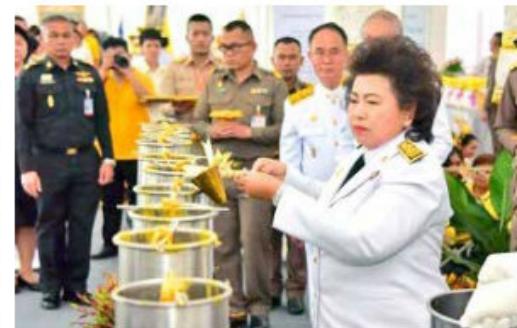
กรมการศาสนาร่วมสืบทอดบวรพระพุทธศาสนา ในการจัดงานสักปด้าห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พุทธศาสนาชนทุกกลุ่มวัยได้เข้าวัดทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม รักษาศีล เจริญจิตภาวนา ชำระจิตใจให้สะอาดผ่องใส ดำเนินตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยร่วมกับ

คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน กำหนดจัดงานสักปด้าห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ทึ้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคพร้อมกันทั่วประเทศ โดยมีเด็ก เยาวชน และประชาชน ร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๕,๘๓๕ คน

❖ การจัดงานสักปด้าห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาและเข้าพรรษาประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๑ เฉลิมพระเกียรตินี้ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๖๖ พรรษา ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑

วันจันทร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นายวีระ โรจน์พจนรัตน์) มอบหมายให้ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงวัฒนธรรม (นางจวีรัตน์ เกษตรสุนทร) เป็นประธานฝ่ายชาวสินพิธีหล่อเทียนพรรษา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาและเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมีพระธรรมปัญญาดี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุวรวิหารรังสฤษฎาภรณ์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ โดยมีอธิบดีกรมการศาสนา กล่าวรายงานในพิธีพร้อมด้วย ผู้บริหารกระทรวงวัฒนธรรม ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่กรมการศาสนาและพุทธศาสนาในรัฐบาล ณ มนฑลพิธีท้องสนามหลวง

วันพุธที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นายวีระ โรจน์พจนรัตน์) มอบหมายให้ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงวัฒนธรรม (นางจวีรัตน์ เกษตรสุนทร) เป็นประธานใน “พิธีปล่อยขบวนรถแห่เทียนพรรษา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาและเข้าพรรษา ๒๕๖๑” ถวายพระอรามหลวง ๑๐ วัด โดยมี นายมานัส ثارัตโน้ต อดิบดีกรมการศาสนา กล่าวรายงานในพิธีพร้อมด้วย ผู้บริหารกระทรวงวัฒนธรรม ผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายทางพระพุทธศาสนา สื่อมวลชน ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เข้าร่วมในพิธี ณ มนฑลพิธีท้องสนามหลวง

นอกจากนี้กรรมการศาสนา ร่วมกับเครือข่ายศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หน่วยเผยแพร่ศีลธรรมในสถานศึกษา เครือข่ายพระธรรมอารามณ์ดี จัดกิจกรรม ณ เต็นท์กรรมการศาสนา ดังนี้ การประมวลสวดมนต์หมู่สรเสริญพระรัตนตรัย ทำนองสรกัญญา การบรรยายธรรม การสวดสาธิโว้อวิหารรายการแสดงธรรม โดย พระวิทยากรธรรมอารามณ์ดี การทำวัตรสวดมนต์เย็น ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๖๖ พรรษา ๒๕๖๘ กฤกฤษฎี ๒๕๖๑

๕.๗ โครงการสร้างคนดีสู่สังคม

เด็กและเยาวชนที่หลงผิดได้รับการปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จำนวน ๑,๓๙๐ คน

๕.๘ โครงการสวดมนต์หมู่สรเสริญพระรัตนตรัย ทำนองสรกัญญา

กรรมการศาสนาส่งเสริมให้นักเรียนและครุสวัสดิ์ให้วัดพระทั้งโรงเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ วัน และเป็นการสนับสนุนให้โรงเรียนได้จัดการสวดมนต์หมู่สรเสริญพระรัตนตรัย ทำนองสรกัญญา ทั้งโรงเรียนในรูปแบบที่ถูกต้อง โดยโรงเรียนที่คณะกรรมการประมวลระดับประเทศ จะได้รับโล่รางวัลพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีเปิดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทคโนโลยีวิชาชีวะ เด็กและเยาวชน เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๒๐,๐๖๒ คน

๕.๙ โครงการประกวดบรรยายธรรม

เด็กและเยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนได้ฝึกฝนทักษะ การพูดต่อที่ชุมชนและฝึกปฏิบัติมารยาทไทยในศาสนาพิธี พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ผ่านกระบวนการ การบรรยายธรรม โดยนักเรียนที่ชนะการประกวดระดับประเทศ จะได้รับโล่รางวัลพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีเปิดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องใน เทศกาลวิสาขบูชา เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๑๐,๖๒๐ คน

๕.๑๐ โครงการธรรมะสู่คนทั่วมวล

กรมการศาสนาได้ร่วมกับคณะกรรมการฯ องค์กรเครือข่ายทางศาสนาดำเนินงานโครงการธรรมะ สู่คนทั่วมวล โดยเชิญเครือข่ายผู้พิการ และผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การส่งเสริมการเรียนรู้วิถีธรรม วิถีไทย กิจกรรมเทิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจน สนับสนุนงบประมาณให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม รักษาศีล เจริญจิตภาวนา และอุดหนุนงบประมาณให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๓๐ แห่ง ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) เครือข่ายคนพิการ สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนสังคม ในพื้นที่ จัดกิจกรรมศึกษาธรรมะเรียนรู้วิถีวัฒนธรรม เนื่องในเทศกาลวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ นอกจากนี้มีกิจกรรมที่สำคัญอาทิ จัดโครงการหรือกิจกรรม เกี่ยวกับธรรมะ การปฏิบัติธรรม จัดโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทพระสงฆ์ ในการเยียวยาจิตใจ ผู้ป่วยและญาติ “เยียวยาจิตใจด้วยธรรมะ” และจัดกิจกรรมศึกษาธรรมะ เรียนรู้วิถีวัฒนธรรม เนื่องในเทศกาล วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายอยู่ในระดับดีมาก

๖. ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

❖ ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๔)

ดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ร่วมบูรณาการกับทุกภาคส่วนในการจัดประชุมคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จัดประชุมคณะกรรมการภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ตลอดจนจัดประชุมวิชาการงาน “ประชารัฐร่วมใจ ขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” และสมัชชาคุณธรรมดังนี้

❖ ประชุมวิชาการงาน “ประชารัฐร่วมใจ ขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” และสมัชชาคุณธรรมดังนี้

ภาคกลาง วันที่ ๑ - ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ โรงแรม ณ เวลา อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ภาคเหนือ วันที่ ๘ - ๙ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ โรงแรมวังจันทร์ ริเวอร์วิว อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ ๖ - ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑ ณ โรงแรมราชาวดี รีสอร์ท แอนด์ โฮเทล จังหวัดขอนแก่น

๗. ส่งเสริมชุมชนคุณธรรม

❖ ชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร

กรรมการศาสนาได้ร่วมกับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ๗๖ จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ องค์การทางศาสนาอิสลาม คริสต์ องค์กรเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยดำเนินการอุดหนุนชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร จำนวน ๓,๐๑๑ แห่ง ตลอดจนสนับสนุนให้ศาสนสถาน จัดกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึก ความตระหนักรู้คุณธรรมของชุมชน ได้แก่ จัดโครงการเติมตราปัญญาปฏิศึกษาชุมชน คุณธรรม จริยธรรม เพื่อการท่องเที่ยววิถีชุมชน วัดพาปงกลาง จังหวัดลำปาง โดยมี พระสงช์ และคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๕๕ รูป/คน

❖ โครงการล้านธรรม ล้านวิถีไทย

ประชาชนน้อมนำหลักธรรมทางศาสนา การเรียนรู้ปัญญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมและความเสียสละของคนในชุมชนโดยกรรมการศาสนา ร่วมกับภาคคุณธรรม และภาคประชาชน เปิดพื้นที่วัด/ศาสนสถาน เป็นพื้นที่สร้างสรรค์แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และจัดกิจกรรมด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจำนวน ๑,๑๑๐ แห่ง เด็ก เยาวชน และประชาชน จำนวน ๑,๕๐๐,๐๐ คน

๔. ถงเสริมศาสสนสัมพันธ์กับต่างประเทศ

กรรมการศาสนาในฐานะองค์กรหลักในการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา โดยมุ่งหวังให้ศาสนาสร้างภาพลักษณ์ความเป็นไทยสู่สากล ตลอดจนสนับสนุนให้ศาสนิกชนเสริมสร้างพลังแห่งความรัทธา และเป็นแรงผลักดันในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อศาสนาต่อไป โดยถ่ายทอดผ่านกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

๔.๑ การเจรจาความร่วมมือด้านต่างประเทศ

การเจรจาความร่วมมือด้านศาสนาศิลปวัฒนธรรมและความร่วมมือด้านกิจกรรม “สวัสดิมนต์ข้ามปี ภารนาหัวโลกเพื่อสันติภาพ ๒๕๖๑” โดยเข้าสักการะและหารือกับพระสังฆราช ในกลุ่มประเทศอาเซียน

ราชอาณาจักรกัมพูชา

วัดพระราตุเขียวแก้ว ประเทศไทย

วัดพระราตุเขียวแก้ว ประเทศไทย

๔.๒ กิจกรรมด้านศาสนากับต่างประเทศ

พระสงฆ์และชาวสตางค์ประเทศที่ได้รับคัดเลือกเป็นทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๖๑ เข้าเฝ้าถวายสักการะสมเด็จพระอธิราชศากตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เขตพระนคร กรุงเทพฯ

พิธีเจริญพระพุทธมนต์ และเวียนเทียนเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ประจำปี ๒๕๖๑ โดยมี คณฑุตานุท ภูวาน ลาว กัมพูชา มองโกเลีย พม่า เวียดนาม ศรีลังกา ญี่ปุ่น ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหาร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่กรรมการศาสนา สื่อมวลชน และประชาชน ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

๙.๓ ถวายคัมภีร์พระมาลัยอักษรขอม(บาลี-ไทยโบราณ)ณ นครรัฐวा�ติกัน สาธารณรัฐอิตาลี
หัวหน้าคณะผู้แทนหน่วยงานภาครัฐเข้าเฝ้าฯ ถวายคัมภีร์ พระมาลัยอักษรขอม (บาลี-ไทยโบราณ)
ที่ปริวรรต (ແປລ) แด่สมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิส พระประมุขสูงสุดแห่งคริสตจักรโรมันคาทอลิก องค์ที่ ๒๖๖
พร้อมด้วยคณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม คณะสงฆ์ผู้ปริวรรตคัมภีร์ กระทรวงการต่างประเทศ
อธิบดีกรมการศาสนา คณะสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย กรรมการอธิการแห่ง
สถาปัตย์ฯ การส่วนและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาต่างๆ และผู้เกี่ยวข้องการรัฐและเอกชน ร่วมพิธี
ถวายคัมภีร์ นครรัฐวा�ติกัน สาธารณรัฐอิตาลี

๙. กองทุนส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑

๙.๑ ส่งเสริมพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนไปประกอบศาสนกิจสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ณ ประเทศอินเดีย - เนปาล

กรรมการศาสนา ส่งเสริมนับสนุนให้พระภิกขุ และพุทธศาสนิกชนได้ไปเรียนรู้พระพุทธศาสนา จากดินแดนพุทธภูมิเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งจะสามารถนำมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้เด็ก และเยาวชน ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการได้ไปสังเวชนียสถาน สามารถถ่ายทอด และอธิบาย จากราพที่ได้ไปสัมผัสมารยาดโดยตรง อันเป็นการใช้บทเรียนที่ได้จากประสบการณ์จริง สามารถใช้แก้ปัญหาสังคม ที่รุ่มล้อมคุกคาม กรรมการศาสนาได้ดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่สำคัญโดยได้ส่งเสริมพระสงฆ์และ พุทธศาสนิกชนไปประกอบศาสนกิจสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ณ ประเทศอินเดีย - เนปาล จำนวน ๒๗๐ รูป/คน

ร่วมกับพระธรรมทูต สายประเทศไทย – เนปาล ได้ดำเนินการบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ จัดตั้ง ศูนย์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้เดินทางไปประกอบศาสนกิจในมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ณ ประเทศ อินเดีย - เนปาล เพื่อส่งเสริม และอำนวยความสะดวก (เฉพาะชาวไทย) สรุนช่าวต่างชาติ ประกอบด้วย พุทธศาสนิกชนจากศรีลังกา เมียนมาร์ จีน ทิเบต ญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ รวมถึงชาติต่างๆ ซึ่งเข้ารับบริการ จากศูนย์อำนวยความสะดวกฯ ที่กรรมการศาสนาเป็นผู้ให้การสนับสนุนและดูแล จำนวน ๔ ศูนย์

๙.๒ โครงการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จัดประชุมเชิงปฏิบัติการซึ่งแบ่งหลักการ แนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางราชดำเนิน แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมอบนโยบายการทำงานด้านการพัฒนาสังคมและชุมชนสู่ความเป็นวิถีพุทธด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน ดำเนินการ ๕ รุ่น ๆ ละ ๒ วัน แบ่งเป็น ๕ ภูมิภาค ได้แก่

- ๑) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ ๑-๓ มิถุนายน ๒๕๖๑ จำนวน ๓๐๐ รูป
- ๒) ภาคกลาง ระหว่างวันที่ ๘-๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑ จำนวน ๓๐๐ รูป
- ๓) ภาคเหนือ ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑ จำนวน ๓๐๐ รูป
- ๔) ภาคใต้ ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑ จำนวน ๓๐๐ รูป

๙.๓ โครงการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

กรมการศาสนา ร่วมกับ สถาบันส่งเสริมและเผยแพร่องค์กรพระศาสนาแห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการจัดอบรมพัฒนาสมรรถนะพระธรรมวิทยากรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายใต้กองทุนส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ระหว่างวันที่ ๒๖-๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๑ ณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ โดยมีพระธรรมวิทยากรเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๒๐๐ รูป

@dra.go.th

Drathai.gov

www.dra.go.th